

**RAKENTEELLISET TEKIJÄT OSANA LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖNTEKI-
JÄN HARKINTAVALLAN KÄYTTÖÄ**

Reeta Tabell & Aino Heinonen

Rakenteelliset tekijät osana lastensuojelun sosiaalityöntekijän harkintavallan
käyttöä

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö, yhteiskuntatieteet

Kevät 2025

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Rakenteelliset tekijät osana lastensuojelun sosiaalityöntekijän harkintavaltaa

Tekijä(t): Aino Heinonen & Reeta Tabell

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_X_ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 70 + 3 liitesivua

Vuosi: 2025

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin, millaisia merkityksiä rakenteellisilla tekijöillä on lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän harkintavallan käytölle. Tutkimuksen tavoitteena oli koota yhteen tutkittua tietoa sosiaalityön harkinnassa näyttäytyvistä rakenteellisista tekijöistä. Tutkimuskysymykset olivat, millaisia rakenteellisia tekijöitä liittyy sosiaalityön harkintavaltaan ja millainen merkitys rakenteellisilla tekijöillä on lastensuojelun avohuollon sosiaalityön harkintavallalle. Tutkimusaineistona käytettiin yhteensä 19 julkaistua sosiaalityöhön kiinnittyvää yhteiskuntatieteellistä artikkelia. Artikkelien julkaisukieli oli suomi tai englanti, ja aihe liittyi sosiaalityön harkintavaltaan tai päätöksentekoon ja niissä viitattiin yhteiskunnassa ilmeneviin rakenteellisiin tekijöihin.

Kirjallisuuskatsaus toteutettiin teoriaohjaavasti. Tutkimus analysoitiin sisällön analyysin keinoin. Aineiston koodauksen ja luokittelun pohjana toimi päätöksenteon ekologia (decision making ecology). Aineistosta löytyi kolme harkintavaltaan vaikuttavaa rakenteellisten tekijöiden pääteemaa, säännöt, ulkoiset tekijät ja organisaatiotekijät. Lisäksi aineistosta löytyi harkintavallan kannalta merkityksellisenä tekijänä vastareaktiot rakenteellisille tekijöille. Sääntöjen pääteeman sisällä näyttäytyivät lait, säädökset, ammatilliset eettismoraaliset ohjeet sekä organisaatioiden kirjalliset ohjeet. Ulkoisina tekijöinä aineistosta nousivat poliittinen retoriikka, media, palvelujärjestelmätekijät sekä resursseihin kohdistuva säästöpaino. Organisaation sisäisiä tekijöitä, jotka aineistossa saivat merkityksiä, olivat johtaminen, moniammatillinen yhteistyö ja organisaation toimintakulttuuri. Yksilön ja rakenteiden välinen suhde näyttäytyi myös sosiaalityöntekijöiden vastareaktioina rakenteellisille tekijöille. Rakenteelliset tekijät muodostavat sosiaalityön harkinnalle yhtä aikaa selontekovelvollisuuden ja puitteet sosiaalityön toteuttamiselle. Useat yhtäaikaiset tekijät rajoittavat, mahdollistavat ja ohjaavat tilaa, jossa sosiaalityöntekijä toteuttaa lapsen edun mukaista harkintaa.

Avainsanat: Harkinta, harkintavalta, sosiaalityö, lastensuojelu, hyvinvointialue, kirjallisuuskatsaus

Sisällysluettelo:

1 Johdanto.....	1
2 Harkintavalta sosiaalityön tutkimuksessa.....	4
3 Näkökulmia harkintavallasta	8
3.1. Harkintavalta käsitteenä	8
3.2. Lastensuojelun sosiaalityön professionaalisuus kohtaa byrokratian	10
3.3. Harkintavalta oikeudellisesta näkökulmasta	13
4 Hyvinvointiyhteiskunnan rakenteet lastensuojelun sosiaalityössä	15
4.1. Yhteiskunnan rakentuminen teorioiden valossa.....	15
4.2. Hyvinvointiyhteiskunta ja palvelujärjestelmä.....	17
4.3. Sosiaalityöntekijä harkintavallan käyttäjänä lastensuojelupalveluissa	22
5 Tutkimuksen toteuttaminen kuvailevana kirjallisuuskatsauksena	25
5.1. Tutkimuskysymys ja tutkimusmetodi	25
5.2. Aineiston kerääminen.....	28
5.3. Aineiston esittely	31
5.5. Tutkimuseettiset kysymykset.....	37
5.4. Tutkimuksen analysointi sisällön analyysin avulla.....	38
6 Lastensuojelun sosiaalityön harkintavaltaan liittyvät rakenteelliset tekijät.....	44
6.1. Säännöt ja ohjeet	44
6.2. Ulkoiset tekijät.....	48
6.3. Työskentelyorganisaation sisäiset tekijät	51
6.4. Vastareaktiot.....	57
7 Johtopäätökset ja pohdinta	60
Lähteet	71
Liite 1: Iteratiivinen malli	77
Liite 2: Tutkimuksen aineisto	78

1 Johdanto

Tässä kuvailevana kirjallisuuskatsauksena toteutettavassa pro gradu- tutkielmassa on ollut tavoitteena selvittää sosiaalityön harkintavaltaan vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä ja niiden merkitystä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöhön. Tutkimus on toteutettu analysoimalla sisällön analyysin keinoin 19 aiheeseen liittyvää tieteellistä artikkelia. Aiheen tutkiminen lastensuojelun näkökulmasta on tärkeää, koska sosiaalityöntekijöillä on harkintavallan kannalta merkittävä rooli lasten ja perheiden elämään puuttumisessa. Tutkimusaihe on myös ajankohtainen. Hyvinvointialueet toimivat nyt kuntien sijaan sosiaali- ja terveystaluiden järjestäjinä ja näin ollen ne päättävät organisaation toiminnasta ja resurssien käytöstä. Hyvinvointialueet nähdään tässä tutkimuksessa myös uutena merkityksellisenä rakenteena lastensuojelun sosiaalityön harkintavallalle. Tämä tutkimus jäsentää jo olemassa olevaa tietoa rakenteellisten tekijöiden merkityksestä lastensuojelun sosiaalityön kannalta ja kiinnittää sen osaksi ajankohtaisia ilmiöitä.

Harkintavaltaa kuvataan erityisesti valintojen tekemiseksi oman arvion pohjalta tilanteessa, jossa on varaa valita (Rajavaara 2014, 140; Kalliomaa-Puha ym. 2014, 8; Palola 2014, 101–102). Harkintavallan käyttö tässä tutkimuksessa nähdään luonnolliseksi osaksi sosiaalityöntekijän toimintaa. Rakenteelliset tekijät tässä tutkimuksessa käsitellään sosiaalityöntekijän toiminnan mahdollisuuksien kannalta merkityksellisiksi tekijöiksi yhteiskunnassa (Aro & Jokivuori 2010). Lastensuojelussa korostuu sosiaalityöntekijän jännitteinen kaksinaisrooli oman alansa ammattilaisena ja viranomaisena. Sosiaalityöntekijällä on siis oman alansa asiantuntijuuden lisäksi toimeenpaneva rooli valtion etujen ja sanktioiden jakamisessa (Lipsky 1980, 3–4). Katutason byrokraatteina eli käytännön tason työntekijöinä sosiaalityöntekijät käyttävät työssään laajaa harkintavaltaa (mt. 1980, 13).

Laajalla harkintavallalla on kääntöpuolensa. Se nähdään mahdollisuutena tuottaa hyvää, mutta myös mahdollisuutena eettisesti kyseenalaisiin ratkaisuihin. Lisäksi harkintaa käyttäessä ei pysty koskaan olla täysin varma lopputuloksesta. Harkintavaltaa käyttävät työntekijät saattavat päätyä tilanteissa erilaisiin lopputuloksiin, ja yhdenmukaisuus rat-

kaisuissa ei välttämättä toteudu. Laajan harkintavallan käyttäminen saattaa mahdollistaa myös mielivaltaiset, syrjivät ja pelkästään työntekijöiden etuja tavoittelevat ratkaisut. (Rajavaara 2014, 138.) Viranomaisen harkintavallan ei tule olla täysin irrallista ja vapaasti toteutettavissa, vaan harkintavallan käyttöä määrittelevät muun muassa ammattieettiset, hallinnolliset, oikeudelliset, taloudelliset ja teknologiset seikat sekä tutkimus- ja asiantuntijatieto (Kalliomaa-puha ym. 2014, 9).

Jo 2010- luvun taitteessa yhdeksi keskeiseksi harkintavaltaan liittyväksi keskustelun aiheeksi on noussut markkinamallin vaikutukset suomalaiseen sosiaalityöhön (Van der Kuip 2013; Juhila 2009). Aiheeseen liittyvässä keskustelussa on noussut esille erityisesti kysymys siitä, onko sosiaalityöntekijän harkintavallan käytön mahdollisuudet vähenevässä (Juhila 2009). Lisäksi ajankohtaisessa keskustelussa esiin on noussut kysymys siitä, missä määrin lastensuojelun tukitoimista päättäminen on sosiaalityöntekijän harkinnan varassa ja millainen rooli organisaatiolla on päätöksenteossa (Kotisaari 2024). Tutkimuksen tuloksia olemme pyrkineet peilaamaan ajankohtaisesti suomalaisen lastensuojelun avohuollon tämänhetkisiin rakenteisiin eli hyvinvointialueisiin ja niistä muodostuneisiin organisaatioihin.

Tässä tutkimuksessa aiheen tarkastelu rajautuu lastensuojelun avohuollon sosiaalityön ympärille. Tuoreen väitöskirjan mukaan kiireellisten sijoitusten määrä on 2000 - luvulla lisääntynyt, ja usein sitä on edeltänyt keskimäärin neljän vuoden asiakkuus lastensuojelun avohuollossa (Turun yliopisto 2024). Lastensuojelun sosiaalityö on haastavaa ammatillista toimintaa asiakastilanteiden sotkuisuuden, kumuloituneisuuden ja kompleksisuuden vuoksi. Tämän lisäksi sosiaalityön tekemistä vaikeuttavat muutokset organisaatiossa, sosiaalityöntekijöiden henkilökohtainen vastuu sekä eettisyyteen ja ammatillisuuteen perustuva vastuu siitä, mitä he päättävät lapsen elämään liittyen. (Kiili ym. 2024a, 9.) Tutkimuksen rajaaminen koskemaan lastensuojelun avohuollon sosiaalityötä on antanut meille mahdollisuuden tarkastella aihetta näkökulmasta, jossa vastuu lapsen kasvatuksesta ja hoidosta on vielä vanhemmilla tai huoltajilla. Lastensuojelun avohuollossa sosiaalityön harkintaan liittyy vahvasti sen asian jatkuva punnitseminen, voiko lapsi asua kotona.

Tämä tutkimus rakentuu seuraavanlaisesti: Aluksi tuomme esiin harkintavaltaa käsittelevää aiempaa tutkimusta. Tämän jälkeen siirrymme tarkastelemaan harkintavaltaa ja hyvinvointiyhteiskunnan rakenteita. Yhtenä harkintavaltaan liittyvänä ja tutkimusta taustoittavana näkökulmana on toiminut Michael Lipskyn (1980) tutkimus katutason byrokraateista. Harkintavaltaan liittyvien rakenteellisten tekijöiden taustoittavana näkökulmana on toiminut erityisesti Anthony Giddensin (1984) rakenteistumisteoria. Näiden lisäksi teoreettiseen viitekehykseen sisältyy myös muita tutkimuksellisia ja teoreettisia näkökulmia, joiden avulla käsityksemme aiheesta on muotoutunut. Teoreettisen osuuden jälkeen siirrymme tutkimuksen metodologiseen osuuteen, johon sisältyy tutkimuksen lähtökohtien, eettisten näkökulmien ja tutkimuksen eri vaiheiden tarkastelu. Tämän jälkeen tarkastelemme tutkimuksen tuloksia sisällön analyysissä esiin nousseiden teemojen kautta. Johtopäätös- ja pohdintaosiossa peilaamme tutkimustuloksia aiemmin tiedettyyn ja pyrimme tekemään niistä johtopäätöksiä tuoden ne osaksi ajankohtaista hyvinvointialueuudistuskeskustelua lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta.

2 Harkintavalta sosiaalityön tutkimuksessa

Harkintavallan tutkimus vaikuttaa olevan tieteenalojen rajoja ylittävää. Harkintavallan tutkimusta löytyy siis usealta eri tieteenalalta, mikä kertoo harkintavallan käsitteestä universaalina ja laajana. Sosiaalityön kaksinaisroolin vuoksi laajempi käsitys harkinnasta on tämän tutkimuksen yhteydessä tarpeellinen. Harkintavallan suomenkielinen tutkimus sosiaalityössä on vähäistä. Kansainvälistä tutkimusta aiheesta löytyy laajemmin. Suomalaisessa kontekstissa harkintavallasta löytyy myös jonkin verran sosiaalityön progradu tutkielmia. Tutkielmia on tehty harkintavallasta muun muassa toimeentulotuen, vammaissosiaalityön, lastensuojelun ja uudistuneen sosiaalilainsäädännön kontekstissa (Kts. Heikkilä 2024; Sirviö 2013; Naukkarinen 2021; Liehu 2021; Parkkinen 2016).

Kelan julkaisema teos ”Harkittua?” on ollut yksi ensimmäisistä suomalaisista avauksista sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen (Kalliomaa-Puha ym. 2014). Sosiaaliturvan harkintavallan tutkimus sopii tutkimustamme taustoittavaksi näkökulmaksi, koska lastensuojelun avohuollossa sosiaalityöntekijä voi tehdä sosiaaliturvan kannalta merkittäviä päätöksiä. Sosiaaliturvaan kuuluu taloudellisen tuen lisäksi myös sosiaalihuolto ja sen tarjoamat palvelut. Sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen painottuva teos tuo esille laajasti viranomaisen harkintavaltaa suhteessa ammatilliseen harkintaan.

Tämän tutkimuksen yhdeksi pääasialliseksi taustoittavaksi näkökulmaksi ja harkintavallan tutkimuksen kansainväliseksi klassikoksi voisi kutsua Michael Lipskyn (1980) tutkimusta katutason byrokraateista, joka kuvaa viranomaisen käyttämää harkintavaltaa käytännön tasolla. Michael Lipskyn (1980, 3–4) mukaan katutason byrokraateiksi voidaan kutsua julkisissa palveluissa työskenteleviä henkilöitä, joilla on työssään huomattavaa harkintavaltaa, ja jotka ovat suoraan vuorovaikutuksessa kansalaisiin. Tavallisimpia esimerkkejä näistä ovat poliisit, sosiaalityöntekijät ja opettajat. Julkisten työntekijöiden toimeenpanemat tehtävät ovat valtion antamia seuraamuksia tai etuja. Julkisten työntekijöiden ja kansalaisten välisissä kohtaamisissa toimeenpannaan poliittisia linjauksia. Katutason byrokraattien tuottaessa etuja ja sanktioita sekä rajaamalla ihmisten elämää eri tavoilla, asettuu ja tarjoutuu ihmisten toiminnalle poliittinen konteksti. Valtion vaikutusvalta ja valvonta tulee osaksi yksilön elämää. (Lipsky 1980, 3–4.)

Lipskyn kuvaamat katutason byrokraatit työskentelevät siis ruohonjuuritasolla ja ovat ensisijaisessa kontaktissa palveluita käyttävien ihmisten kanssa. Katutason byrokraateilla on ihmisten elämään suuri vaikutus (mt. 1980, 5, 13). He pystyvät määrittämään epäsuorasti kansalaisten perustuslaillista suhdetta valtioon. Katutason byrokraattien on mahdollista käyttää laajaa harkintavaltaa, kun he ovat päätöksenteossa kansalaisten kanssa vuorovaikutuksessa. Päätöksentekoroolit jaetaan kahteen toisiinsa liittyvään puoleen, jotka ovat suhteellisen korkea harkintavalta ja suhteellinen autonomia organisaation auktoriteetista. (Lipsky 1980, 5, 13.)

Keskeisenä havaintona Lipskyn teoriassa on katutason byrokraattien työn luonteeseen liittyvät tekijät, joilla perustellaan katutason byrokraattien olemassaoloa. Suora sääntöjen ja ohjeiden soveltaminen ei onnistu, koska tilanteet ihmisten elämässä ovat liian monimutkaisia. Lipsky ottaa huomioon myös inhimilliset tarpeet. Työskentely tapahtuu usein hyvin sensitiivisillä ihmiselämän alueilla ja voivat vaatia seurantaa ja arviointia. Lipsky nostaa esille myös hyvinvointivaltion olemassaolon näkökulman. Ihmisiä kohtaava byrokraatti, jolla on mahdollisuuksia harkita ja kohdata yksilö, tuo valtion lähemmäs ja legitimoii sen olemassaoloa. (Lipsky 1980, 15)

Lipskyn kuvaus katutason byrokraateista ei päde enää välttämättä kaikilta osin nykypäivän yhteiskunnassa, koska tutkimus on julkaistu useita kymmeniä vuosia sitten. Lisäksi Lipsky on saanut kritiikkiä siitä, että hän näkee harkintavallan hyvin laajana. Harkintavalta näyttää olevan myös auktoriteettien ulottumattomissa. Urban Nothdurfter ja Koen Hermans (2018, 301–302) ovat kirjallisuuskatsauksessaan tarkastelleet katutason byrokraatteihin liittyvää kansainvälistä tutkimusta, ja tuovat esille kootusti esitettyä kritiikkiä Lipskyn (1980) lähestymistavalle. Katutason byrokraattien tutkimuksessa tulisi kriitikoiden mukaan korostaa myös etulinjan työntekijöiden ammatillisuuden roolia sekä sitä, millaista vaikutusta johdolla ja esimiehillä on etulinjan työntekijöiden harkintavallan käyttöön. (mt. 2018, 301–302.) On siis perusteltua väittää, että Lipskyn tutkimus on oman aikansa tuotos, eikä sen varaan voi täysin perustaa tämän tutkimuksen tuloksia. Lipskyn tutkimus näyttää pitävän kuitenkin vielä osittain paikkansa, minkä vuoksi se on tämän tutkimuksen kannalta merkityksellinen, kunhan sen saaman kritiikin pitää mielessä.

Marjo Romakkaniemi ja kumppanit (2019, 178, 180, 192–193) ovat tutkineet vammais-sosiaalityön asiantuntijuutta harkintavallan perusteena. Muuttuvat palvelurakenteet pakottavat siihen, että ammattiasemaansa joutuu perustelemaan ja täsmentämään. Vammaissosiaalityössä harkintavallan tulisi pohjautua tietoperustaisuuteen, ja sitä kautta eettisesti pohdittuja sekä tarkoituksenmukaisia ratkaisuja tulisi tehdä yksilöllisesti ja ottaa asiakkaita mukaan päätöksentekoon. Harkintavallan kehyksillä on jäsen-nelty asiantuntijuuden ulottuvuuksia vammaissosiaalityössä. Näitä ovat medikaalinen kehys, normiperustainen kehys, yhdenvertaisuuskehys ja holistinen kehys. Romakkaniemen ja kumppaneiden määrittelemät harkintavallan kehykset toimivat sisäkkäin ja asiakkaiden tilanteet määrittelevät sen, milloin mikäkin kehys saa suuremman painotuksen.

Yhtenä tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisenä kehysenä nousee Romakkaniemen ja kumppaneiden (2019) tutkimuksessa yhdenvertaisuuskehys, joka tuo esiin yhdenvertaisuuden periaatteen sosiaalityön harkintavaltaa ohjaavana periaatteena. Yhdenvertaisuutta on tarkasteltu yksilö, ryhmä ja yhteisötasolla. Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta on tarkasteltu vammaisten henkilöiden välillä ja vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta muihin kuin vammaisiin. Yhdenvertaisuutta voi vertailla myös vammaisten ryhmien välillä ja yksilöllisesti. Yhdenvertaisuus voi käsittyä sosiaalityöntekijöille eri tavoin muun muassa asian kulttuurisuuden perusteella, mikä on kenenkin mukaan normaalia ja mikä ei ole. Tällainen tarkastelu tekee sosiaalityöntekijöistä moraalisia toimijoita. Yhdenvertaisuuden tarkastelussa puhutaan eettismoraalisesta järkeilystä, jossa päätöksiin vaikuttaa taloudelliset ja instituutionaaliset rajanvedot. (Romakkaniemi ym. 2019, 187–189.)

Englantilainen professori Eileen Munro (2010; 2011a; 2011b) on tarkastellut englantilaisen lastensuojelujärjestelmän tilaa laajassa kolmiosaisessa katsauksessa. Munro (2010a, 5–7) tarkastelee ensimmäisessä raportissaan, miksi aiemmat englantilaisen lastensuojelun uudistukset eivät ole tuottaneet tulosta. Toisessa raportissaan hän antaa päivitettyä tietoa tarkastelustaan. Kolmannessa ja viimeisessä raportissa Munro esittelee suosituks-

sensa lastensuojelujärjestelmän kehittämiseksi. Munron mukaan nykykäytännössä kriittikiä saa liian standardisoitu järjestelmä, joka ei pysty vastaamaan lasten tarpeisiin. Standardisoidussa järjestelmässä sosiaalityöntekijät toimivat sellaisissa puitteissa, joissa noudatetaan tiukasti sääntöjä, eikä työntekijöillä jää aikaa tutustua lapseen ja lapsen tilanteeseen.

Toisessa raportissa Munro tarkastelee lapsen matkaa järjestelmässä. Munro kiinnittää muun muassa huomiota varhaisen avun tärkeyteen ja korostaa ennaltaehkäiseviä palveluja, jotta voitaisiin ehkäistä kaltoinkohtelua sekä väkivaltaa, ja reagoida tuen tarpeeseen nopeasti. Munro nostaa esiin myös sosiaalialan asiantuntemuksen ja osaamistason nostamisen tärkeyden. Munro mainitsee myös sosiaalityön johtamisen ja sen, kuinka paljon organisaation konteksti vaikuttaa sosiaalityön laatuun. Johtaminen on keskeinen asia etulinjan käytäntöjen ohjaamisessa, jotta pystytään mahdollistamaan kriittinen reflektointi lasten tarpeiden arviointiin. Myös lastensuojelun tarkastusprosesseja tulisi Munron mukaan muuttaa niin, että niistä ei ilmoitettaisi ennalta. (Munro 2011a, 93–94.)

Munro (2011b, 5–9) nostaa viimeisessä raportissaan esille, että mukautumisesta siirtyminen oppivaan kulttuuriin edellyttää sitä, että lasten ja perheiden auttamisen mahdollisuuksista päättäessä lastensuojelussa työskentelevillä on mahdollisuus käyttää harkintavaltaa. Tämä vaatii kuitenkin johtamista, joka on vankempaa ja johdonmukaisempaa. Munro suosittelee muun muassa byrokratian määrän radikaalia vähentämistä ja tarpeettomien ohjeistusten poistamista. Munro suosittelee myös esimerkiksi systeemisen lähestymistavan ottamista käytäntöön ja erityisesti vakavien tapausten arviointiin.

Tässä on esiteltyä vain joitain Munron laajan katsauksen suosituksista englannin lastensuojelujärjestelmän parantamiseksi. Munron katsaus on tärkeä tutkimuksemme taustoittamisen kannalta. Katsauksen pohjalta on alettu tutkimaan tarkemmin englantilaista lastensuojelujärjestelmää ja siellä tapahtuvaa harkintaa. Tämän tutkimuksen aineistossa on tutkimuksia, jotka pohjaavat tutkimustarpeensa Munron katsaukseen.

3 Näkökulmia harkintavallasta

3.1. Harkintavalta käsitteenä

Sosiaalityössä ja erityisesti lastensuojelussa työntekijät kohtaavat elämäntilanteita ja ongelmia, jotka voivat olla moninaisia, vaikeita ja eettisesti haastavia. Arjen tilanteita voi olla vaikea lähteä ratkomaan ongelmien kasaantumisen ja tilanteiden kohtuuttomuuden vuoksi. Asiakkaiden ongelmiin ei ole myöskään mahdollista aina löytää ratkaisuja, joihin ammatillinen käytäntö voisi suoraan vastata. (Kiili ym. 2024a, 9.) Lisäksi sosiaalityöntekijät eivät voi koskaan varmuudella tietää, mitä perheissä tapahtuu (Munro 2010a). Toiminnan monimutkaisuus aiheuttaa sen, että katutason byrokraatit toimivat usein epävarmuuden keskellä (Lipsky 1980, 29). Tilanteen ollessa epävarma ja vailla suoraa ammatillista käytäntöä vaikuttaa syntyvän tilanne, jossa on mahdollista toimia harkinnanvaraisesti.

Harkinta käsitteenä sisältää useita merkityksellisiä näkökulmia. Englanninkielinen vastine harkintavallalle on "discretion". Tieteen termipankki (2024) määrittelee harkinnan käsitteen eri toimintavaihtoehtojen välillä pohtimiseksi päätöksentekotilanteessa. Harkintavallan tieteen termipankki sitoo erityisesti viranomaisen toimintaan kuuluvaksi ja määrittelee sen seuraavasti: "Viranomaisen harkintaa sisältävä lakisääteinen toimivalta ensinnäkin päättää hallinnolliseen toimeen ryhtymisestä ja toiseksi valitsee hallinnollisen ratkaisun tai muun toimenpiteen lopputulos useasta oikeudellisesti samanarvoisesta ratkaisuvaihtoehdosta". (Tieteen termipankki 2024.) Tässä tutkielmassa keskitymme harkintavallan (discretion) ulottuvuuteen, koska käsite ottaa huomioon myös viranomaisharkinnan. Lastensuojelun sosiaalityö on ammatillisen toiminnan lisäksi viranomaistoimintaa. Käytämme tässä tutkimuksessa kuitenkin harkintavaltaan liittyvinä käsitteinä vaihdellen harkintavaltaa, harkintaa ja harkintatilaa.

Rajavaara (2014, 140) kuvailee harkintavaltaa valintojen tekemisen mahdollisuudeksi tilanteissa, jotka vaativat jonkinlaista ratkaisua. Jos tilanteessa ei ole mahdollista tehdä valintoja, harkinnan käyttäminen ei ole tarpeellista. Käytännössä harkinnaksi voidaan kuvailla eri vaihtoehtojen välillä tapahtuvaa asian ratkaisevaa valintaa (Kalliomaa-

Puha ym. 2014, 8). Elina Palola (2014, 101–102) kuvaa harkintaa strategisesti onnistuvan päätöksenteon taidoksi, joka on osa käytännössä tapahtuvaa ongelmien ratkaisemista, ja jossa on vapaus toimia ja tehdä valintoja oman arvion pohjalta. Esimerkiksi kääntäessä politiikkaa käytännöksi sosiaalityöntekijät käyttävät toiminnassaan vaihtelevasti harkintaa. Merkitykselliseksi Palola näkee sosiaalihuollon ratkaisukäytännöissä yksilöllisesti tapahtuvan harkinnan, koska silloin on mahdollista tehdä asiakkaan tilanteeseen sopivia päätöksiä. Asiakkaan tilanteen todellisen ymmärtämisen tavoite tulisi olla harkinnan taustalla sosiaalityössä.

Harkintavallan tutkimuksen kansainvälisiin nimiin kuuluvan Tony Evansin (2018, 1) mukaan harkintavalta toimii valinnanvapauden ja arvostelukyvyn vuorovaikutuksessa sen sijaan, että toimisi mielivaltaisesti. Näiden kahden elementin yhdistyminen tuottaa harkinnan suhteen pohdintaa harkinnan laajuudesta ja rajoituksista, mutta myös pohdintaa siitä, miten on järkevää toimia. Evans kuvaa tätä lailliseksi harkinnaksi, eli sen lisäksi mikä on sopivaa, on pohdittava myös mikä on järkevää ja laillista. Erilaiset näkökulmat voivat tuottaa erilaisia vastauksia kysymyksiin, mikä on sopivaa, järkevää ja laillista harkintavallan kannalta. (Evans 2018, 1.) Evansin näkemykset antavat sellaisen vaikutelman, että harkintavalta voi olla tulkinnanvaraista.

Harkintavaltaan vaikuttaa liittyvän kiinteästi nimensäkin mukaisesti valtasuhteet. Valta vaikuttaa olevan kiinteä osa harkintavallan käsitettä. Evansin ja Peter Hupen (2019, 1) mukaan hierarkkinen suhde olisi harkintavallan edellytys. Tässä näkökulmassa ylempi taho luovuttaa ennalta määrätyn verran harkintavaltaa alemmalle taholle, jonka tulee toteuttaa harkintaa tietyn toimintatavan mukaisesti tietyssä ympäristössä. Harkintavallan näkökulmasta ei kuitenkaan ole tässä pro gradu- tutkielmassa keskiössä, koska valtateorian käyttäminen taustoittavana teoriana on vähintään toisen pro gradu- tutkielman laajuinen. Valta-analyysi ja sen merkitys on kuitenkin huomioitava ja tunnistettava harkintavallan tarkastelun yhteydessä.

Harkintavallan nähdään olevan aikakausittain muuttuvaa, koska muuttuviin tarpeisiin on pyrittävä myös vastaamaan (Romakkaniemi ym. 2019, 178). Yhteiskunnan tila ja sosiaalinen hyvinvointi vaikuttavat olevan myös sosiaalityön harkintavallan määrittelyn

kannalta merkityksellisiä. Harkintavallan käyttöä määrittelevät hallinnolliset, taloudelliset ja teknologiset seikat vaikuttavat heijastavan yhteiskunnan tilaa ja senhetkisiä valtavirtoja. Kalliomaa-Puhan (2014, 10) mukaan sosiaaliturvaan liittyvät poliittiset päätökset, kuten entistä rajallisemmat taloudelliset resurssit, rahoitusmuutokset ja etuuksien leikkaukset vaikuttavat siihen, miten harkintavaltaa säädellään ja käytetään. Aktivointipolitiikalla, vastuuttamisella ja kuluttajuudella uusina hyvinvointikansalaisuuden piirteinä on vaikutusta myös siihen, miten harkintaa käyttävät työntekijät näkevät asiakkaan ja hänen tilanteensa. Yksilöllisen kohtelun tarve lisää tarvetta myös harkinnalle.

3.2. Lastensuojelun sosiaalityön professionaalisuus kohtaa byrokratian

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä työskentelee harkintaa vaativissa tilanteissa kahdenlaisessa roolissa, hallintoviranomaisena ja oman alansa ammattilaisena. Ammattietiikkaan ja tietoperustaan nojautuvaa ammatillista tulkintaa sekä päätöksentekoa rajaa lainsäädäntö. Sosiaalityössä harkinta toteutuu asiakkaan ja työntekijän välisessä vuorovaikutuksessa ja harkinta lastensuojelutyössä on vaativaa. Vuorovaikutustilanteet voivat olla ristiriitaisia, kun tilanteen osapuolet eivät ole toistensa kanssa samaa mieltä. Harkintatilanteissa korostuu näiden konfliktitilanteiden ratkaiseminen ja neuvotteleminen. Lastensuojelun sosiaalityössä syntyvät hallintopäätökset vaikuttavat asiakkaiden elämään ja hyvinvointiin. (Rajavaara 2014, 136, 144–145.)

Kanaoja (2017) näyttää jakavan ainakin osittain Rajavaaran (2014) mietinnöt ja tarkastelee sosiaalityötä kahdesta eri näkökulmasta. Sosiaalityö voi olla omaa yhteiskunnallista tehtävää toteuttava, oman tietopohjan ja omat osaamisalueensa omaava ammatti, joka nähdään organisaatiostaan riippumattomana tai lainsäädännön ja järjestelmän sisältämien etuuksien ja palveluiden kautta tehtävänsä ja sisältönsä määrittelevänä sosiaalipoliittisen järjestelmän välineenä. Järjestelmistä riippumattomana sosiaalityön ammatti keskittyy moraalisiin ja eettisiin lähtökohtiin, käyttäen lakisääteisiä etuuksia ja palveluita työn välineinä. Tällaisessa tilanteessa saattaa ilmetä ristiriitoja sosiaalityöntekijän eettisten periaatteiden ja organisaation toimintatapojen välillä. (Kanaoja 2017, 37–38.)

Harkintavaltaa tarkasteltaessa on syytä tarkastella myös selontekovelvollisuutta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän käyttäessä harkintavaltaa ja tehdessään päätöksiä muodostuu hänelle myös velvollisuus toimintansa perustelemiseen. Selontekovelvollisuus ja sitä käsittelevät näkökulmat toimivat myös yhtenä tätä tutkimusta taustoittavana näkökulmana. Selontekovelvollisuus vaikuttaa liittyvän kiinteästi harkintavallan käyttämiseen, ja harkintaa käyttäessä selontekovelvollisuus näyttää muodostuvan useaan eri suuntaan.

Kirsi Juhila (2009) tarkastelee artikkelissaan selontekovelvollisuutta, jossa jonkun oikeus muodostuu jonkun toisen velvollisuudeksi selvittää toimintaansa. Selontekovelvollisuus näyttäytyy sosiaalityössä esimerkiksi tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä voi olla asiakkaalle selontekovelvollinen käsittelyaikojen pitkittyessä. Selontekovelvollisuutta määrittelee myös lait ja sosiaalityön ammattietiikka, ja niitä laiminlyödessä sosiaalityöntekijälle syntyy velvollisuus selontekoon. Sosiaalityöntekijöillä velvollisuus selontekoon ulottuu myös muihin kuin asiakkaisiin. Selontekovelvollinen voi olla myös kollegoihin tai organisaatioon, jossa sosiaalityöntekijä työskentelee. (mt. 2009, 297–298.) Lastensuojelun avohuollossa työskennellään usein tiimeissä, joten selontekoa voi joutua myös tekemään työntekijänä omalle tiimille. Sosiaalityöntekijän on pyydettäessä pystyttävä perustelemaan ja oikeuttamaan toimensa ja että nämä perustelut ovat sidoksissa paitsi alan ammatilliseen oppiin ja ammattietiikkaan myös sosiaalityön toimintaympäristöön. (Kokkonen 2019, 66.)

Kun on selontekovelvollinen useaan eri suuntaan, voi muodostua tilanne, jossa kohdataan ristiriitaisuuksia. Organisaatioon muodostunut selontekovelvollisuus voi olla ristiriidassa sen kanssa, mikä on asiakkaan etu. Lastensuojelutyössä esimerkiksi resurssikyvykset vaikuttavat paljon siihen, millaista palvelua asiakkaat saavat. Juhila nostaa esimerkeiksi, että lapset eivät välttämättä pääse tarpeidensa mukaisiin sijaishuoltopaikkoihin ja perheet eivät saa tukea niin tiiviisti, kuin heillä olisi tarve. (Juhila 2009, 298.) Näin ollen sosiaalityöntekijä ei siis kykene aina työskentelemään täysin asiakkaan tarpeita ja etuja vastaavasti, vaan joutuu punnitsemaan sitä, kenelle on enemmän selontekovastuussa. Vaikuttaa siltä, että sosiaalityöntekijä joutuu perustelemaan aina jollekin tekemisensä. Kyse on Juhilan (2009, 299) mukaan ammattiin kuuluvasta yhteiskunnallisesta

selontekovelvollisuudesta, jossa sosiaalityöntekijä on jatkuvasti selontekovelvollinen johonkin suuntaan.

Romakkaniemen ja kumppaneiden (2019, 194–196) mukaan sosiaalityöntekijä on vammaissosiaalityössä eettismoraalinen toimija työskennellessään asiakaslähtöisyyden, kustannuspaineiden ja selontekovelvollisuuden täyttämässä toimintaympäristössä. Työtä ohjaavat lisäksi talous, vammaisen ihmisen oikeudet ja sosiaalityön etiikka. Työskentelyä ohjaavat asiat ovat monesti ristiriidassa keskenään, mikä tuo työskentelyyn eettisiä haasteita. Syvä asiantuntijuus on edellytys harkintavallalle, jossa sovellettava tietoperusta on moniulotteista. Moniperustaisen tiedon tulisi rakentua asiakkaan tilanteesta saatavasta tiedosta sekä teoriapohjaisesta ja tutkitusta tiedosta. Käytännöllishallinnollisen tiedon sijasta harkinta olisi hyvä perustaa myös teoreettiskäsitteelliseen tietoon. Eettismoraalinen toimijuus ja moniperustainen tiedontuotanto vaikuttaa näyttävästi myös kiinteästi lastensuojelutyössä.

Mari Kivistö (2019, 220–221, 223) kuvailee sosiaalityön eettisen toimijuuden rakentuvan muuttuvissa toimintaympäristöissä dynaamisena prosessina. Sosiaalityön eettinen ydin on samaan aikaan toiminnan perusta, keino sekä tavoite. Eettisyydellä on sekä henkilökohtainen että kollektiivinen perusta. Eettisesti vahva sosiaalityö edellyttää kollektiivisen ja henkilökohtaisen eettisen toimijuuden lisäksi myös eettisiä toimijuuksia mahdollistavia rakenteita. (mt. 2019, 220–221, 223.) Sosiaalityön työprosesseissa harkintavaltaan eettisenä kysymyksenä erityisesti liittyy eettisesti kestävien päätösten tekeminen. Anneli Pohjola (2019, 330) kuvailee miten parhaimmillaan eettiset näkökohdat kannustavat jatkuvaan uusien kriittisten kysymysten nostamiseen, auttaen tiedostamaan yhteiskunnallisten vaikutussuhteiden ja ihmisten mahdollisuuksia muokkaavien valtasuhteiden merkityksiä. Yhteiskunnallisissa epävarmuuksissa luovissa muutosvaiheissa etiikka ei kuitenkaan anna suoria vastauksia, vaikka sille voidaankin toiveita asettaa monien paineiden ja ristiriitaisten odotusten keskellä.

Lipsky (1980, 15) ottaa kantaa siihen, miksi harkintavaltaa ei poisteta. Harkintavallan on säilyttävä, koska katutason byrokraatit toimivat hyvin monimutkaisissa tilanteissa. Katutason byrokraattien toimintaa ei voida kaikissa tilanteissa saada ohjeistuksen muotoon. Lisäksi lain halutaan pystyvän reagoimaan myös yksilöllisiin tilanteisiin, vaikka säännöt

ja yhdenmukaisuus vähentäisivätkin epätasa-arvoa. Virastojen tulisi olla puolueettomuuden lisäksi myös joustavia ja ottaa huomioon erityisolosuhteet. Harkinnan avulla asiakkaat uskovat, että työntekijät voivat edistää heidän hyvinvointiaan, ja mahdollisuus harkintaan edistää myös työntekijöiden omaa itsekunnioitusta. (mt. 1980, 15.)

Harkintavalta on merkityksellinen myös lapsen ja perheen tilannetta arvioidessa. Sillä, mitä asioita lapsesta ja perheestä huomioidaan, miten lapsen tilannetta selittäviä tekijöitä tulkitaan ja miten tietoa prosessoidaan arvioinnissa, on merkitystä päätöksenteolle ja ratkaisuille, joilla lapsen tilanteeseen pyritään vaikuttamaan (Jaakola, Pölkki & Vornanen 2023, 515). Arvioidessaan lapsen tilannetta sosiaalityöntekijät tekevät näkyväksi laakisääteisesti ohjattua julkista tehtävää, jonka ensisijainen arviointiperiaate on lapsen edun ensisijaisuus ja sen määrittäminen. Siksi arvioinnissa on kyse valitsemisesta ja valinnoista, jotka pohjautuvat lapsesta arvioinnin aikana saatavaan tietoon ja sosiaalityöntekijöiden harkintaan. Valikointia tapahtuu myös, kun lapsen tilannetta määritetään erityistä tukea ja apua tarvitsevaksi. (Jaakola, Pölkki & Vornanen 2023, 520.)

3.3. Harkintavalta oikeudellisesta näkökulmasta

Suomalainen sosiaalityö on vahvasti kytköksissä yhteiskunnalliseen järjestelmään ja sen määrittelemiin tehtäviin ja toimintakäytäntöihin (Raunio 2009, 34). Sosiaalityöntekijästä ei kuitenkaan voi tulla pelkkää hallintolainkäyttökönnettä työskennellessään hallintoviranomaisena, vaikka viranomaisharkinta onkin olennainen osa työtä. Harkinnan peruseriaatteena ovat syrjimättömyys, yhdenvertaisuus ja ihmis- ja perusoikeuksia loukkaamaton menettely. (Kotkas 2014, 42; Pylkkänen 2014, 37.) Eli käyttäessään harkintaa sosiaalityöntekijän on toimittava yhteiskunnassa vallitsevien normien mukaisesti, kuten kansainvälisten sopimuksien ja kansallisen sääntelyn puitteissa.

Molander, Grimen ja Eriksen (2012, 218) tarkastelevat myös harkintavaltaa ja lainsäädäntöä yhdessä. Harkinnan ja lainsäädännön välillä on syvään juurtunut jännitteinen suhde. Lainsäädäntö ja oikeusvaltioperiaatteet lähtevät siitä lähtökohdasta, että ne ovat kansalaisille selkeitä ja luotettavia. Lakien toimeenpano tulisi olla ennustettavaa ja oi-

keudet huomioon ottavaa. Kuitenkin harkinta tuo tähän näkökulmaan tullessaan ennalta arvaamattomuutta ja vaihtelua. Lain mukainen ja hyvin argumentoitu harkinta voi lopputuloksiltaan silti poiketa tilanteesta toiseen. Viranomaisista tulee näin portinvartijoita tasa-arvoisen kohtelun ja oikeuksien toteutumisen suhteen. Harkinnassa vaikuttavat lainsäädännön ulkopuoliset tekijät, joita ei voida suoraan oikeudenkäytöllä mitata. Lastensuojelun sosiaalityössä kohdataan usein tilanteita, joissa työn on perustuttava lakiin, vaikka laki ei voi ennakoida kaikkea. Myös Kotkas (2014, 57) nostaa esille sitä, miten viranomaisen on kyettävä harkitsemaan ja ratkaisemaan haastaviakin tilanteita etenkin, kun kyseessä on ei-juridista asiantuntijuutta vaativa tilanne.

Viranomaisella on valta käyttää harkintaa kahdesta juridisesta näkökulmasta katsotusta syystä. Ensinnäkin laki ei voi itsestään vastata kaikkiin olemassa oleviin yksittäistapauksiin, vaan viranomaisen tehtäväksi jää toteuttaa lakia. Toiseksi viranomaista tarvitaan tulkitsemaan lakia, koska laki on luonteeltaan yleismaallista. Esimerkiksi lapsen etu on lastensuojelulaissa tulkinnanvarainen, ja lastensuojelua toimeenpanevan viranomaisen on käytettävä harkintaa sen suhteen, mikä on lapsen etu käsillä olevassa yksittäisessä tilanteessa. (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 8–9.)

Hämäläisen (2011, 57) mukaan lastensuojelun lähtökohtana on korostettu muun muassa lapsen oikeuksia, ja tämä on vahvistanut juridisten perustelutapojen asemaa lastensuojelussa. Lapsen oikeuksien näkökulma tarkoittaa, että lapselle pyritään turvaamaan hyvä elämä säädöksiensä avulla. Ihmisoikeussopimuksia ja niiden pohjalta asetettuja lakeja pidetään yleisinä totuuksina, minkä vuoksi moraalisen ja juridisen välillä ei nähdä eroa. Lainsäädännön kehittyminen tarkoittaa myös lastensuojelun kehittymistä, ja ajatellaan, että työn laatu paranee nimenomaan juridisoitumisen myötä. Näin etiikka näyttäytyy juridiikkana ja lainsäädäntöä ja oikeusjärjestystä käytetään perheinterventioiden perustana. (Hämäläinen 2011, 57.) Toisin sanoen lainsäädäntö ei voi olla ristiriidassa eettisten periaatteiden kanssa, jos etiikka näyttäytyy juridiikkana. Juridiikalla siis varmistetaan se, että yhteiskunnassa toimitaan eettisten periaatteiden mukaisesti.

4 Hyvinvointiyhteiskunnan rakenteet lastensuojelun sosiaalityössä

4.1. Yhteiskunnan rakentuminen teorioiden valossa

Tutkimuksemme teoreettinen osuus käsittelee harkintavallan käsitteen ja siihen liittyvien näkökulmien lisäksi myös rakenteen käsitettä ja yhteiskunnan rakenteiden määrittelyä. Tutkimustehtävämme kannalta on tärkeää määrittellä sen sisältämä käsitteistö monipuolisesti. Yhteiskunnan rakenteiden ja rakenteen määrittelyssä nousee esille kysymys toimijan ja rakenteen välisestä suhteesta yhteiskunnan muotoutumisessa. Yhteiskuntateorioissa on määritelty tätä suhdetta (Giddens 1984; Heiskala 2000; Aro & Jokivuori 2010). Yhtenä tämän tutkimuksen lähtökohtana on ollut se, että rakenteellisilla tekijöillä on merkitystä ja vaikutusta sosiaalityön harkintavallan kannalta.

Sosiaalityöntekijän rooli muodostaa tässä tutkimuksessa yhteiskuntateorioissa kuvatun toimijan roolin ja harkintavallan käyttäminen kuvataan sosiaalityöntekijän toimintana. Aron ja Jokivuoren (2010) mukaan sosiologiassa rakenteella viitataan toimijan toiminnan mahdollisuuksiin vaikuttaviin tekijöihin, joilla on sosiaalinen tai yhteiskunnallinen alkuperä. Ihminen nähdään yhteiskunnallisena toimijana. (mt. 2010.) Yhteiskuntateoreetikko Max Weber kannatti ajatusta, joka kiinnitti toimijan subjektina kaiken keskiöön. Weber ajatteli, että yhteiskuntaan liittyvät yleisen tason käsitteet ovat lähtökohtaisesti muodostuneet yksittäisten toimijoiden teoista. (Heiskala 2000, 14, 50–52.) Eli sosiologiassa keskustelussa siitä, kumpi oli ensin, Weber vastaisi toimijoiden luovan rakenteet.

Yhteiskunnalliset välttämättömyydet korostuvat rakenneteoreettisessa näkökulmassa, jossa ajatellaan rakenteiden luovan toimijuuden. Tässä yhteiskuntateoreettisessa näkökulmassa rakenteet ovat välttämättömiä ja muuttumattomia, ja ne rajoittavat yksilön toiminnan mahdollisuuksia ja vapautta. Yhteiskuntateoreetikko Emily Durkheim näytti kannattavan erityisesti tätä objektiivista lähestymistapaa ja rakenteiden pakottavaa vaikutusta yksilöihin. (Aro & Jokivuori 2010.) Risto Heiskala (2000, 158–160) nostaa esille Emily Durkheimin tutkimuksen, jossa kollektiivisen representaation kautta yhteisön organisaation rakenne muuttuu. Eli organisaatorakenteet muuttuvat erilaisten kollektiiv-

visten rituaalien kautta. Rakenteet voivat toisaalta myös ohjata toimintaa ja tehdä toimintaa mahdolliseksi (Aro & Jokivuori 2010). Yhteiskunnan rakenteilla on taipumusta myös ajaa ihmisiä eriarvoiseen asemaan toisiinsa nähden. Ihmisistä muodostuu ryhmiä, joiden resurssit ja mahdollisuudet vaihtelevat keskenään. (mt. 2010.)

Rakenteistumisen teorian luoja Anthony Giddens (1984, 107, 109–114) lähestyy Durkheimia ja Weberiä laajemmalla lähestymistavalla toimijan ja rakenteen väliseen suhteeseen, ja kuvaa kaksi elementtiä, jotka kuuluvat yhteiskunnallisen rakenteen käsitteeseen. Näitä ovat se, miten vuorovaikutus hahmottuu yleisesti ja se, miten vuorovaikutus on ajassa jatkuvaa. Giddensin mukaan rakenteen käsite näyttäytyy rakenteistavana ominaisuutena, joka sitoo yhteiskunnallisiin järjestelmiin paikan ja ajan. Giddens käyttää näistä ominaisuuksista nimitystä säännöt ja voimavarat.

Yhteiskunnallisina järjestelminä pidetään toistuvia tapoja, jotka ovat muodostuneet vaikiintuneista yksilöiden ja ryhmien välisistä suhteista. Yhteiskunnallisiin järjestelmiin liittyy vuorovaikutuksellinen elementti, ja sitä kautta myös tilannesidonnainen subjektiivinen toiminta ja ajan kuluminen. Näin ollen järjestelmät ovat rakentuneet rakenteellisille ominaisuuksille. Rakenteina pidetään kollektiivisia ryhmien ominaisuuksia sekä loogisia järjestelmien ominaisuuksia. Säännöt nähdään käytäntöjä luovina elementteinä. (Giddens 1984, 109–114.)

Giddens (1984, 117–118) kuvaa kehittämänsä rakenteistumisen teoriaa. Rakenteiden kaksinaisuus tuo esille keskinäistä riippuvuutta toimijan ja rakenteen välillä. Rakenteelliset ominaisuudet yhteiskunnallisissa järjestelmissä ovat käytäntöjen tuotoksia ja välineitä. Näin ollen rakenteet nähdään niin estävinä kuin mahdollistavina elementteinä. Rakennetta ei siis ole syytä nähdä vain esteenä toiminnalle, vaan sen toteuttamiseen liittyvänä oleellisena tekijänä. (mt. 1984, 117–118.) Giddensin teoria rakenteistumisesta tukee harkintavallan käsitteen kiinnittymistä rakenteelliseen ulottuvuuteen, ja siten rakenteellisilla tekijöillä voidaan ajatella olevan merkitystä harkintavallan kannalta. Lisäksi Giddensin teoria ei vaikuta asettuvan yhteiskuntateorioissa ääripäistä kumpaankaan, kuten esimerkiksi Durkheim ja Weber. Giddensin teoria ottaa huomioon laajempaa näkökulmaa toimijuuden ja rakenteen luonteesta.

4.2. Hyvinvointiyhteiskunta ja palvelujärjestelmä

Suomalaisten on ajateltu elävän pohjoismaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa. Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiomallissa perimmäisenä toiminta-ajatuksena on se, että ihmisillä on oikeus verovaroin ylläpidettyihin julkisiin etuuksiin ja palveluihin, jotka ovat riittävän laadukkaita. Pohjoismaisen hyvinvointimallin omaavissa maissa voidaan ajatella olevan korkea elintaso. (Andersen 2008, 402.) Hyvinvointiyhteiskunnan muodostamat yhteiskunnalliset rakenteet muodostavat rakenteen myös suomalaiselle sosiaalityölle ja yleisesti koko suomalaiselle sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmälle. Hyvinvointiyhteiskunta pitää sisällään erilaisia palveluiden järjestämiseen, suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyviä elementtejä.

Markkinamalliksi voidaan kutsua uutta lähestymistapaa tuottaa palveluja hyvinvointiyhteiskunnassa. Kaupallisten tuotteiden ostaminen ja myynti nähdään markkinamallin esikuvana. Tilaaja- tuottaja- mallia pidetään yhtenä markkinamallin toteuttamisen tapana. Tässä tavassa julkinen sektori mieltää itsensä tuotteen ostajaksi tai tekijäksi. Markkinaajattelu on pyritty myös palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen luomalla palveluiden tuotevalikoima palvelukuvauksineen. (Alhanen 2014, 36.) Alun perin käytäntöjen lainaamisella yritysmaailmasta on pyritty vähentämään byrokraattisuudesta johtuneita ongelmia hyvinvointiyhteiskunnassa. Tämä on johtanut siihen, että sosiaalityöstä on tullut läpinäkyvämpää ja aikaisempaa paremmin dokumentoitua. Se on kuitenkin tuonut mukanaan myös lisääntyneen valvonnan ja normittamisen, toisin sanoen ammatillisen harjittelun kaventumisen. (Kokkonen 2019, 70.)

New public management on lisännyt julkisella sektorilla kirjallisen työskentelyn määrää muun muassa työn suunnittelussa, itsearvioimisessa, raportoinnissa ja tuloksien tarkastelussa. Sosiaalityöntekijä joutuu todistelemaan työnsä arvoa eri suuntiin. Työlle tulee organisatorisia ja institutionaalisia ehtoja, jotka raamittavat työtä kohti tehokkuutta ja vaikuttavuutta alati pienenevin resurssein. Esimerkiksi tietokoneohjelmien lisääntynyt käyttö kirjallisen työskentelyn lisääntymisen myötä ja lisäksi kaikki lisääntynyt kirjallinen työ vähentää työskentelyaikaa asiakkaiden kanssa. (Juhlia 2009, 301; Laitinen & Väyrynen 2011, 184.)

Laitinen & Väyrynen (2011, 185) nostavat esille näiden yhteiskunnallisten muutosten eettiset haasteet sekä lastensuojelun sosiaalityöhön että asiakkaiden elämään. Työn tekemisen konteksti tuo eettisiä haasteita toteuttaa samaan aikaan asiakkaan tarpeet huomioivaa sosiaalityötä, kun talous ohjaa institutionaalisissa ja poliittisissa rakenteissa. (mt. 2011, 185.) New public management on asettanut sosiaalityön poliittiseen kehykseen, jossa työn arvojen ja tavoitteiden sijaan korostuvat tehokkuus ja standardinomaisuus (Kokkonen 2019, 70). Juhila (2009, 301) nostaa esille NPM:n vaikutuksena sen, että sosiaalityötä pyritään valvomaan ja kontrolloimaan enemmän määrin, mikä taas tarkoittaa sosiaalityöntekijän harkintavallan päälle astumista.

Aiemmin mainittu selontekovelvollisuus on kiinteä osa sosiaalityötä. Kansainvälinen sosiaalityöntekijäjärjestö IFSW ja Suomessa sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ovat määritelleet eettistä koodistoa sosiaalityöhön. Sosiaalityöntekijöiden tulee tunnustaa selontekovelvollisuus niin asiakkaita, kollegoita, työnantajia kuin lakia kohtaan. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden oletetaan tunnustavan näiden selontekovelvoitteiden mahdollinen keskinäinen ristiriitaisuus. (IFSW 2014.) Yhtenä osana tätä kokonaisuutta Mänttari-van der Kuip (2013, 5) näkee organisatorisen tilivelvollisuuden, joka painottaa budjettikontrollia, tehokkuutta ja niihin liittyviä vaatimuksia, valvontaa ja arviointia. Organisaatiot odottavat sosiaalityöntekijän huolehtivan supistuvien resurssien mahdollisimman tehokkaasta käytöstä.

Mänttari-van der Kuip (2013, 16) on tutkimuksessaan huomoinut, että organisatorisen tilivelvollisuuden määrä ja laatu vaihtelevat. Suurempi organisaatio ja työskentely lastensuojelun sosiaalityössä näyttäytyivät merkityksellisinä tekijöinä tilivelvollisuuden lisääntymisen kokemuksessa. Hän nostaa esille muutoksen, jonka suunta näyttää olevan asiakkaan asianajajan ja rinnalla kulkijan roolista kohti taloudellisten tavoitteiden ajamista ja yleistä kirstunvartijuutta. (mt. 2013, 16.) Sosiaalityöntekijältä vaaditaan entistä enemmän eettistä harkintaa, kun punnitaan ristiriitaisten intressien keskellä.

Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon uudelleen järjestäminen on ollut vireillä jo pitkään. Rakenteiden uudistamisella on pyritty turvaamaan palvelut tulevaisuudessa. Muu-

toksilla on tavoiteltu hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamista, palvelujen yhdenvertaisuutta ja kustannusten hillintää. Tarkoituksena on ollut myös modernisoida sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausta ja toimintamalleja ja sovittaa niitä yhteen. Nyt kun on saavutettu tilanne, jossa kuntien sijasta palveluiden järjestämisestä vastaavat hyvinvointialueet, on kokonaisrahoituksen vastuu siirtynyt valtiolle. (Paavola, Rautajoki & Pohjola 2019, 82.)

Hyvinvointialueiden aloittaminen 1.1.2023 on tarkoittanut sitä, että muun muassa lasten ja perheiden palvelut ovat myös alkaneet muotoutua uudenaikaisiksi. Hyvinvointialueiden muodostaminen oli osa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistusta, jossa pyritään hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseen, kustannusten hillintään sekä varmistamaan kaikille yhdenvertaiset palvelut (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Lasten ja perheiden palvelut ovat olleet jo pidemmän aikaa muutoksen kohteena ennen hyvinvointialueille siirtymistä. Myös lainsäädäntö lasten ja perheiden osalta on kokenut muutoksia. Lastensuojelulakia on tähän hetkeen mennessä ehditty muuttamaan 30 kertaa, ja laki on astunut voimaan vuonna 2008. Lastensuojelulakia on alettu kokonaisuudistamaan vuonna 2023 ja 2015 sosiaalihuoltolain voimaantulo on vaikeuttanut lastensuojelulain tulkitsemista. Kynnystä lastensuojelun tuen ja avun piiriin on siirretty nostettu, ja lastensuojelun avohuolto nähdään yksilö- ja perhekohtaisena erityispalveluna. (Kiili ym. 2024b, 17–18.)

Yhtenä tavoitteena hyvinvointialueiden rakentumisella on saada palvelujärjestelmää yhtenäisemmäksi ja edistää palveluintegraatiota (Paatela ym. 2024). Palveluintegraatiolla tarkoitetaan sitä, että yhden tahon on mahdollista muodostaa asiakkaalle hänen tarpeitaan vastaava palvelukokonaisuus. Erityisesti useita tai paljon palveluita samaan aikaan tarvitsevat asiakkaat hyötyisivät tällaisesta palveluiden yhteensovittamisen muodosta. Palveluintegraatiolla tavoitellaan parempaa asiakastytyväisyyttä, sujuvia ja lyhyitä palveluprosesseja sekä lyhyempää ohjautumisaikaa oikean palvelun äärelle. (THL 2024b.)

Kiili ja kumppanit (2024b, 24–25) tarkastelevat palvelujärjestelmään liittyviä rakenteellisia tekijöitä ja nostavat esille sen haasteita erityisesti lastensuojelun osalta. Kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista lastensuojelun työskentelyn toteutumista vaikeuttavat

muun muassa niukkaresurssiset, pirstaleiset ja monimutkaiset tavat järjestää ja toteuttaa palveluita. Vaikeina kohtina palvelujärjestelmässä on nähty tiedonvaihtoon, moniammatilliseen yhteistyöhön, työnjakoon ja johtamiseen liittyvät asiat. Kiili ja kumppanit nostavat esille erikseen myös lastensuojelun avohuoltoon kohdistuvia haasteita. Lastensuojelu nähdään ylipäätään muita palveluja paikkaavana palveluna, kun muut palvelut eivät toimi niin kuin niiden pitäisi. Lastensuojelun avohuolto näyttäytyy tässä pahimmillaan sijoitusta edeltävänä vaiheena. Syynä tähän on se, että tarpeeksi kattavia avohuollon tukitoimia ei ole saatavilla ja avohuoltoon siirtyessä perheiden ongelmat ovat voineet kasautua isoksi vyyhdiksi. (Kiili ym. 24–25.)

Myös Kai Alhanen (2014, 6) tarkastelee tutkimuksessaan Kiilin ja kumppaneiden tavoin rakenteellisina tekijöinä ilmeneviä lastensuojelun haasteita, kuten palvelujärjestelmän pirstaleisuutta, johtajuutta sekä eri tahojen yhteistyön haasteita. Nämä kaikki ovat lastensuojelun konkreettisia rakenteita, joiden sisällä päivittäinen sosiaalityö tapahtuu. Muita uhkakuvia ovat Alhasen mukaan vähäiset työntekijämäärät, työntekijöiden vaihtuvuus sekä arkitiedon ohittaminen. Alhasen tutkimuksessa haastateltiin myös asiakkaiden kokemuksia heidän kohtelustaan, ja haastatteluissa nousi esille kokemuksia eriarvoisuudesta, ihmisen välineellistymisestä sekä arvoista, jotka korostivat taloudellista tehokkuutta.

Pirstaleinen palvelujärjestelmä luo ympärilleen hämmennystä. Alhasen (2014, 64–65) järjestelmän toiminnan hahmottaminen ja siihen vaikuttaminen on asiakkaille vaikeaa sektorijaon vuoksi. Myös työntekijöillä voi olla vaikeuksia hahmottaa muita tahoja järjestelmässä omansa lisäksi. Työntekijöiden vähyys näkyy muun muassa asiakasmäärien lisääntymisenä yksittäistä työntekijää kohti. Työntekijät eivät ehdi asiakasmäärien vuoksi perehtymään tilanteisiin ja tuen tarpeisiin yksilöllisesti. Liiallinen työtaakka aiheuttaa jaksamisen haasteita, minkä vuoksi työntekijöiden vaihtuvuus on lastensuojelussa suurta.

Lastensuojelun harkinta tarvitsee ympärilleen johtamisen rakenteet. Veistilä & Heino (2024) jaottelevat tutkimuksessaan lapsen palvelutarpeen arvioinnin johtamisen mahdollistamisen, ongelmanratkaisun ja analysoinnin kehyksiin. Tukemalla osaamista ja saatavilla olevia resursseja, tulee esihenkilöstä mahdollistaja. Ongelmanratkaisukehyksessä

korostuu normatiivinen ohjaus ja konsultaatio sekä sitä haastavat asiakkaiden elämäntilanteiden monimuotoisuudet, jotka eivät ole aina soviteltavissa palvelujärjestelmän muottiin. Nopeasti muuttuvat tilanteet, ristiriitaiset ja puutteelliset tiedot haastavat analysoinnin kehystä, jossa pyritään reflektomaan ja tarkastelemaan tietoa sekä organisaatiosta että asiakkaiden elämäntilanteista. (Veistilä & Heino 2024, 32, 34.) Näin mahdollistetaan johtamisella organisaatiossa harkintavallan toteutuminen.

Johtamisen haasteina Alhanen (2014, 65–66) nostaa esille johdettavien asioiden liiallisen määrän ja johtamistaitojen puutteet. Erityisesti vastuullisen johtamisen haasteeksi muodostuu lastensuojelussa taloudellisten vaateiden ja lasten tarpeiden välinen jännite, jonka vuoksi työntekijät joutuvat toimimaan vastoin omia arvojaan ja harkintaansa. Johtamisen haasteeksi muodostuu myös säästöjen asettuminen lasten tarpeiden edelle. Yhteistyötä haastaa taas puutteelliset yhteistyökäytännöt ja pahimmillaan niiden puuttuminen aiheuttaa viranomaisten välille kitkaa. Viimeisenä uhkakuvista Alhasen esille nostama arkitiedon ohittaminen tarkoittaa käytännössä asiakkaiden kokemusten ohittamista, mikä voi johtaa epätasa-arvoisuuden kokemuksiin.

Hyvinvointialueiden aloittamisen myötä ovat aloittaneet myös sosiaalihuollon asiakasohjausryhmät. Talentian erityisasiantuntija Alpo Heikkisen (2023) mukaan osa hyvinvointialueista on siirtänyt sosiaalityöntekijöiltä päätösvaltaa asiakkaiden ostopalveluita koskeviin päätöksiin liittyen asiakasohjausryhmille, joissa ostopalveluista päättää viimekädessä esimiestason työntekijät. Asiakasohjausryhmät eivät tapaa asiakasta päättäessään ostopalvelusta. Ylen uutisessa nostetaan esille, että lastensuojelun ongelmat ovat pahentuneet hyvinvointialueiden alkamisen jälkeen (Amonoo 2023). Päätöksentekoon on luotu väliporras. Asiakasohjausryhmien vuoksi muun muassa palveluiden valinta ja myöntäminen voivat viivästyä. (mt. 2023.)

Hyvinvointialueiden toiminnasta on ehtinyt tulla myös jonkin verran tutkimusta. THL:n hyvinvointikyselyssä on kartoitettu sitä, miten lastensuojelu on organisoitunut 2023 alkaneille hyvinvointialueille. Vastauksista kävi ilmi, että hyvinvointialueilla, joilla asiakasmäärät olivat suuria ja työvoimasta pulaa, oli lastensuojelun avohuollon työskentely kapeatunutta. Asiakasmitoituksen (30 asiakasta/työntekijä) rajaamisen pitäisi periaatteessa hillitä avohuollon kiirettä, mutta suuret asiakasmäärät lisäävät painetta siirtää

asiakkuus sosiaalihuollon yleisiin palveluihin tai lopettaa asiakkuus liian varhaisessa vaiheessa. Lisäksi avohuollossa ei pystytä suurten asiakasmäärien vuoksi tekemään suunnitelmallista työtä, koska kiireellisemmät työtehtävät vievät kaiken ajan. Lisäksi lastensuojelun asiakkuuden alkaminen voi muuttua kynnyskysymykseksi, jolloin lastensuojelun avopalveluiden hyöty jää käyttämättä. (Yliruka ym. 2023, 59.)

Lastensuojelun kontrollitehtävä näyttäytyy hyvinvointialueilla entistä selkeämmin. THL:n hyvinvointikyselyssä sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostui huoli siitä, että lastensuojelun näkökulmasta hyvinvointialueiden ei ole mahdollista vastata niihin ongelmiin, joita hyvinvointialueilla on vastassaan. (Yliruka ym. 2023, 2, 59.) THL:n raportti näyttää antavan kuvan siitä, että hyvinvointialueilla ei ole ainakaan tähän mennessä valmiuksia muuttaa niitä tulevaisuuden skenaarioita, jotka ovat olleet tiedossa jo ennen hyvinvointialueita.

4.3. Sosiaalityöntekijä harkintavallan käyttäjänä lastensuojelupalveluissa

Kansainvälisen (IFSW 2014) määritelmän mukaan sosiaalityön pyrkimyksenä on ratkaista ihmiselämän ongelmatilanteita ja edistää hyvinvointia työskentelemällä ihmisten ja rakenteiden parissa. Sosiaalityöntekijän ajatellaan ammatissa toimiessaan sitoutuvan ihmisoikeuksien ja ammattietiikan periaatteisiin ja tavoitteisiin. (IFSW 2014) Näiden periaatteiden mukaisesti toimimiseen kytkeytyy kiinteästi toimintaympäristö, sillä sosiaalityötä ei tehdä tyhjiössä.

Mänttari-van Der Kuip (2021, 11–12) nimeää sosiaalityön toimintaympäristöksi konkreettiset organisaatiot, työyhteisöt, työpaikat käytäntöineen, tapoineen ja kulttuureineen kuin myös laajemman yhteiskunnallisen, institutionaalisen ja ideologisen kontekstin. Ympäristön tapahtumat ja muutokset heijastuvat sosiaalityön tavoitteisiin, käytäntöihin ja työn reunaehtoihin. Vaikka sosiaaliset ja yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksiin toimia, ovat sosiaalityöntekijät itse aktiivisia toimijoita. Työntekijöillä on osaamista ja ominaisuuksia, joita voidaan nimetä yksilökohtaiseksi toimintakyvyksi. Yksistään ne eivät riitä, vaan tarvitaan myös ulkoiset olosuhteet

eli rakenteet, joissa voidaan toteuttaa toimintakykyä. Nämä rakenteet antavat tilaa ja rajoittavat toimintaa.

Lastensuojelu näyttäytyy eettisesti vaikeana ja emotionaalisesti herkkänä työnä. Sosiaalityöntekijöillä on eettinen velvollisuus tarjota asiakkaille parhaaseen mahdolliseen tietoon perustuvia tukitoimia. Eettisen velvollisuuden täyttämistä voivat haastaa työskentelyolosuhteet. (Kotisaari 2024.) Työskentelyä ohjaavat erilaiset säännöt, jotka luonteeltaan ovat lainsäädännöllisiä, normatiivisia, eettisiä ja moraalisia. Lastensuojelun tärkeimpänä ja ensisijaisena lähtökohtana pidetään lapsen etua ja oikeuksia. Mikäli lapsen etu ja oikeudet vaarantuvat, on lastensuojelun sosiaalityöntekijä velvollinen puuttamaan lapsen ja perheen elämään. Lastensuojelussa työskentely on auttamisen lisäksi myös julkisen vallan käyttöä, johon voi kuulua myös tahdonvastaisista toimenpiteistä päättämistä. (Kiili ym. 2024a, 6.) Tämä tekee lastensuojelusta erityisen sosiaalityön osa-alueen harkintavallan kannalta. Kuten Michael Lipsky (1980) on todennut, sosiaalityöllä katutason byrokraattina on laaja harkintavalta, on erityisesti lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijällä laajat mahdollisuudet puuttua lapsen ja perheen elämään tilanteen niin vaatiessa.

Lastensuojelun palvelut ovat erityislain nojalla toteutettavia palveluita, ja niillä on tarkoitus auttaa huoltajia ja perheitä kasvatustehtävässä sekä tukea lapsia ja nuoria turvalisessa kasvussa ja kehityksessä. Ensisijaista on auttaa lasta ja perhettä niin, että lapsen on mahdollisuus asua kotona. Eli ensimmäiseksi on tarjottava mahdollisuus asiakkaan suostumukseen perustuviin avohuollon palveluihin. (Kiili ym. 2024a, 6–7.) Mikäli lapsen ja perheen tilanteeseen todetaan lastensuojelun tarvetta, on heille viipymättä pyrittävä järjestämään avohuollon tukitoimia. Tukitoimia ovat esimerkiksi tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, taloudellinen tuki tai muu tuki läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseksi. Palvelut järjestetään niin että ne vastaavat lapsen ja perheen yksilöllistä tilannetta ja tarvetta. Hyvinvointialueella on vastuu tukitoimien järjestämisestä määrärahoista huolimatta, mutta lapselle ja perheelle ei kuitenkaan muodostu subjektiivista oikeutta saada kaikkia avohuollon tukitoimia. (THL 2024a.)

Yhteistyö perustuu vapaaehtoisuudelle lastensuojelun avohuollon palveluja myönnettäessä. Lapsen molemmilta huoltajilta on lähtökohtaisesti saatava suostumus tukitoimien

aloittamiseen. Vastaan tulee kuitenkin tilanteita, jolloin yhteistyö toisen huoltajan kanssa ei onnistu ja huoltajan yhteistyöhaluttomuus johtuu esimerkiksi systemaattisesta tukitoimien vastustamisesta. Sosiaalityöntekijä voi tehdä yhteistyötä tässä tilanteessa vain lapsen lähivanhemman eli lapsen kanssa asuvan vanhemman kanssa, ja päättää tukitoimesta ilman vastustavan vanhemman suostumusta. Sosiaalityöntekijällä on myös velvollisuus ottaa huomioon lapsen osallisuus avohuollon tukitoimien suunnittelun ja toteuttamisen aikana tapaamalla lasta henkilökohtaisesti ja mahdollistamalla hänelle mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä ja takaamalla tälle riittävä tiedonsaanti mielipiteen ilmaisemiseksi. (THL 2024a.)

Osallisuuden ja yhteistyön korostaminen lastensuojelun avohuollossa on tärkeää. Juhilan (2009, 302) mukaan lastensuojelussa olevat asiakkaat eivät ole asiakkaina usein omasta halustaan, eikä heillä asiakkuuden suhteen ole välttämättä ollut vaihtoehtoja. Heillä on vähemmän mahdollisuuksia vaikuttaa sen hetkiseen tilanteeseensa, ja heillä on muodostunut riippuvuussuhde sosiaalityöhön. Näyttää siltä, että lastensuojelussa ollaan usein sen tilanteen äärellä, että asiakkaat kokevat olevansa puun ja kuoren välissä. Lastensuojelun kontrolloiva rooli tekee tilanteesta sellaisen, että asiakkaalla ei ole mahdollisuuksia valita tilanteelle ratkaisua vapaasti ilman seuraamuksia. Kiilin ja kumppaneiden (2024a, 6) mukaan palveluita lapsille ja perheille on pyritty viime vuosina kehittämään niin, että lastensuojelun tarve perheillä vähentyisi. On pyritty vähentämään esimerkiksi lasten ja nuorten sijoittamista kodin ulkopuolelle.

5 Tutkimuksen toteuttaminen kuvailevana kirjallisuuskatsauksena

5.1. Tutkimuskysymys ja tutkimusmetodi

Tutkimus on rajattu koskemaan lastensuojelun avohuollon sosiaalityötä. Sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön suhde näyttää olevan niin kiinteä, että pidimme välttämättömänä tutkia harkintaa ja harkintavallan käyttöä sidottuna tiettyyn sosiaalityön osa-alueeseen. Sosiaalityön osa-alueet myös poikkeavat toisistaan painotuksiltaan, jolloin harkinnan erilaiset näkökulmat korostuvat työskentelyalueen mukaan. Rajaus rakenteellisten tekijöiden tutkimiseen pitää tutkimuskysymyksemme tarpeeksi tarkkana aiheeseen perehtymisen kannalta. Tutkimuskysymykset tutkimukselle ovat:

Millaisia rakenteellisia tekijöitä liittyy sosiaalityön harkintavaltaan?

Millainen merkitys rakenteellisilla tekijöillä on lastensuojelun avohuollon sosiaalityön harkintavallalle?

Harkintaa ja harkintavaltaa kuvataan tutkimuskirjallisuudessa useilla termeillä. Käsitteenä Lipskyn (1980) ”katutason byrokraatit” kytkee sosiaalityöntekijän osaksi yhteiskunnan rakenteita, joissa harkinta tapahtuu, jolloin se on tutkimustehtävämme kannalta relevantti käsite. Käsite tuo esille sosiaalityöntekijän viranomaisroolin. Harkinnan rakenteellisesta ulottuvuudesta olemme valinneet käytettävämme käsitettä harkinnan tila. Olemme näin eriyttäneet sen harkintavallasta, joka on sen tosiasiallinen tapahtuma, ja jossa sosiaalityöntekijä toteuttaa päätöksentekoon johtavaa harkintaa.

Molanderia ym. (2012) mukaillen jaottelemme tässä tutkimuksessa harkintavallan episoteemiseen eli tiedolliseen ja strukturaaliseen eli rakenteelliseen ulottuvuuteen. Keskitymme aineiston analyysissä rakenteelliseen ulottuvuuteen eli tilaan, aikaan ja paikkaan, jonka rajoissa sosiaalityöntekijän on mahdollista pohtia ja toimia harkinnan seurauksena. Tällä näkökulmalla rajautuu harkinnan ja harkintavallan kokonaisuudesta useita tekijöitä ja näkökulmia pois. Analyysin ulkopuolelle jääviä tekijöitä ovat tilannekohtaiset tekijät eli lapsen ja perheen tilanne ja sosiaalityöntekijän henkilökohtaiset

ominaisuudet. Harkinnan näkökulmasta tutkittua tietoa on olemassa myös digitalisatiosta ja teknologian kehityksestä, mutta myös se rajautuu tämän tutkimuksen intresien ulkopuolelle. Harkinta on käsitteen laajuuden ja moniulotteisuuden vuoksi teimme tarkkan rajauksen sille, mihin näkökulmiin keskityimme.

Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus. Kun puhutaan laadullisesta tutkimuksesta, on syytä pohtia teorian ja teoreettisen suhdetta tutkimukseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 22–23). Teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa nähdään välttämättömäksi. Laadullisen tutkimuksen kulmakivenä voidaan pitää sitä, kuinka paljon havainnoissa on teoriapitoisuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa käsitykset ilmiöstä, merkityksenannot ilmiölle ja tutkimuksessa käytettäväksi valitut välineet. Ei ole siis mahdollista tutkia jotakin asiaa täysin objektiivisesti, mikä tekee tiedosta subjektiivisen. Tutkijat tekevät valintoja tutkimuksen kannalta sen varassa, mitä asiasta ymmärtävät. Tästä syystä teoria nähdään kaiken perustana. (mt. 2018, 23, 25; Hirsjärvi ym. 2009) Kuten aiemmin on käynyt ilmi, tämän tutkimuksen taustoittavaksi teoriaksi muodostuivat harvintavaltaa ja rakenteita käsittelevät näkökulmat. Teoriaa olemme pyrkineet muodostamaan kirjallisuudesta mahdollisimman laajasti.

Aiheemme tutkimiseen valitsimme tutkimusmenetelmäksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta käytetään myös nimitystä ”narratiivinen kirjallisuuskatsaus”. Tavoitteena kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on ymmärtää ilmiötä ja johdonmukaisesti sekä vakuuttavalla tavalla kuvailla ymmärtämiään asioita. (Vilka 2023, 21–22.) Narratiivinen kirjallisuuskatsaus sisältää nimenomaisesti aiemman tutkimuksen, sen määrän, laajuuden ja syvyyden kuvailun tai kertomisen (Suhonen ym. 2016, 9). Salmisen mukaan (2011, 3) kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan rakentaa uutta teoriaa, arvioida olemassa olevaa, tarkastella historiallista kehitystä tai tunnistaa ongelmia. Tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisin peruste on ollut rakentaa kokonaiskuvaa asiakokonaisuudesta, joka toimii Salmisen (2011) mukaan yhtenä perusteena.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen lisäksi on lueteltu useampia muita katsaustyyppisiä, kuten systemaattinen kirjallisuuskatsaus, integratiivinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi (Vilka 2023, 20). Valintamme kirjallisuuskatsauksen tyyppistä kohdistui kuvailevaan

kirjallisuuskatsaukseen katsaustyyppille ominaisen valinnanvapauden vuoksi. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoitus on tuottaa yleiskatsaus ilman tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä tai metodisia rajoituksia. Tutkimuskysymys pysyy väljänä, kyeten kuitenkin kuvaamaan laaja-alaisesti ja tarvittaessa luokittelemaan tutkittavan ilmiön ominaisuuksia. (Salminen 2011, 6.) Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on valinnan varaa myös aineiston valinnassa ja tiedonhaussa. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin voidaan luoda suhteita erilaisten asioiden välille, mikä ei välttämättä ole mahdollista toteuttaa muiden katsaustyyppien kanssa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus antaa meille tutkijoina mahdollisuuden oivaltaa uutta yhdistelemällä aineistosta nousevia asioita. (Vilka 2023, 22.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on osaltaan saanut myös kritiikkiä. Tiedonhaku kuvailevassa katsaustyyppissä nähdään subjektiiviseksi ja sattumanvaraiseksi. Kritiikkiä nousee esiin myös laadunarvioinnista tutkimusaineiston suhteen, koska aineistossa tutkimusmenetelmät ovat moninaisia eikä sen laatua arvioida huolellisesti. Tutkija voi kuitenkin päättää tekevänsä myös kuvailevaa kirjallisuuskatsausta läpinäkyvällä ja systemaattisella otteella. Tätä ei ole kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa kielletty. (Vilka 2023, 22–23; Kangasniemi ym. 2013, 292.) Tiedostamme tutkimuksemme olevan kuvaileva kirjallisuuskatsaus, mutta olemme ottaneet aineistonkeruuvaiheeseemme piirteitä systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta. Olemme pyrkineet esimerkiksi kuvailemaan aineiston keräämisen prosessin mahdollisimman tarkkaan. Olemme valinneet tutkimuskysymyksen kannalta sopivimmat tutkimusartikkelit. Toinen tutkija voisi valita samasta aiheesta tarkasteltavaksi eri tutkimusartikkelit ja sitä kautta löytää erilaisia tuloksia. Tavoitteena ei ole löytää ehdotonta totuutta, vaan luoda syvempää ymmärrystä monisyiseen ilmiöön.

Vilka (2023, 40) esittelee teoksessaan kirjallisuuskatsauksen kuusivaiheisen prosessin mallin ”iteratiivinen prosessi” (Liite 1), joka auttaa ymmärtämään esimerkiksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tekemistä. Prosessissa korostuu ennakkoon suunniteltu ja ymmärrykseen pyrkivä ongelmanratkaisu ja päätöksenteko, jotka liittyvät katsausprosessissa tapahtuvaan jatkuvaan työstöön ja kriittiseen ajattelemiseen. Prosessissa pyritään läpinäkyvään toimintaan. Kangasniemi ym. (2013) lisäävät huomioksi sen miten eri prosessin vaiheet voivat olla osittain päällekkäisiä, vaikka edetään vaiheittain. Iteratiivinen prosessi on toiminut yhtenä tutkimustamme ohjaavana elementtinä.

5.2 Aineiston kerääminen

Aihetta koskevaan kirjallisuuteen alustavassa perehtymisessä huomasimme, että pelkästään lastensuojelun sosiaalityötä koskevia ja harkintavaltaan liittyviä tutkimusartikkeleita on rajallinen määrä, joten laajensimme aineistohaun koskemaan tutkimusartikkeleita, jotka voivat liittyä myös muihin sosiaalityön osa-alueisiin. Sosiaalityön harkintavallasta löytyy vain muutamia suomenkielisiä tieteellisiä artikkeleita. Kattavan aineiston saamiseksi panostimme kansainvälisten tutkimusartikkeleiden löytämiseen.

Alustavan kirjallisuuden kartoittamisen jälkeen päädyimme valitsemaan tämän kuvailevana kirjallisuuskatsauksena toteutettavan tutkimuksen aineistoksi suomenkielisiä ja kansainvälisiä tutkimusartikkeleita, jotka koskevat pääsääntöisesti sosiaalityöntekijöiden harkintavaltaa tai päätöksentekoa. Olemme laajentaneet tutkimuksen aineistoa koskemaan myös sellaisia artikkeleita, jotka käsittelevät niin kutsuttujen etulinjan työntekijöiden harkintavaltaa tai päätöksentekoa. Nämä etulinjan työntekijät ovat Lipskyn (1980) tarkastelemia katutason byrokraatteja, jotka työssään kohtaavat asiakkaita ja jotka toteuttavat konkreettisesti ylhäältä alas päin tulevaa harkintaa. Lisäksi valintamme kohdistui vain sellaisiin artikkeleihin, joissa huomio kiinnittyy yhteiskunnan rakenteisiin.

Varsinaisessa aineistohaussa käytimme Lapin korkeakoulukirjaston Finna -palveluun liitettyä tietokantaa (LUC-Finna) kotimaisten ja kansainvälisten tutkimusartikkelien löytämiseksi. Lisäksi käytimme kansainvälisten artikkelien löytämiseksi LUC-Finnasta löytyviä muita tietokantoja, kuten ProQuest-, EBSCO-, SCOPUS- ja Taylor & Francis Online-tietokantoja. Yhden aineistomme artikkelin löysimme satunnaishaualla aihettamme koskevien pro gradu- tutkielmien ja muun kirjallisuuden lähdeluetteloista. Seuraavassa olemme kuvailleet prosessin, joka on edeltänyt 19 artikkelin valikoitumista tutkimusaineistoksemme.

Aineistoa hakiessa käytimme suomenkielisinä hakusanoina seuraavia hakusanoja:

- Lastensuojelu TAI sosiaalityö
- Harkinta TAI harkintavalta TAI päätöksenteko

Englanninkielisinä hakusanoina käytämme vaihtelevasti seuraavia:

- child protection OR social work
- Discretion OR assessment OR decision making OR reasoning
- street level bureaucrat

Tausta-ajatuksena usean eri englanninkielisen hakusanan käytössä on ollut se, että sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän termit eivät ole kansainvälisesti samalla tavalla käytössä kuin Suomessa. Metsämuurosta (2011, 47) mukailen tutkimuksen luotettavuutta lisätäksemme määrittelimme seuraavaan taulukkoon tutkimusartikkelien sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Taulukko 1: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Artikkelin sisäänottokriteerit	Artikkelin poissulkukriteerit
Tieteellinen artikkeli	Muu kuin tieteellinen artikkeli
Julkaistu yhteiskuntatieteellisessä lehdessä/julkaisussa	Muun kuin yhteiskuntatieteellisen alan julkaisu.
Julkaisuvuosi 2009 tai sen jälkeen	Julkaistu ennen vuotta 2009
Artikkeli julkaistu suomeksi tai englanniksi	Muun kieliset tutkimukset
Artikkelin aihe liittyy harkintavaltaan tai päätöksentekoon ja artikkelissa viitataan yhteiskunnassa ilmeneviin rakenteellisiin tekijöihin	Artikkelissa ei mainita harkintavaltaa tai päätöksentekoa ja yhteiskunnassa ilmeneviä rakenteita
Artikkelin aihe liittyy sosiaalityöhön tai katutason byrokraattien työhön	Artikkeli liittyy muuhun kuin sosiaalityöhön tai katutason byrokraattien työhön

Aloitimme aineistohaun etsimällä ensin kotimaisia tieteellisiä artikkeleita, jotka liittyivät tutkimuskysymykseen. Teimme kolme tarkennettua hakua. Ensimmäisellä hakukerralla LUC-Finnan kotimaisten artikkelien tarkennetulla haulla syvempään tarkasteluun valikoitui kolme artikkelia:

- Närhi Kati, Kokkonen Tuomo & Matthies Aila-Leena 2014, Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä.
- Sirviö Heidi, Romakkaniemi Marjo, Lindh Jari & Laitinen Merja 2015. Sosiaalityöntekijän harkintavallan käyttö ehkäisevän toimeentulotuen päätöksenteossa.
- Kivistö, Mari & Hokkanen, Liisa 2023. Vammaissosiaalityön harkitseva toimijuus – metasynteesi harkinnan rakentumisesta.

Tarkennettujen hakujen jälkeen etsimme vielä satunnaisesti kotimaisia tutkimusartikkelia aiheitamme käsittelevien pro gradujen ja tutkimusartikkelien lähdeluetteloista. Aineistoomme valikoitui satunnaisetsinnän kautta yksi kotimainen artikkeli:

- Juntunen, Pekka 2024. Harkintavaltaa, tilivelvollisuutta ja koordinoitivajetta.

Kotimaisten artikkelien aineistohaun jälkeen siirryimme tekemään aineistohaun kansainvälisistä tieteellisistä tietokannoista. SAGE Journals -tietokannasta löysimme ”child protection” + ”discretion” hakusanoilla 22 sosiaalityön alaan liittyvää tieteellistä artikkelia. Näistä poissulkukriteerien käyttämisen jälkeen aineistoomme valikoimme:

- Berrick Jill D., Peckover Sue, Pösö Tarja & Skivenes Marit 2015: The formalized framework for decision-making in child protection care orders: A cross-country analysis.
- Saltiel, David 2017: Supervision: A contested space for learning and decision making.
- Falconer, Rachel and Shardlow, Steven M. 2018: Comparing child protection decision-making in England and Finland: supervised or supported judgement?

ProQuest Social Science Premium Collection tietokannasta löysimme ”child protection” + ”discretion” hakusanoilla 13 artikkelia, joista sisäänotto- ja poissulkukriteerien jälkeen aineistoomme valikoitui:

- Lamponen, Tuuli & Aarnio, Noora 2024: Social workers’ assessment of a child’s need for services as ‘craftwork’ practice
- Murphy, Ciaran 2023: ‘Rising demand and decreasing resources’: Theorising the ‘cost of austerity’ as a barrier to social worker discretion.

- Murphy, Ciaran 2021a: A More 'Child-Centred' System? Child Protection Social Workers' Willingness to Employ Discretion.
- Murphy, Ciarán 2021b: "I don't want my face on the front page of The Sun": The 'Baby P effect' as a barrier to social worker discretion
- Caspersen, Joakim & Paulsen, Veronica 2023: Discretionary decision making in child welfare – An experimental vignette study of the use of interpreter services.
- Segatto, Barbara, Ben, Anna Dal & Giacomini, Serena 2020. The use of discretion in decision-making by social workers at child protection services in Italy
- Forkby, Torbjörn, Staffan, Höjer & Liljegren Andreas 2015. Questions of control in child protection decision making: Laypersons' monitoring and governance in child protection committees in Sweden.
- Heggdalsvik Inger Kristin, Rød Per Arne, Heggen Kåre 2018. Decision-making in child welfare services: Professional discretion versus standardized templates.

Muista käyttämistämme tietokannoista löytyi kaksoiskappaleita näistä artikkeleista. Totesimme että hakua tulee laajentaa lastensuojelun ulkopuolelle. Taylor & Francis online ja Ebsco host -tietokantojen kautta löysimme sisäänotto ja poissulkukriteereillämme seuraavat artikkelit:

- Wittberg Sara, Larsson Annika Taghizadeh & Olaison Anna 2023: The quest for standardisation in adult social work: Municipal guidelines and premises for professional discretion
- Hinterleitner Markus & Wittwer Stefan 2022: Serving quarreling masters: Front-line workers and policy implementation under pressure
- Ponnert, Lina & Svensson Kerstin 2016: Standardisation – the end of professional discretion?
- Evans, Tony 2011: Professionals, Managers and Discretion: Critiquing Street-level Bureaucracy.

5.3. Aineiston esittely

Närhi Kati, Kokkonen Tuomo & Matthies Aila-Leena 2014: Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. Närhi, Kokkonen ja Matthies tutkivat

kansallisessa tutkimusartikkelissaan nuorten aikuisasiakkaiden osallisuutta ja sen esteitä palvelujärjestelmässä sekä mahdollisuuksia työntekijöiden harkintavallan käytölle osallisuuspolitiikan toteuttamisessa. Tutkimus on toteutettu laadullisesti haastatellen katutason työntekijöitä ryhmässä. Haastatellut katutason työntekijät olivat sosiaalityöntekijöitä, etsivän nuorisotyön työntekijöitä, työvoiman palvelukeskuksen ja kolmannen sektorin työntekijöitä.

Sirviö Heidi, Romakkaniemi Marjo, Lindh Jari & Laitinen Merja 2015: Sosiaalityöntekijän harkintavallan käyttö ehkäisevän toimeentulotuen päätöksenteossa. Artikkelissa tutkitaan harkintavallan käyttöä ehkäisevän toimeentulotuen päätöksenteossa. Tutkimus on laadullinen ja tutkimusartikkelin lähtökohtana ovat byrokraattisen ja professionaalisen sosiaalityön harkintavallan kehityksen muotoutumiseen liittyvät tutkimuskeskustelut. Tutkimuksen aineisto on saatu kahden ryhmäkeskustelun keinoin, joihin osallistui kuusi sosiaalityöntekijää.

Segatto, Barbara., Ben, Anna Dal & Giacomini, Serena 2020. The use of discretion in decision-making by social workers at child protection services in Italy. Kansainvälisessä tutkimusartikkelissaan Segatto, Ben ja Giacomini tutkivat laadullisesti harkintavallan käyttöä päätöksenteossa lastensuojelussa Italiassa. Italiassa sosiaalityöntekijöillä on merkittävää harkintavaltaa. Tutkimuksen tavoitteena oli tunnistaa kriteereitä, joiden mukaan sosiaalityöntekijät tekevät lastensuojelun päätöksiä. Tutkimukseen osallistui 22 sosiaalityöntekijää, joita haastateltiin kolmessa ryhmähaastattelussa.

Murphy, Ciaran 2021a: A More 'Child-Centred' System? Child Protection Social Workers' Willingness to Employ Discretion. Murphyn kansainvälisessä tutkimusartikkelissa raportoidaan etnografisen tapaustutkimuksen tuloksia, joissa pyritään tarkastelemaan sosiaalityöntekijöiden harkintavallan yleisiä "trendejä" ja harkintavallan rakenteellisia esteitä. Tutkimus paikantui Pohjois-Englantiin, ja se tarkasteli englantilaista lastensuojelujärjestelmää. Tutkimus toteutettiin mixed methodin keinoin, ja siinä käytettiin dokumenttianalyysiä, haastatteluita ja kyselylomakkeita. Taustoittavana teoriana kriittinen realismi.

Murphy, Ciaran 2023: 'Rising demand and decreasing resources': Theorising the 'cost of austerity' as a barrier to social worker discretion. Murphyn toisessa tutkimusartikkelissa tarkastellaan jälleen englantilaisessa lastensuojelujärjestelmässä sosiaalityöntekijöiden halukkuutta käyttää harkintavaltaa. Artikkelissa selvitetään mixed methodin keinoin, olivatko sosiaalityöntekijät halukkaita käyttämään harkintavaltaa, ja millaiset asiat halukkuuteen vaikuttivat.

Falconer, Rachel and Shardlow, Steven M. 2018: Comparing child protection decision-making in England and Finland: supervised or supported judgement? Falconer ja Shardlow tarkastelevat kansainvälisessä tutkimusartikkelissaan suomalaisen ja englantilaisen lastensuojelujärjestelmän eroja päätöksenteossa. Artikkelin tuo esille eroja valvotussa ja tuetussa harkinnassa. Tutkimukseen osallistui 15 suomalaista sosiaalityöntekijää ja 15 englantilaista sosiaalityöntekijää. Haastateltavat lukivat ensin kaksi tapauskertomusta ja heitä haastateltiin tapauksen pohjalta.

Lamponen, Tuuli & Aarnio, Noora 2024: Social workers' assessment of a child's need for services as 'craftwork' practice. Lamponen ja Aarnio tarkastelevat kansainvälisessä tutkimusartikkelissaan Suomeen paikantuvaa lasten ja perheiden palveluntarpeen arviointia ja arviointikäytäntöjä. Tutkimuksen aineisto on kerätty 28 ryhmähaastattelussa, johon on osallistunut 120 palveluntarpeen arviointia tekevää työntekijää. Tutkimus on ollut osa Suomen sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaa tutkimushanketta.

Evans, Tony 2011: Professionals, Managers and Discretion: Critiquing Street-Level Bureaucracy. Evans tarkastelee kriittisesti Michael Lipskyn katutason byrokraattien ja harkinnan tutkimusta sosiaalityön näkökulmasta. Kyseessä on laadullinen case tutkimus, jossa tarkastellaan aikuissosiaalityötä tekeviä ammattilaisia ja esihenkilöitä. Heitä haastatellaan ja sitä kautta pyritään löytämään vastauksia ammatillisuuden rooliin harkinnassa.

Caspersen, Joakim & Paulsen, Veronica 2023: Discretionary decision making in child welfare – An experimental vignette study of the use of interpreter services. Caspersen ja Paulsen tarkastelevat kansainvälisessä tutkimusartikkelissaan harkinnanvaraista päätöksentekoa, kun sosiaalityöntekijät päättävät tulkkipalvelujen käyttämisestä alaikäisille

laitoksissa oleville tai ilman huoltajaa Norjaan saapuneille turvapaikanhakijoille tai pakolaisille. Tutkimusmenetelmänä on käytetty kyselyn ja kokeellisen menetelmävinytti-tutkimuksen yhdistelmää.

Saltiel, David 2017: Supervision: A contested space for learning and decision making. Saltiel on tehnyt tutkimuksen osana laajempaa tutkimuskokonaisuutta, jossa tutkitaan miten sosiaalityöntekijät tekevät päätöksiä lastensuojelussa Englannissa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan valvonnan/johtamisen roolia päätöksenteossa. Tutkimus on toteutettu havainnoimalla ja haastatteleamalla puolistrukturoiduilla haastatteluilla sosiaalityöntekijöitä ja esihenkilöitä paikallisviranomaisessa ja viranomaiselle työskentelevässä järjestössä.

Wittberg Sara, Larsson Annika Taghizadeh & Olaison Anna 2023: The quest for standardisation in adult social work: Municipal guidelines and premises for professional discretion: Tutkimuksessa pyritään selvittämään, millaisissa rakenteellisissa olosuhteissa sosiaalityöntekijät käyttävät harkintaa. Ruotsissa tehty tutkimus käyttää hyväkseen framing-teoriaa tutkiessaan ohjeita, joita on alueellisesti kirjoitettu ohjaamaan sosiaalityöntekijöiden työtä arvioidessaan vanhusten palveluiden tarvetta. Ohjeita on satunnaisotannalla kerätty useista eri kokoisista kunnista. Tutkimuskysymyksenä on; millä tavalla ohjeet rajoittavat tai mahdollistavat ammatillista arviointia.

Hinterleitner Markus & Wittwer Stefan 2022: Serving quarreling masters: Frontline workers and policy implementation under pressure. Hinterleitner ja Wittwer ovat Sveitsissä toteuttaneet tutkimuksen, jossa tarkastellaan etulinjan työntekijöiden harkinnan ja päätöksenteon mahdollisia muutoksia, kun heidän työnsä ja ohjeistuksensa ovat poliittisen kiistan alaisena ja vahvasti julkisessa keskustelussa. Tavoitteena saada tutkittua työntekijöiden reaktioita julkiseen paineeseen ja sitä, onko sillä systemaattista vaikutusta politiikan täytäntöönpanoon. Monimenetelmäisessä tutkimuksessa käydään läpi nuorisouikeuden ja lastensuojelun täytäntöönpanon datasta poikkileikkaus sekä haastatellaan työntekijöitä. Tutkimuksessa toimii kontrolliryhmänä maan erilainen kielialue, sillä Sveitsissä julkiset keskustelut ovat jakautuneet vahvasti erikseen saksan- ja ranskankielisille alueille.

Forkby, Torbjörn, Staffan, Höjer & Liljegren Andreas 2015: Questions of control in child protection decision making: Laypersons' monitoring and governance in child protection committees in Sweden. Ruotsissa lastensuojelun huostaanottojen oikeuteen viemisestä päättää sosiaalihuollon ehdotuksesta maalikoista, paikallispoliitikoista, koostuva lautakunta. Tutkijat ovat pyrkineet selvittämään, millaista valtaa lautakunta käyttää lapsen asioista vastaaviin sosiaalityöntekijöihin ja miten tämä ohjaa sosiaalityöntekijöiden harkintaa. Tutkimuksessa seurattiin yhdeksän kuukauden aikana kolmen kunnan lautakuntien toimintaa, joissa käsiteltiin yhteensä 250 tapausta. Tapaamiset nauhoitettiin ja sen lisäksi tutkijat keräsivät kontekstittietoa, esimerkiksi sanattomasta viestinnästä.

Berrick Jill D., Peckover Sue, Pösö Tarja & Skivenes Marit 2015: The formalized framework for decision-making in child protection care orders: A cross-country analysis. Tutkimusartikkelissa selvitetään millaisen harkinnan tilan valtiot antavat lastensuojelun ammattilaisille huostaanotosta päätettäessä. Vertailussa ovat Englanti, Yhdysvaltojen Kalifornian osavaltio, Suomi ja Norja. Artikkelissa kuvaillaan huostaanottoprosessin etenemistä eri maissa, sosiaalityöntekijöille annettua harkintamahdollisuutta sekä sitä kuinka tarkasti prosessia on säädelty. Tutkimuksessa keskitytään tietoon, aikajanoihin, siihen kuinka lapsi ja vanhemmat otetaan mukaan prosessiin sekä tilivelvollisuuteen. Tutkimusaineistona on käytetty dokumentteja, lainsäädäntöä ja muita lainsäätäjien ja organisaatioiden ohjeita.

Heggdalsvik Inger Kristin, Rød Per Arne, Heggen Kåre 2018: Decision-making in child welfare services: Professional discretion versus standardized templates. Norjalaisessa tutkimusartikkelissa tutkitaan lastensuojelun päätöksenteon prosessien eroja kun käytetään standardoituja lomakkeita ja kun ei käytetä lomakkeita. Tutkimukseen on osallistunut yhteensä 36 norjalaista lastensuojelun asiakastyötä tekevää ammattilaista, kuudesta eri tiimistä, kolmesta eri kaupungista. Aineisto on kerätty ryhmähaastatteluista, joissa työntekijät keskustelevat tutkimusta varten kehitellyistä tapauskertomuksista. Tutkimuksen teoreettisena kehyksenä toimii päätöksenteon teoria. Tutkimuskysymyksenä kysytään, kuinka standardoitu lomake vaikuttaa sosiaalityöntekijän arviointiin verrattuna tilanteisiin, joissa sosiaalityöntekijä käyttää enemmän harkintaa.

Murphy, Ciarán 2021b: "I don't want my face on the front page of The Sun": The 'Baby P effect' as a barrier to social worker discretion. Tutkimuksessaan Murphy perehtyy siihen, millaisena harkinta näyttäytyy nykyaikaisessa lastensuojelussa. Erityisesti sitä, millaisena median ja poliitikkojen puheiden rooli näyttäytyy brittiläisten sosiaalityöntekijöiden harkinnassa. Kyseessä on etnograafinen case -tutkimus yhdestä brittiläisestä sosiaalihuollon tiimistä mixed method -menetelmällä, joka sisälsi havainnointia, asiakirjojen analyysia, ryhmäkeskusteluja ja haastatteluja.

Juntunen, Pekka 2024: Harkintavaltaa, tilivelvollisuutta ja koordinoitivajetta – Julkisten palvelujen toteuttamisen, johtamisen ja järjestämisen paradokseja – case asunnottomien palvelut. Juntunen kuvailee tutkimusartikkelissaan julkisten palvelujen toteuttamiseen, johtamiseen ja järjestämiseen liittyviä paradokseja. Se tarkastelee myös palvelujärjestelmän sisällä olevien toimijoiden suhdetta palvelujärjestelmään. Aineisto on kerätty alun perin kahteen tutkimushankkeeseen, jotka tarkastelivat vuosina 2020-2022 tapahtunutta muutosprosessia asunnottomille tarjottavissa palveluissa neljässä isossa kaupungissa. Aineisto on empiirinen ja perustuu toimijahaastatteluihin.

Ponnert, Lina & Svensson Kerstin 2016: Standardisation – the end of professional discretion? Ruotsalaisessa teoreettisessa tutkimusartikkelissa analysoidaan standardoinnista seuraavia tekijöitä sosiaalityön ammatillisuudelle ja ammattilaisille. Teoriapohjanaan professionaalisuuden ja institutionaalisuuden teorit. Tutkijat pohtivat, millainen rooli ja merkitys sosiaalityön ammatilliselle harkinnalle ja ammattiosaamiselle jää, kun standardointi lisääntyy.

Hokkanen, Liisa & Kivistö, Mari 2023: Vammaissosiaalityön harkitseva toimijuus – metasynteesi harkinnan rakentumisesta. Metasynteesissä tarkastellaan harkintatilojen ja harkintatekojen välistä suhdetta. Aineistona on käytetty vammaissosiaalityön tutkimus- ja kehittämishankkeen julkaisuja (n=12). Synteesissä tutkijat tekevät tulkinta vammaissosiaalityön harkitsevasta toimijuudesta, joka rakentuu sosiaalityötä ohjaavien harkintatilojen ja näihin kytkeytyvien harkintatekojen välisissä suhteissa sekä suhteessa sosiaalityön toimijuuteen.

5.5 Tutkimuseettiset kysymykset

Kirjallisuuskatsaus ei vaadi erillistä tutkimuslupaa. Olemme kuitenkin tutkijoina sitoutuneet Lapin yliopiston hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin ja vastuullisen tutkimuksen tekemiseen. (Lapin yliopisto 2024; Hirsjärvi ym. 2009, 23.) Käytännön tasolla tutkimusetiikalla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tekemisessä noudatetaan toimintatapoja, jotka ovat oikeita ja vastuullisia. Niitä tulee myös edistää tutkimustoiminnan aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150–151.)

Tutkimusetiikkaan liittyy lisäksi se, että tunnustetaan tieteen tekemiseen kohdistuvia loukkauksia ja epärehellisyyksiä. Niitä on pyrittävä myös torjumaan. Huolimattomuus tutkimustuloksien ja menetelmien raportoinnissa, viittauksen puutteellisuus aikaisempien tutkimusten tuloksiin ja esimerkiksi pienemmän arvon antaminen toisille samaan tutkimukseen kuuluville tutkijoille voivat olla hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150–151.) Koska kyseessä on kirjallisuuskatsaus, olemme kiinnittäneet erityistä huomiota muiden tutkijoiden työn asianmukaiseen huomiointiin, kunnioittaen heidän työtään ja antaen niille merkityksen oman tutkimuksemme tuloksissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 24.)

Tutkimukseen ei liity suoraan sellaisia eettisiä haasteita, jotka liittyisivät esimerkiksi haastatteluihin tai muuhun laadulliseen tiedonkeruuseen, jossa ollaan kontaktissa tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kanssa. Tutkimuksemme ei kuitenkaan ole myöskään näiden tutkimuseettisten haasteiden ja näkökulmien ulkopuolella. Sosiaalityön tutkimukseen liittyy aina jollain tapaa eettisiä kysymyksiä, koska tutkimukset liittyvät sosiaalityön kohdeilmioihin, asiakasryhmiin ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen (Mertens & Ginsberg 2008, 485). Eettiset haasteet tutkimuksessamme liittyvät pääasiassa tutkimukseen valitun lähdemateriaalin seulontaan. Panostimme tutkimusartikkelien valinnassa yhteiseen kriittiseen reflektioon, jolla pyrimme varmistamaan, että kaikki valitut tutkimukset täyttivät kriteerit ja ettemme valikoineet artikkeleita omien ennakkokäsitysten perusteella. Useat seulotut artikkelit olivat englanniksi, jolloin eettisyyden näkökulma liittyy myös tekstien kääntämiseen suomen kielelle. (Kallio 2006, 25–26.) Valitessamme suomenkielisiä vastineita englanninkielisille termeille, kävimme keskustelua

siitä, mikä termi on kulloinkin tilanteeseen sopiva ja kertoo sen, mitä tutkija on alkupe-
räisessä tekstissään termillä tarkoittanut, suoraa suomenkielistä vastinetta kun ei ollut
aina saatavilla.

Eettisen tutkimuksen tekemiseen liittyy tässä tutkimuksessa myös näkökulma siitä, ett-
emme tavoittele yleistettäviä tutkimustuloksia (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Koska kyseessä
on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, on tavoitteena olemassa olevan ilmiön kuvaileminen ja
sen erilaisten puolien näkyväksi tekeminen. Luotettavuuden osoittamiseksi olemme pyr-
kineet kuvailemaan tutkielman eri vaiheet, kuten tiedon etsimisen, artikkeleiden valin-
nan ja analyysin mahdollisimman tarkasti. Avoimuus, tarkistettavuus ja perusteltavuus
ovat osa jokaista tutkimuksen tekemisen vaihetta. (Mertens & Ginsberg 2008, 487.)

Koska tämän tutkimuksen on tehnyt kaksi tutkijaa, on syytä avata roolejamme tutki-
joina. Olemme perehtyneet teoriaan itsenäisesti, jonka jälkeen olemme tuoneet teo-
reettiset näkökulmat yhteiseen keskusteluun ja osaksi teoriapohjaa. Tutkimuksen me-
netelmien valinnasta olemme sopineet yhteisesti. Yhteiset keskustelut ovat tapahtuneet
pääasiassa Teams-alustalla. Olemme keränneet tiedon alusta alkaen jaetulle Word-alus-
talle, josta olemme nähneet reaaliaikaisesti toistemme kirjoittamat tekstit ja olemme
pystyneet niitä tarvittaessa kommentoimaan. Aineiston analyysivaihe vaati tiivistä ref-
lektiota, jolloin sen toteuttaminen samassa tilassa oli tutkimuksen kannalta paras rat-
kaisu. Myös johtopäätökset ja pohdinta -luvun kirjoitimme samassa tilassa työskennel-
len. Lukujen 2–5 viimeistelyn jaoimme itsenäisesti työstettäväksi. Työskentely oli jatku-
vaa itsenäisen työn ja yhdessä tehdyn työskentelyn vaihtelua ja jaettavien sähköisten
työkalujen hyödyntämistä (mm. sähköposti, Word, Teams ja Padlet).

5.4. Tutkimuksen analysointi sisällön analyysin avulla

Tässä osiossa paneudumme kuvailemaan tutkimusaineiston matkaa ennen päätymistä
tutkimuksemme tulososioon. Kuvaamme analyysiprosessin ja sen tuloksen mahdollisim-
man tarkasti, jotta analyysin rajoituksista, vahvuuksista ja toteuttamisen vaiheista saa
riittävän hyvän käsityksen. Näin toteutuu sisällönanalyysin validiteetti (Elo & Kyngäs

2007, 112). Kokosimme tutkimuksessa käytettävän aineiston taulukoksi, joka löytyy tutkimuksen lopusta liitteestä 2 (Liite 2).

Syvempään tarkasteluun valikoiduista tutkimusartikkeleista analysoimme sisällön analyysin avulla tutkimuskysymyksiimme liittyviä asioita. Lähtökohtana ei ole minkään tietyn teorian tarjoama näkökulma tai teoriasta johdettujen oletusten testaaminen. Lähtökohtana on, että laadullisen sisällönanalyysin keinoin koodaamalla aineistoa löytyy tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia asioita. (Vuori 2021.) Pyrkimyksenämme on ollut kuvailla ja tuoda näkyväksi olemassa olevaa ilmiötä, sen ulottuvuuksia ja analysoida käytettävissä olevaa tietoa.

Sisällönanalyysi sopii käytettäväksi kaikkiin laadullisen tutkimuksen tutkimusperinteisiin. Sisällönanalyysillä on mahdollista analysoida dokumentteja, kuten kirjoja, artikkeleita, päiväkirjoja, haastatteluja ym. objektiivisella ja järjestelmällisellä tavalla. Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysi on jaettu kahdenlaiseen analysointitapaan. Ensimmäisessä tavassa jokin teoreettinen tai epistemologinen sijoittelu ohjaa analysointia. Toisessa tavassa ei ole mitään tiettyä teoriaa tai epistemologiaa ohjaamassa analyysiä, vaan analysointiin voidaan soveltaa mitä vain lähtökohtia, jotka ovat teoreettisia tai epistemologisia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.)

Sisällön analyysissä näyttää olevan Tuomen & Sarajärven (2018, 104) sekä Vilkan (2023, 70) mukaan tärkeintä aineiston rajaaminen tietynlaiseksi. Kaikki se, mikä ei liity tutkimuksesta etsittävään asiaan, jää pois analysointivaiheessa. Olemme pyrkineet ennakoimaan tätä asiaa rajaamalla tutkimuskysymyksemme tarkasti. Tutkimuskysymysten asetelussa kiinnitimme huomiota siihen, että kysymysten muoto on sellainen, että saamme niiden avulla tarvitsemaamme tietoa. Sarajärven & Tuomen (2018, 104–105) mukaan tutkimuksen tarkoitus, tutkimustehtävä tai tutkimusongelma kertoo sen, mikä juuri kyseisessä tutkimuksessa on kiinnostuksen kohteena.

Sisällönanalyysin haasteena nähdään se, että se on analyysimenetelmänä hyvin joustava eikä analyysin tekemiseen ole yhtä oikeaa tapaa. Prosessista tekee mielenkiintoiseksi se, että tutkijan on löydettävä sisällönanalyysin keinovalikoimasta se omalle tutkimukselle parhain tapa. Sisällönanalyysin käyttämisestä on nostettu esille myös sen heikkouksia.

Heikkoudeksi voi muodostua tutkijan liian laajat ja moniselitteiset tutkimuskysymykset. Sisällönanalyysin epäonnistumisen riskiksi nähdään myös tutkijan liiallinen tulkinta analysointivaiheessa. (Elo & Kyngäs 2007, 113–114.)

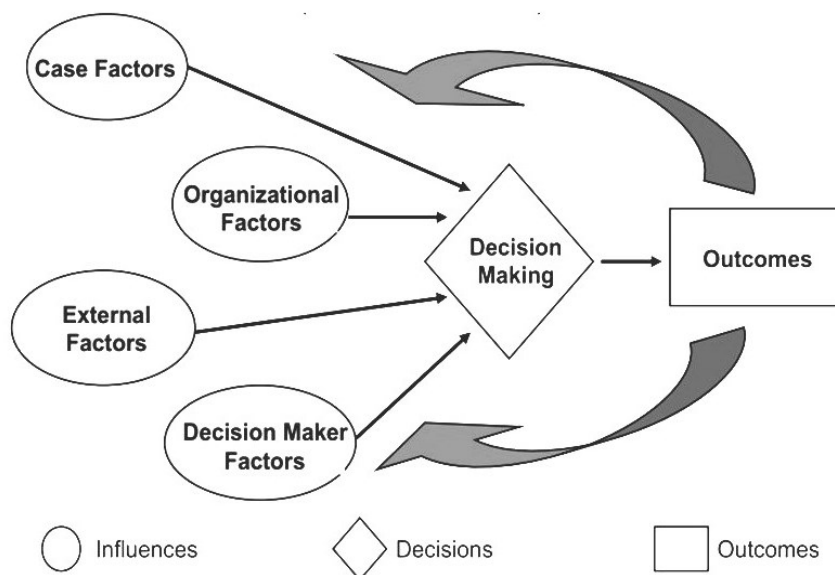
Analyysivaiheen aloitimme lukemalla tarkasti läpi tutkimusartikkelit, jotka olivat alustavasti täyttäneet laatimamme sisäänotto- ja poissulkukriteerit. Tässä vaiheessa olimme valmiita vielä poistamaan valikoituja artikkeleita tai lisäämään uusia. Luimme useamman kerran artikkelit tahoillamme läpi, jotta pääsimme kokonaiskäsitykseen siitä, millaisia tutkimukset ovat sisällöltään, tuloksiltaan ja näkökulmiltaan. Lopulliseksi tutkimusaineistoksi valikoituivat vain artikkelit, jotka molemmat hyväksyimme. Analyysin aloitimme käymällä artikkelit läpi yksi kerrallaan alleviivaten teksteistä asioita, jotka sopivat tutkimuskysymyksiin. Löysimme lukiessamme tutkimuskysymyksiin liittyviä tekstinpätkiä sekä samoista että eri kohdista artikkeleita. Alleviivatut tekstit kokosimme yhteen tiedostoon, jossa kävimme ne yhteisesti keskustelemalla reflektoiden läpi, jotta varmistuimme siitä, että kaikki mukaan otetut lainaukset todella vastasivat tutkimustehtäväämme.

Aineiston varsinainen analyysi tapahtuu aineiston läpikäynnin ja koodaamisen jälkeen, ja siinä koodattu materiaali joko luokitellaan, teemoitellaan tai tyytitellään. Yhteistä näille kaikille analyysin muodoille on se, että tässä vaiheessa aineistolle tehdään ryhmitelyä ja pilkkomista aihepiirin mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93). Työstimme teemoittelua Padlet- verkkoalustalla, jossa pystyimme jakamaan tekstipätkiä erilaisten otsikoiden alle. Työskentelyprosessin tässä vaiheessa parityöskentelystä oli erityistä hyötyä, sillä pystyimme keskustelemaan ja refleктоimaan siitä, millaisiin teemoihin tekstit liittyivät. Aineisto ikään kuin purettiin ja koottiin tarpeellisilta osin uudelleen yhteen sellaiseen muotoon, joka vastaa tutkimuskysymykseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93).

Valitsimme aineiston pilkkomistavaksi teemoittelun, koska se vaikutti sopivan aineistollemme parhaiten. Teemoittelun yhteydessä huomioimme sen, että toisista aineistoista löytyi tutkimustehtävämme kannalta relevantteja lainauksia enemmän kuin toisista. Suomessa tehdyt tutkimukset ovat pääosassa aineistosta kerätyissä lainauksissa. Kuitenkaan emme olisi voineet perustaa tutkimuksen tuloksia ainoastaan niihin. Kansainväliset lähteet tuovat lisänäkökulmia, joita suomalaisessa kontekstissa ei ole tutkittu, mutta

jotka ovat uuden tiedon ja aiheen kuvailun kannalta merkityksellisiä. Ilman niitä tutkimuksemme olisi jäänyt suppeaksi.

Päädyimme tarkentamaan analyysitapaamme teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoria auttaa analysoinnissa sen sijaan, että se toimisi täysin analyysin lähtökohtana. Aineistolähtöisen prosessin tapaan myös teoriaohjaavaan analyysiin kuuluu aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja käsitteellistäminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109.) Teoreettisen viitekehyksen muodostamisessa ja kirjallisuuteen perehtymisessä olemme tutkijoina saaneet aiheestamme tietynlaisen käsityksen. Teoriaohjaavuus tuli käytännössä mukaan, kun käytimme aineiston koodauksen ja luokittelun pohjana Baumann, Dalglish, Fluke & Kern (2011, 5) päätöksenteon ekologian viitekehystä ”*decision making ecology*”, joka on avattu seuraavassa kuvassa (Kuva 1).



Kuva 1: Baumann ym. (2011, 5) *Decision making ecology*

Päätöksenteon ekologian viitekehyksen perusajatuksena on tuoda päätöksenteon tutkittu tieto lastensuojelun käyttöön. Siinä huomioidaan, miten päätökset tapahtuvat osana suurempaa järjestelmää. Systeminen konteksti sisältää lapsen ja perheen tilanteeseen liittyviä tekijöitä, ulkoisia tekijöitä, organisaatiotekijöitä sekä päätöksentekijän

yksilöllisiä tekijöitä, jotka yhdistyvät erilaisin tavoin vaikuttaen harkintaan, päätökseen ja lopputulokseen. Kun sosiaalityöntekijän täytyy työssään arvioida ja tehdä päätöksiä, voi se osittain liittyä ulkoisiin tekijöihin, kuten lain tuomaan menettelytapaan, joka määrittelee sitä, mikä katsotaan asianmukaiseksi reagoinniksi. Niiden muuttaminen toiminnaksi organisaation johdossa ja vielä yksittäisen työntekijän käytössä on vaihtelevaa. Niihin vaikuttavat yksilölliset työntekijään liittyvät tekijät, kuten tieto ja ymmärrys siitä, millaisia seurauksia päätöksestä on päätöksentekijälle, asiakkaalle ja organisaatiolle. (Baumann ym. 2011, 5.) Tässä tutkimuksessa keskitymme vain ulkoisiin ja organisaatioon liittyviin tekijöihin, joiden yhteisnimityksenä toimii tutkimuksessamme rakenteelliset tekijät.

Pilkoimme Padlet-alusalla teksteistä esiin nousevia tekstinpätkiä samankaltaisuuden perusteella Baumann ym. (2011) mallin mukaisiin pääteemoihin, kuten ulkoisiin tekijöihin ja organisaatiotekijöihin. Analyysin edetessä huomasimme, että pääteemojen sisällä alkoi esiintymään eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Organisaatiotekijöiden pääteeman alateemoiksi muovautuivat johtaminen, moniammatillisuus ja organisaation toimintakulttuuri. Baumannin ym. (2011) mukaiset ulkoiset tekijät päädyimme erottelemaan kahteen pääteemaan. Ensimmäiseksi pääteemaksi muotoutui säännöt ja ohjeet, jonka alateemoiksi muodostuivat lainsäädäntö, eettismoraaliset ohjeet ja organisaatioiden sisäiset ohjeet. Toiseksi pääteemaksi muodostui muut ulkoiset tekijät, jonka alateemoiksi muodostuivat mediajulkisuus, poliittinen retoriikka, palvelujärjestelmä ja resursseihin liittyvä säästöpaino. Päätöksenteon ekologian viitekehyksen ulkopuolisena, mutta tutkimustehtävämme kannalta merkityksellisenä teemana aineistosta nousi esille vasta-reaktioiden joukko. Analyysin loppuvaiheessa päädyimme muuttamaan tutkimuskysymystämme vastaamaan paremmin aineistosta esiin nousevia asioita.



Kuva 2: Harkintavallan kannalta merkitykselliset tekijät

Teemoittelun jälkeen kokosimme ja kirjoitimme analyysin kautta muodostuneet pääteemat ja alateemat tulosluvuksi. Aineistoa läpi käydessämme meille muodostui mielikuva harkinnan kannalta merkityksellisistä tekijöistä ikään kuin kehinä, jotka ovat lähempänä ja etäämpänä yksittäisen sosiaalityöntekijän henkilökohtaisesta harkinnan tilasta. Kehät on kuvattu *kuvassa 2*. Katkoviivalla on merkitty kehä, joka jää tämän tutkimuksen tarkastelun ulkopuolelle, mutta kuuluu olennaisesti ammatillisen harkinnan kokonaisuuteen. Kuvassa on esitettyä myös aineistosta noussut vastareaktioiden ilmiö, joka lähtee yksittäisestä ammattilaisesta ja nuolena leikkaa läpi kaikkien rakenteellisten tekijöiden. Nämä teemat avaamme luvussa 6.

6 Lastensuojelun sosiaalityön harkintavaltaan liittyvät rakenteelliset tekijät

6.1. Säännöt ja ohjeet

Sääntöihin ja ohjeisiin sosiaalityöntekijän harkintavaltaan vaikuttavina rakenteellisina tekijöinä lukeutuvat tässä tutkimuksessa yhteiskunnassa vallitsevat säännöt ja ohjeet. Aineistosta nousi esille alateemoina lainsäädäntö, eettismoraaliset ohjeet ja organisaation säännöt. Lainsäädännöksi katsotaan tässä tutkimuksessa lait, säädökset ja kansainväliset sopimukset. Eettis-moraalisina ohjeina voidaan pitää tässä tutkimuksessa esimerkiksi sosiaalityön arvoja sekä ammattieettisiä kansainvälisiä ja kansallisia ohjeita. Organisaation säännöt rakenteellisina tekijöinä pitävät sisällään ne kirjalliseen muotoon puettut käytännöt, jotka ohjaavat sosiaalityöntekijöiden työskentelyä organisaation sisällä. Organisaation säännöiksi luetaan tässä tutkimuksessa myös standardisoidut työkalut ja menetelmät, joka tuli esille aineistossa harkintavallan kannalta merkityksellisenä.

Aineistosta nousi esille lainsäädännön mahdollistava rooli harkinnan suhteen. Lamponen ja Aarnion (2024) palveluntarpeen arviointiin liittyvässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät tunnistivat lainsäädäntöperustan sitä harkitessa, tarvitseeko lapsi lastensuojelulain vai sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Lainsäädännön koettiin antavan kriteerejä harkinnalle. Tutkimuksessa sosiaalityöntekijät tunnistivat organisatoriset ja ulkoiset tekijät arviointityössä lainsäädäntöperustaa hyödyntäviksi. (Lamponen & Aarnio 2024, 135.) Hokkanen ja Kivistö ovat vammaissosiaalityöhön kiinnittyvässä tutkimuksessaan tunnistaneet rakenteistuneen harkintatilan lähtökohtaisesti mahdollistavana asiana sosiaalipolitiikan ja siihen perustuvan lainsäädännön (Hokkanen & Kivistö 2023, 344). Lainsäädäntö antaa sosiaalityöntekijälle auktoriteetin ja prosessista vastuullisen tahon roolin (Lamponen & Aarnio 2024, 135).

Säännöt näyttäytyvät aineistossa yhtenä merkittävimmistä harkintavaltaan vaikuttavista tekijöistä verrattuna muihin tekijöihin. Sirviö ja kumppanit (2015) käyttävät tutkimuksessaan objektivoivan ja vastuuttavan harkintavallan termejä ja Närhi ym. (2014) puolestaan portinvartijuuden termiä, kun he nostavat esille lakien, soveltamisohjeiden

ja organisatoristen ohjeiden roolia määrittelemässä sosiaalityön harkintaa. Laki ohjaa sosiaalityöntekijää tarkastelemaan asiakkaan elämäntilannetta, ei vain tilannekohtaisesti vaan suhteessa lainsäädäntöön. Erityisesti tämä korostuu lastensuojelutarpeen selvityksessä. (Lamponen & Aarnio 2024, 136.) Sosiaalityön ulkopuolelta tuleva ohjaus ja lähtökohdat sekä toimenpiteisiin ja suoritteisiin kiinnittyminen ohittavat muut harkinnan kannalta merkittävät seikat. Se näyttäytyy muun muassa teknisrationaalisena harkintavaltana, jossa merkittävintä on sääntöjen ja ohjeiden tehokas ja yhdenvertainen soveltaminen, ei niinkään asiakkaan osallisuuden edistäminen. Harkinta ilmenee sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä vain yksisuuntaisena teknisenä päätöksenä. (Sirviö ym. 2015, 254; Närhi ym. 2014, 231.)

Lainsäädännön merkittävä rooli harkintavaltaan vaikuttavana tekijänä vaikuttaa muodostavan siis joitakin ristiriitaisuuksia muiden harkintavaltaan vaikuttavien tekijöiden kanssa. Juntusen (2024, 15) mukaan joissain tapauksissa katutason toimija on joutunut harkitsemaan lain ja inhimillisesti oikean ratkaisun välillä. Asiakkaiden palveluiden tarpeen ja lainsäädännön välillä tunnistetaan ristiriitoja ja joudutaan toimimaan niiden rajalla (mt. 2024, 15). Lainsäädäntöä ei myöskään aina koeta riittävän selkeäksi. Hämmennystä aiheuttavat esimerkiksi tilanteet, joissa hyvin varhaisessa vaiheessa ja vähäisillä tiedoilla joudutaan harkitsemaan, selvitetäänkö lapsen lastensuojelun tarve. Lainsäädännön ja arviointikäytännön välillä voi olla ristiriitaisuuksia. Arvioinnissa voi olla epä johdonmukaisuutta tai ristiriitaisuutta myös riittämättömän lainsäädännön ohjauksen vuoksi. (Lamponen & Aarnio 2024, 135.)

Eettismoraaliset ohjeet nähdään tässä tutkimuksessa sääntöinä ja siten rakenteellisina harkintavaltaan vaikuttavina tekijöinä. Eettismoraaliset ohjeet näyttäytyvät aineistossa ulkoisten sääntöjen ohella myös yksilöiden sisään rakennettuna ohjausjärjestelmänä. Sirviö ym. (2015, 258) mukaan suuntaa harkintavallan käytölle antavat moraaliset ulottuvuudet, jotka ovat moniulotteisia ja ristiriitaisia. Sosiaalityöntekijän harkintavaltaa ohjaavat arvot, moraalit ja etiikka. Erityisesti eettiset ohjeet näyttäytyvät subjektivoivan ja huolta pitävän harkintavallan kehityksessä. (mt. 2015, 258.) Keskeistä professionaalisen harkintavallan kannalta on se, että työntekijä voi vastata asiakkaiden tarpeisiin käyttämällä toimintansa perustana ammatillista tietoa ja eettisiä periaatteita. Tällainen toiminta näyttäytyy myös talouden ja yhteiskunnan parasta ajattelevana toimintana.

(Närhi ym. 2014, 241.) Eettis-moraaliset ohjeet ohjaavat harkintavaltaa ajattelemaan asiakkaan parasta antamalla myös ammatilliselle tiedolle tilaa harkinnassa. Tämä näyttyy sosiaalityössä professionaalisenä harkintana.

Aineistossa nousee vahvasti esille eettismoraalisten ohjeiden ja byrokratian välinen ristiriita harkintavaltaan vaikuttavina tekijöinä. Arvoperustaisuuteen ja ammattieettisyyteen perustuva harkintavalta saattaa väistyä ohjeisiin, sääntöihin ja byrokraattisuuden perustuvan harkintavallan tieltä (Närhi ym. 2014, 237.) Ristiriita näiden kahden harkintavallan muodon välillä nousee esiin silloin, kun pyritään löytämään asiakkaan tarpeisiin vastaavia yksilöllisiä palveluja. Byrokraattisella harkintavallalla ajetaan ajatusta siitä, että toiminta määrittäisi yhdenvertaisena kaikkien kohdalla. Ammatillisella harkintavallalla pyritään jokaisen yksilölliseen ja tapauskohtaiseen kohteluun. (mt. 2014, 231.)

Ponnert ja Svensson (2016, 595) tarkastelevat myös esille tullutta ristiriitaa ja toteavat, että tänä päivänä sellaiset sanat kuin objektiivisuus, yhtenäisyys ja tieteellinen tieto ovat arvoja, jotka asetetaan yksittäisen sosiaalityöntekijän harkinnan edelle. Nämä arvot edistävät epävarmuuden poistamiseen pyrkivää standardoitujen menetelmien käyttöä. Standardoinnilla halutaan varmistaa asiakkaan oikeusturvaa ja prosessin läpinäkyvyyttä, mutta se johtaakin siihen, että vähennetään sosiaalityöntekijän moraalista puntarointia ja tilannekohtaisuuden arviointia. Tilanne saadaan vaikuttamaan siltä, että epävarmuus vähenee, mutta se ei silti välttämättä takaa, että asiakas saisi parempaa palvelua tai päätöksistä tulisi laadukkaampia.

Organisaation omat ohjeistukset ja säännöt nousivat aineistossa sosiaalityön harkintavaltaa rajoittaviksi tekijöiksi. Ne jatkavat ohjeistusta siitä, mihin lainsäädäntö jää (Lampinen & Aarnio 2024, 136). Caspersenin ja Paulsenin (2023, 7–8) tutkimuksen mukaan organisaation ohjeet koettiin enemmän rajoittaviksi, harkinnan vapautta pois vieviksi. Wittbergin ja kumppaneiden mukaan (2024, 1113, 1117) paikalliset ohjeet voidaan nähdä uhkana ammatilliselle kehitykselle. Ammatillaisen mahdollisuudet hyödyntää kokemustaan ja ammattitaitoaan tuo liikkumavapautta päätöksentekoon. Paikallisilla ohjeilla on pyritty ratkaisemaan kysymys siitä, milloin tuki on riittävää, jos lakeja ja ohjeita ei ole tuotu käytännön tasolle. Paikallisilla ohjeilla on pyritty tasavertaisuuteen ja siihen, että asiakkaiden palvelun saanti ei olisi riippuvaista yksittäisistä ammatillisista. Tämän

on ajateltu turvaavan asiakkaan oikeudet. Paikalliset ohjeet voivat kuitenkin erota toisistaan merkittävästi, vaikka kaikkia alueita koskisikin sama lainsäädäntö. (Wittberg ym. 2024, 1113, 1117.)

Wittbergin ja kumppaneiden (2024, 1113–1116) analyysi korostaa riskiä, että paikallisesti laaditut ohjeet voivat jakaa ihmiset eri ryhmiin luomalla erilaisia standardoituja ehtoja sosiaalityöntekijöiden arvioinneille. Kuntien erilaiset kriteerit voivat siten johtaa siihen, että sosiaalityöntekijät osallistuvat resurssien ja prioriteettien epätasaiseen jakautumiseen eri yhteiskuntaryhmien välillä yleisestä hyvinvointijärjestelmästä huolimatta. Ohjeista tuleva normittaminen rajaa harkintavaltaa ja sitä myötä myös asiakkaan yksilöllisiä oikeuksia sekä yksilöllisiä tarpeita. Sosiaalityöntekijät ottavat huomioon enemmän paikalliset ohjeet siitä, mitä palveluita ja missä laajuudessa asiakkaalle myönnetään, kuin perustaisivat arvionsa yksilöllisiin tarpeisiin.

Organisaation paikallisten ohjeiden väljyys tai niiden puute nähtiin aineistossa myös harkintavaltaa mahdollistavana asiana. Se miten ohjeistuksissa avataan kunnallisen toimijan vastuu, määrittelee ja vaikuttaa sosiaalityöntekijän harkintavallan laajuuteen yksilöllisten tarpeiden kohtaamisessa (Wittberg ym. 2024, 1116). Sosiaalityöntekijät kokivat, että yhteisten ohjeiden puute ajoi heidät tekemään päätöksiä ammatillisen kokemuksen ja kiinnostuksen perusteella. Lait ja alueelliset ohjeet eivät anna selkeitä ohjeistuksia tai esimerkiksi aikarajoja, jolloin prosessit voivat venyä. (Segatto ym. 2020, 786.) Paikalliset ohjeet, jotka jättävät tulkinnanvaraa, lisäävät ammatillisen harkinnan liikkumavaraa. Tämä riippuu siitä, miten ohjeita käytetään. (Wittberg ym. 2024, 1116–1117.) Ohjeita voidaan tulkita käsin omista lähtökohdista ja näin ollen harkinta sosiaalityöntekijällä voi jonkin verran lisääntyä (Närhi, Kokkonen & Matthies 2014, 233).

Erilaiset organisaatiossa käytettävät standardisoidut työkalut nähtiin aineistossa merkityksellisinä harkintavallan kannalta. Työkalut objektivivat perheitä ja voivat jättää huomiotta merkityksellisiä eroja perheiden välillä (Heggdahlsvik & Heggen 2018, 526). Standardisoidun mallin avulla tehdyt arvioinnit ja päätökset näyttävät muodostavan puitteet, joissa malli ohjaa päätöksentekoprosessia. Heggdahlsvikin ja Heggenin tutkimuksessa nostetaan kuitenkin esille harkinnan haavoittuvuutta. Oikein hyödynnettynä standardisoitu malli tai tarkistuslista voisi auttaa työntekijöitä olemaan tietoisia siitä, mihin

kannattaa panostaa arvioinnissa sen sijaan, että malli ohjaisi prosessia. (mt. 2018, 527–528.)

Standardoitu malli ilman sen toteuttamiseen liittyviä sitoumuksia voisi mahdollistaa harkintavaltaa. Sen sijaan yhdenmukaisesti kaikkien työntekijöiden käytössä oleva standardoitu malli näyttäytyy harkintavaltaa rajoittavana. Ponnert ja Svensson (2016, 595–596) näkevät yhtenä riskinä ohjeiden ja käsikirjojen lisääntymisessä, että sosiaalityöntekijät tottuvat manuaaliseen ja hallinnolliseen ajattelutapaan. Tämä saattaa johtaa epävarmuuteen siitä, milloin harkintaa tarvitaan. Toisaalta lisääntyvät ohjeistukset voivat myös lisätä harkintaa, koska työntekijä joutuu tilannekohtaisesti valitsemaan mitä tietoa tarvitsee ja mitä työkaluja käyttää.

Myös Lamposen ja Aarnion (2024) tutkimuksessa nousi esille näkökulma useista erilaisista säännöistä ja ohjeista yhtä aikaa. Laki velvoittaa sosiaalityöntekijän päättämään, tulee se samaan aikaan asettaneesi sosiaalityöntekijän rooliin, jossa työntekijä räätälöi tilannekohtaisten, yksilöllisten, organisaatioon liittyvien ja lainsäädännön tekijöiden keskellä lapsen edun mukaisen ratkaisun. Lainsäädännöllinen ohjaus yhdistettynä organisaation ohjeisiin voi vaatia lisääntyvää räätälöintiä ja yhteen sovittamista, jolloin sosiaalityöntekijän harkinnan tila väistämättä kasvaa. (Lamponen & Aarnio 2024, 136, 139.)

6.2. Ulkoiset tekijät

Ulkoiset tekijät näyttäytyvät aineistossa muina sosiaalityöntekijän harkintavaltaan vaikuttavina rakenteellisina tekijöinä kuin sääntöinä tai organisatorisina tekijöinä. Aineistosta nousi merkityksellisiksi alateemoiksi poliittinen retoriikka, säästöt ja resurssit, palvelujärjestelmä sekä mediajulkisuus. Poliittinen retoriikka nostaa esille yhteiskunnassa vallitsevia ideologioita ja yleisiä suuntauksia. Säästöt ja resurssit näyttäytyvät vallitsevien ideologioiden ja suuntausten aikaansaannoksina, jotka vaikuttavat sosiaalityöhön. Palvelujärjestelmä kuvaa sosiaalipalveluiden hallintotason koordinoitua. Aineistosta nousi esille myös palvelujärjestelmien orientoituminen harkintavaltaan vaikuttavana tekijänä. Mediajulkisuudella harkintavaltaan vaikuttavana tekijänä tarkoitetaan julkista

viestintää ja muuta julkista mediaa, joiden on mahdollista tavoittaa toiminnallaan suuri yleisö, ja siten vaikuttaa sosiaalityön harkintaan.

Hallintotason poliittisena retoriikkana nousi aineistossa esille vahvasti markkinamallin vaikutukset sosiaalityön harkintaan ja päätöksentekoon. Murphy (2023, 204–205) on huomannut julkisella taloudella olevan merkityksiä lastensuojelun harkintaan. Englannissa on tehty merkittäviä säästötoimia julkisessa taloudessa, joka on johtanut leikkauksiin useista eri ennaltaehkäisevistä palveluista. Toimien seurauksena säästöt olivat lyhytaikaisia ja ongelmat vain siirtyivät toiselle taholle hoidettavaksi. Perheet, jotka olivat aiemmin tulleet toimeen muiden palveluiden tuella, päätyivät nyt lastensuojelun asiakkaiksi. Tämä johti tilanteeseen, jossa sosiaalityöntekijöiden vastuulla oli enemmän lapsia, koska resursseja ei lisätty.

Harkinnalle annetun tilan määrä ja laatu muuttuvat jossain määrin merkityksettömiksi, jos sosiaalityöntekijä päättää olla sitä käyttämättä sen vuoksi, ettei heillä ole riittävästi aikaa perehtyä lapsen tilanteeseen (Murphy 2023, 210). Hokkanen ja Kivistö (2023, 346) jakavat osittain Murphyn (2023) ajatukset ja tunnistavat metasynteessissään sosiaalityön harkintatilan heikentymisen olevan lähtöisin uusliberalistisesta talouspolitiikasta, uudesta julkisjohtamisesta ja managerialismin asettamista vaatimuksista.

Säästöpolitiikka vaikuttaa aineistossa heijastuvan suoraan siihen, miten resursseja käytetään paikallistasolla. Segatto ym. (2020, 784) nostavat esille, että kun laaditaan lastensuojelun intervention suunnitelmaa, esimerkiksi sijoittamista kodin ulkopuolelle, vaikuttaa sosiaalityöntekijän arvioon alueelliset erot siinä, miten perhekoteja ja sijaisperheitä on tarjolla. Hokkanen ja Kivistö (2023, 346) puolestaan tarkastelevat aliresursoinnin vaikutuksia. Aliresursoinnilla on merkitystä työntekijöiden määrälle ja sitä kautta työkuormalle. Lisäksi se sivuuttaa tilannekohtaista harkintaa. Sirviön ja kumppaneiden (2015, 252) tutkimuksessa esille nousi vaade sosiaalityöntekijästä kustannusvartijan roolissa. Harkintavallan käyttöä ohjasivat säästäväisyyden ja vastuullisuuden arvot. Raha oli harkintavallan käyttöä perusteleva realiteetti.

Sosiaalihuollon palvelujärjestelmällä ja sen toimivuudella näyttää olevan osansa rakenteellisena tekijänä harkintavallan kannalta. Hokkasen ja Kivistön (2023, 346–347) mukaan palveluiden organisoituminen toisistaan erillisiin prosesseihin vammaispalveluissa hajottaa ja vaikeuttaa harkintaa. Asiakkaan yksilöllisen ja kokonaisvaltaisen elämäntilanteen sekä palveluntarpeen sijaan harkintaa ohjaa enemmän palveluiden hallinnointi, hakeminen ja kriteerit myöntämiselle. Yhdenvertaisuus harkintaan kytkeytyvänä tavoitteena vaarantuu sekä palvelukäytäntöjen yhdenmukaistamisen että eriyttämisen takia. Harkinnan tilaa rajaavat yhdenmukaiset käytännöt, ja toisaalta eriytetyt käytännöt taas aiheuttavat harkintaan kyseenalaista vaihtelua.

Juntunen (2024, 22) on tutkimuksessaan nostanut esille työntekijöiden huolen uusista palvelurakenteista, ja niiden mukana tuomista rajapinnoista, jotka voivat vaikeuttaa yhteistyötä ja monimutkaistavat johtamista. Hokkanen ja Kivistö (2023, 348) puolestaan näkevät meneillään olevat muutokset suomalaisessa palvelujärjestelmässä mahdollisuutena harkinnan näkökulmasta. Muutosprosesseja voidaan hyödyntää siihen, että tila harkinnalle vahvistuisi.

Harkintavallan kannalta on myös merkityksellistä, millaiseksi palvelujärjestelmä on orientoitunut. Berrick ja kumppanit (2015) ovat tunnistaneet tutkimuksessaan erilaisia palvelujärjestelmän orientaatioita. Sosiaalityöntekijän harkinta riskiorientoituneessa palvelujärjestelmässä näyttää liittyvän hyvin pitkälle siihen, milloin ylittyy kynnyks puuttua perheen tilanteeseen. Berrickin ja kumppaneiden mukaan (2015, 374–375) yksilökohtaiselle harkinnalle on sitä vähemmän tilaa, mitä tarkemmin järjestelmä on säännelty lastensuojelun toimia. Sääntelemättömämpi järjestelmä jättää enemmän liikkumavaraa harkinnalle. Orientaatioiden välillä on eroja siinä, millaisia asioita lapsen ja perheen tilanteessa pidetään olennaisina ja mitä asioita tilanteiden arvioinnissa painotetaan.

Ajatus yksilönvapaudesta tai vanhemman ja lapsen roolista prosessissa tulkitaan eri tavoin riskiorientoituneessa ja perhepalveluorientoituneessa järjestelmissä. Tulkinta vanhemmista tiedon omistajina ja yksityisinä henkilöinä on perhepalvelukeskeisessä orientaatioissa johtanut siihen, että sosiaalityöntekijöitä veloitetaan ottamaan perheet tiiviisti mukaan lastensuojelun prosessien kaikkiin vaiheisiin. Kaikilla osapuolilla on oikeus

tulla kuulluksi. Tämä ajatus ohjaa myös sosiaalityöntekijän harkintatilaa. Riskiorientoitu-neissa palvelujärjestelmissä puolestaan yksilönvapaus ja perheiden rooli tulkittiin niin, että perheillä on yksityisyyden suoja mahdollisimman pitkään ennen kuin lastensuojelulle muodostuu velvollisuus puuttua perheen elämään. (Berrick ym. 2015, 374–375.)

Tutkiva journalismi ja media ovat muodostuneet merkittäviksi palveluiden johtamisen arvioinnissa. Julkisuudesta on tullut mittari tilivelvollisuudelle ja sen eri ulottuvuuksille. (Juntunen 2024, 17.) Forkby ym. (2015, 553) pohtivat tutkimuksessaan, onko ruotsalaisessa lastensuojelun lautakuntamenettelyn tarkoituksena osaltaan negatiivisen julkisuuskuvan estäminen. Mediajulkisuudella ja erityisesti mediajulkisuuden kohteeksi tulemisen pelolla näyttää olevan rajoittavaa vaikutusta sosiaalityöntekijöiden harkintaan ja päätöksentekoon. Sosiaalityöntekijä voi pyrkiä välttelemään harkinnan käyttämistä, jos hän pelkää muiden viranomaisten sormella osoittelua (Murphy 2021b, 49).

Murphy (2021b, 49–52, 53) tutkimuksessa tämän koettiin olevan välillinen seuraus politiikan ja median epärealistisista odotuksista lastensuojelua kohtaan. Sosiaalityöntekijöillä oli jatkuva pelko siitä, että he joutuvat vastuuseen käyttämästään harkinnasta, ja kieltäytyvät käyttämästä harkintaa sen perusteella, että eivät halua joutua julkisuuteen. Etulinjan työntekijät saattavat kokea median lisäksi myös politiikan painetta, jolla voi olla vaikutusta muun muassa lakien toimeenpanoon negatiiviseen huomioon johtaneissa tilanteissa (Hinterleitner & Wittver. 2022, 767, 769).

6.3. Työskentelyorganisaation sisäiset tekijät

Organisaatioon liittyvillä tekijöillä tarkoitetaan sellaisia rakenteellisia elementtejä, jotka liittyvät organisaatioiden toimintaan. Aineistosta nousi esille organisaatioon liittyvinä tekijöinä johtajuus, toimintakulttuuri ja moniammatillinen yhteistyö. Johtajuus käsittää organisaation kaikkien tasojen johtamisen lähiesihenkilötasolta ylimpään johtoon saakka. Toimintakulttuuri pitää sisällään organisaation vakiintuneita käytäntöjä eli tapoja toimia. Moniammatillisuus käsittää eri ammattialojen välisen yhteistyön organisaation sisällä ja niiden välillä.

Aineistossa toistui lähijohtamisen teema useasti sosiaalityöntekijän harkintaan vaikuttavana tekijänä. Sitä on tarkasteltu sekä lähiesihenkilöiden että asiakkaan asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta (Saltiel ym. 2017; Murphy 2021a; 2021b; 2023; Lamponen & Aarnio 2024; Hokkanen & Kivistö 2023). Lähijohtaminen nousi aineistossa esille myös palvelujärjestelmien näkökulmasta (Berrick ym. 2015). Työskentely tapahtuu poikkeuksetta esihenkilön ohjauksessa. Erityisesti ohjaus korostuu prosessin muutosvaiheissa, kuten huostaanottoa harkitessa. (mt. 2015, 376.) Johtajan hyväksynnän puute, liian valvottu harkinta tai epärealistiset odotukset sosiaalityöntekijää kohtaan olivat tilanteita, joissa harkintatila estyi tai sosiaalityöntekijä oli haluton käyttämään harkinnan tilaa (Murphy 2021a, 2170; Falconer & Shardlow 2018, 121; Lamponen & Aarnio 2024, 139).

Lähiesihenkilötyöskentely nähtiin kuitenkin myös mahdollisuutena harkinnan tilalle. Harkinnan käytölle annettu tila näyttäytyy tutkimuskysymyksemme kannalta hyvin merkityksellisenä. Harkintaa käytetään varmimmin sellaisissa tilanteissa, joissa sille on johdon hyväksyntä ja harkintavallan käyttöön myös kannustetaan. Murphyn (2021b, 50–51) mukaan ilman johtajan hyväksyntää työntekijät kokevat olevansa alttiimpia harkinnan käytöstä seuraaville mahdollisille syytöksille ja muille negatiivisille seurauksille. Johtajilta toivottiin päätöksenteosta seuraavan vastuun jakamista. (mt. 2021b, 50–51.) Johtajuus näyttäytyi työntekijöiden harkintatilaan vahvasti vaikuttavana tekijänä. Vähemmälle huomiolle aineistossa jäi sen asian kuvaaminen, kuinka suuri merkitys ylemmällä johtotasolla oli paikallistason esimiesten johtajuuteen ja johtajien harkinnan tilaan.

Johtajuus näytti asettuvan aineistossa melkein yhtä suureen asemaan esimerkiksi sääntöjen kanssa. Johtajan hyväksyntä näyttäytyi jopa tärkeämpänä kuin se, oliko päätöksentekotilanne yleisesti hyväksyttävä. Jaetusta vastuusta tuli ikään kuin epävirallinen sopimus johtajan ja työntekijän välille, kun johtaja oli valmis myöntämään tilan harkintavallan käyttämiselle. (Murphy 2021a, 2161–2162.) Murphy (2021a, 2171) toteaaakin, että sosiaalityöntekijät voivat käyttää harkintaansa johdonmukaisemmin ja yhtenäisemmin lapsen edun mukaisesti, mikäli johtajat ja päättäjät lisäävät luvallista harkinnan tilaa. Virallisesti hyväksytty harkinnan tila tuottaa yhdenmukaisemmin tilanteita, joissa lapsen yksilöllinen tilanne tulee kohdatuksi.

Lähijohdolta kaivattiin harkinnan hyväksymisen lisäksi myös konkreettista tukea harkinnalle. Erityisesti monimutkaisissa tapauksissa johdon tukea ja konsultatiivista tukea tarvittiin, jotta päästiin kokonaiskäsitykseen lapsen tilanteesta. Esihenkilöiden kanssa voitiin keskustella, käydä läpi tilanteita, ideoita ja pohtia seuraavia askelia. Odotukset esihenkilöitä kohtaan eivät olleet vain suorien ohjeiden antamisessa, vaan uusien näkökulmien tuomisessa. (Lamponen & Aarnio 2024, 137; Saltiel ym. 2017, 538–539; Evans 2011, 382.) Esihenkilön ja muun konsultatiivisen tuen on kuitenkin tunnustettava sosiaalityöntekijän yksilöllinen velvollisuus lopullisen päätöksen tekemisestä. Ohjaamiseksi tarvitaan ymmärrystä sosiaalityön substanssiosaamisesta. (Lamponen & Aarnio 2024, 139.)

Aineistossa näyttäytyi se, että esihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden kokemus vaikuttaa harkintatilaan. Saltiel ym. (2017) tutkimuksessa haastateltavat, etenkin kokeneet sosiaalityöntekijät, toivoivat esihenkilön haastavan heitä ajattelemaan. Tämän nähtiin kehittävä argumentoinnin taitoa. Esihenkilöltä koettiin näin saavan tukea harkinnalle. Haastattelussa esihenkilönä toimiva haastateltava nostaa esille, että hän ei anna tarkoituksenomaisesti suoria vastauksia työntekijöille. Hän antaa työntekijöille tilaa reflektoida ja olla analyttinen, mikä kehittää päättelykykyä. Kokeneet esihenkilöt pystyvät kannustamaan työntekijöitä harkitsemaan erilaisia hypoteeseja, tarkastelemaan tulevaisuutta päätösten valossa ja tekemään tarkempaa analyysia sen sijaan että vain vahvistaisivat intuitiivista harkintaa. (Saltiel ym. 2017, 540–541, 543.)

Useissa tutkimuksissa huomioitiin sosiaalityöntekijän selontekovelvollisuus ja rajoittunut oikeus päätöksentekoon. Palvelujen myöntämisluvan hakeminen esihenkilöltä tulkittiin syrjäyttävän harkinnassa sekä asiakkaan että sosiaalityöntekijän. Ylempien viranhaltijoiden toiminta saattaa rajoittaa harkintatilaa. (Hokkanen & Kivistö 2023, 347.) Ruotsalaisessa lastensuojelujärjestelmässä lapsen huostaanoton käsittelyn oikeuteen viemisestä päättää poliittisesti nimetty, maallikoista koostuva, lautakunta. Lautakunnat ovat Forkbyn ja kumppanien (2015, 550) mukaan harvoin erimielisiä asiaa esittelevien sosiaalityöntekijöiden kanssa, mutta heillä on viimekädessä korkein valta eli päätösvalta.

Lainsäädäntö ruotsalaisissa lautakunnissa on yhtenäinen, mutta lautakunnat ovat alueellisesti muotoutuneet erilaisiksi ja eri asioita painottaviksi (Forkby ym. 2015, 546). Lautakunta hallitsee sosiaalityön harkintatilaa sekä paikallisesti muotoutuneilla työskentelytavoilla, esimerkiksi käytettävissä olevan ajan suhteen jokaisen lapsen kohdalla sekä keskustelun kautta tapahtuvalla ohjauksella (Forkby ym. 2015, 545). Vaikka jäsenet ottavat kantaa yksittäisiin tapauksiin ja tilanteisiin, ohjaa lautakunta työskentelyä myös yleisemmin, koska sosiaalityöntekijöiden lähijohto on paikalla lautakuntakuulemisissa ja vie sieltä saatua ohjausta käytännön sosiaalityöhön. Se ohjaa sosiaalityöntekijöitä korostamaan toisia ja kiinnittämään vähemmän huomiota toisiin näkökulmiin. (Forkby ym. 2015, 548.)

Caspersen ja Paulsen (2023, 7–8) huomioivat että hierarkkisessa järjestelmässä, jossa esihenkilön täytyy hyväksyä tulkin käyttö, lisääntyivät tilanteet, jolloin tulkin käyttöä oli vähemmän. Heidän päätelmänsä oli, että tarkkaan säännelty järjestelmä ja hyväksynnän hakeminen johtivat siihen, että tulkin käyttöä välteltiin, vaikka sosiaalityöntekijä olisi omassa harkinnassaan arvioinut sen tarpeelliseksi. Forkby ym. (2015, 547) toteaa, että ruotsalaiset lastensuojelun lautakunnan jäsenet ohjaavat kysyen ja kommentoiden huomattavasti eniten sosiaalityöntekijöiden ammatillista menettelytapaa eli sosiaalityöntekijöiden harkintaan perustuvaa työskentelyä.

Evans (2011) kuvailee tilannetta, jossa sosiaalityön lähijohto ja strateginen johto ovat olleet erimielisiä ammatillisen harkinnan laajuudesta. Sen sijaan, että sosiaalityöntekijöiden harkintaa olisi alettu rajaamaan suoraan, on ylempi johto laatinut päätöksenteolle lisätason. Kun sosiaalityöntekijä on tässä englantilaisessa järjestelmässä todennut asiakkaan palveluita tarvitseväksi, tämä resursseista vastaava työryhmä päättää osastoista. Tämä muodosti tilanteen, jossa palvelujen tarpeisiin vastaaminen viivästyi ja tuen tarvitsijoista muodostui jonotuslista. (Evans 2011, 379.) Ruotsalaisessa lautakuntamenettelyssä puolestaan tutkijat kiinnittivät huomiota, että vaikka lastensuojelun huostaanotto voi olla kunnallistaloudelle merkittävä panostus, kysyivät ja kommentoivat lautakunnan jäsenet vähiten taloudellisia kysymyksiä arvioidessaan sosiaalityöntekijöiden ehdotusta lapsen huostaanoton käsittelyn viemisestä oikeuteen (Forkby ym. 2015, 547).

Sosiaalityöntekijän selontekovelvollisuuteen on pyritty järjestelmän ja organisaatioiden taholta luomaan erilaisia mekanismeja (Berrick ym. 2015, 376). Johtava viranhaltija tai muu päättävä taho voi pyrkiä ohjaamaan sosiaalityön harkinnan suuntaa vaatimalla perusteluja harkinnalle. Harkinnan perusteluiden tulisi olla asiakkaan oikeus, mutta joissain tapauksissa se näyttäytyy pikemminkin sosiaalityöntekijän velvollisuutena organisaatiota kohtaan. Sirviö ja kumppanit (2015, 252) nostavat esille, että sosiaalityön yksilöllisessä harkinnassa ja sen perusteluissa näkyy kiinnittyminen organisaatioon ja kansalaiseen eli harkintaa ohjaa selontekovelvollisuus. Perustelut näkyvät dokumentoinnissa, jonka Berrick ja kumppanit (2015, 373), näkevät olevan yksi selkein selontekovelvollisuuden väline.

Forkby ja kumppanit (2015, 550) ovat huomioineet, että sosiaalityöntekijät pyrkivät perustelemaan päätöksiään niin, että ne menisivät läpi lautakunnan käsittelyssä, tarkoittaen että ratkaisuisa ja perusteluissa pyritään normatiivisuuteen. Riskiorientoituneiden ja perhepalveluorientoituneiden järjestelmien välillä mekanismeissa on eroja. Perhepalveluorientoituneissa järjestelmissä lainsäädäntö antaa lapsille, vanhemmille ja lakimiehille oikeuden saada haltuunsa lastensuojelussa laadittuja dokumentteja. Riskiorientoituneissa lastensuojelumalleissa Yhdysvaltain Kalifornian osavaltiossa ja Englannissa harkintaa säädellään erilaisten työkalujen ja tarkkojen ohjeiden kautta. Berrickin ja kumppaneiden mukaan (2015, 376) mukaan näissä asioissa ilmenee selontekovelvollisuuden erilaiset tulkinnat.

Organisaation toimintakulttuuri nousi esille aineistossa sosiaalityön harkintavallan kannalta merkityksellisenä. Tiimijohtoinen työskentely nousi aineistossa usein päätöksentekoa tukevana rakenteena (Falconer & Shardlow 2018; Saltiel ym 2017; Lamponen & Aarnio 2024; Hinterleitner & Wittver 2022). Työyhteisön toimintakulttuurilla on vaikutusta harkinnan suunnalle. Työskentelyn ollessa tiimijohtoista harkintavallalle saa tiimin tuen. Sirviö ym. (2015, 260) liittävät harkintavallan käytössä reflektoinnin tiedon ja vallan yhteen kietoutumiseen sekä ajattelu- ja toimintatapojen perusteiden ymmärtämiseen. Laaja refleктоiva verkosto päätöksenteon tukena tukee ammatillista kasvua, kriittistä reflektointia ja lisää luottamusta omaan harkintaan. Tällaiset organisaatiokäytän-

nöt voivat toimia vastavoimana muille ulkoisille tekijöille, kuten negatiiviselle julkisuuskuvalle tai koko lastensuojelujärjestelmälle. (Falconer & Shardlow 2018, 119, 120–122; Hinterleitner & Wittver 2022, 771.)

Saltielin ja kumppaneiden (2017, 544) mukaan refleктоivat ja keskustelevat tiimit vähensivät hierarkiaa ja olivat avoimempia kokeilemaan uusia lähestymistapoja. Puolestaan Forkby ym. (2015, 549) toteaa että organisaatorakenteena sosiaalityön harkinnan vieminen lautakuntatyöskentelyn arvioon ei tue ja auta työntekijän reflektiota ja ammatillista kasvua. Lautakunta tai sen jäsenet voivat pyrkiä ohjaamaan sosiaalityöntekijän harkintaa tiettyyn suuntaan, mutta ei toimi rakentavaa palautetta antavalla tavalla.

Saltielin ja kumppaneiden (2017, 544) tutkimuksessa nousi esille, että esihenkilöillä oli kuitenkin tiimijohtoisissa työyhteisöissä huoli siitä, että jotkut tiimin jäsenet levittivät näkemyksiä, jotka olivat esihenkilöiden näkökulmasta vääriä tai huonosti argumentoituja (mt. 2017, 544). Työskentely saattoi olla myös esihenkilöjohtoista, jolloin esihenkilöltä voi saada neuvoja tai luvan toimia (Falconer & Shardlow 2018, 119). Esihenkilöjohtoisissa tiimeissä harkinnan tila vaikutti rajoittuneemmalta kuin tiimijohtoisissa työyhteisöissä. Lamposen ja Aarnion (2024, 136) mukaan työskentely koettiin kuitenkin tukevana konsultoivan esimiehen kanssa. Vaikuttaa siltä, että mikäli esimiehen rooli tiimissä nähdään konsultoivassa roolissa päättävän roolin sijaan, on esimiesjohtoinen tiimi ensisijaisesti harkintavaltaa mahdollistava.

Moniammatillisuus näyttäytyi sosiaalityön harkintavaltaa sekä mahdollistavana, että rajoittavana. Lasten parissa työskentelevät muut viranomaiset ovat Murphyn (2021b, 49) mukaan madaltaneet kynnystä ottaa yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin, osittain Murphy näkee tämän johtuvan julkisesta keskustelusta liittyen lasten kuolemantapauksiin ja osittain yleiseen ilmapiiriin muutokseen. Muut viranomaiset näkevät sosiaalityön osaaamisen ja avaavat tilan harkinnalle. Lamposen ja Aarnion (2024, 136, 139) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kokivat harkinnan ja päätöksenteon kannalta tärkeäksi, että ympärillä on moniammatillinen verkosto pohtimassa lapsen edun mukaista päätöstä. Yhteistyöverkostoilla ja muilla ammattilaisilla saattaa olla näkemyksiä lapsen ja perheiden palveluiden tarpeista.

Moniammatillisuus voi olla tuen sijaan myös este harkinnalle, mikäli odotukset sosiaalityöntekijää kohtaan ovat epärealistisia. Sosiaalityöntekijä saattaa kokea lisäksi painostusta toisten viranomaisten taholta (Murphy 2021b, 53). Sosiaalityön ulkopuolisiin asiantuntijoihin tukeutuminen saattaa sivuttaa sosiaalityön asiantuntijuuden ja kaventaa harkintatilaa (Hokkanen & Kivistö 2023, 347). Moniammatillisuus voi näyttäytyä sosiaalityöntekijän harkinnan tilaa tukevana tekijänä mahdollistamalla useamman tulokulman tilanteeseen. Tämä tulokulma voi kääntyä kuitenkin harkintavaltaa rajoittavaksi tekijäksi, jos sitä ei voi tarkastella kriittisesti.

Segatto ym. (2020) tutkimuksessa haasteeksi verkoston saavuttamiselle näyttäytyivät puutteelliset rakenteet. Aikatauluille tai verkostoyhteistyön toteuttamisen keinoille ei ollut rakenteita, vaan ne perustuivat henkilökohtaiselle tuntemiselle. Moniammatilliset arvioinnit kestivät kauan ja olivat epäselviä koska resursseista oli puutetta, henkilöstön vaihtuvuus jatkuvaa ja työmäärä suurta. (Segatto ym. 2020, 786.) Juntunen nostaa tutkimuksessaan esille epäselvyydet toimintarooleissa. Ne näkyivät helposti erilaisina yhteistyön ongelmina toimijoiden ja toimintasektoreiden välillä. Ylipäätään palvelutoiminnot näyttäisivät olevan toisistaan irrallaan. Jotta yhteistyö olisi sujuvaa, palveluyhteistyöverkoston tulisi olla ehjä kokonaisuus. Irrallisuus vaikuttaisi johtuvan koordinoitavuudesta palvelujärjestelmässä. (Juntunen 2024, 14, 23.)

6.4. Vastareaktiot

Aineistossa nousi esille harkintavallan kannalta merkityksellinen ilmiö, jota emme tutkijoina osanneet odottaa. Ilmiössä harkintavaltaa rajoittavat rakenteelliset tekijät ovat olemassa, mutta niistä ei välttämättä seurannut harkintavallan rajoittuminen sillä tavalla kuin organisaatiossa, lainsäädännössä tai säästöpainneissa oli tarkoitettu. Nimesimme ilmiön erilliseksi pääteemaksi nimeltään vastareaktiot. Määritellesään yksilön ja yhteiskunnan suhdetta sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa työvälineenä (Sirviö ym. 2015, 259). Työvälineen laajuuden ja suunnan määrittelevät rakenteelliset tekijät, ja ne luovat rajoittavat ja mahdollistavat olosuhteet harkintavallan käytölle (mt. 2015,

259). Aineistosta nousevilla rakenteellisilla rajaavilla tekijöillä voi olla yllättäviä ja ei-aiottuja seurauksia harkintavallan tilaan, kun sosiaalityöntekijät vievät politiikkaa katutasoon byrokraatteina käytäntöön.

Aineistossa näyttäytyi asiakkaan edun painottaminen organisaation tavoitteiden edelle. Juntusen (2024, 23) mukaan katutason toimijat eivät välitä logiikasta ja kokonaisuudesta, jotka palvelujärjestelmässä vallitsevat, vaan saattavat toimia selvästi oman logiikan mukaisesti. Närhin ja kumppaneiden (2014, 232) tutkimuksen haastatteluissa kävi ilmi, että ylhäältä päin tulevia toimintakäytäntöjä ja ohjeistuksia vastaan saatettiin kاپinoida pienimuotoisesti. Säännöistä huolimatta työntekijät halusivat käyttää harkintavaltansa sen mukaan, mikä on asiakkaalle parasta. (mt. 2014, 232.) Asiakkaan tilanne ja tarve saattavat edellyttää sosiaalityöntekijöitä toimimaan luovalla tavalla ja organisaation ensisijaista toimintakäytäntöä vastaan (Hokkanen & Kivistö 2023, 346).

Aineistosta nousi esille myös ristiriitaisuuksia työntekijöiden ja organisaation välillä. Segaton ja kumppaneiden (2020, 785, 787) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät nojautuivat kokemukseen, eivätkä organisaation ohjeisiin. Jokaisella työntekijällä vaikutti olevan omanlainen päätöksentekoprosessi, jossa toisinaan haettiin tukea kollegalta. Sosiaalityöntekijät kertoivat, että tekevät yksin tärkeitä päätöksiä, jolloin yksilölliset päätöksenteon tavat ja prosessit lisääntyvät. Kun työntekijöille annettiin työkaluja, joiden tarkoituksena oli auttaa yhteisten toimintamallien käyttöönotossa, haastatellut eivät halunneet käyttää niitä, koska ne rajoittavat heidän ammatillista itsemääräämisoikeuttaan. Vain pieni osa heidän tutkimukseensa osallistuneista koki jakavansa organisaation arvot. (mt. 2020, 785,787.) Työntekijät saattoivat olla myös puolustuskannalla oma työn suhteen ja nokkelia päätöksissään, kun valikoivat, mikä osa asiakastapauksista tuodaan esikseen henkilölle tarkasteltavaksi (Saltiel ym. 2017, 544).

Juntunen (2024, 16) pohtii artikkelissaan kysymystä siitä, kääntyykö työntekijän vastuullisuus asiakasta kohtaan vastuuttomuudeksi organisaatiota tai jopa lainsäädäntöä kohtaan. Närhen (2014, 234) ja kumppaneiden mukaan työntekijät tekevät ammatillisen harkinnan ja organisaation byrokraattisen toiminnan välille eroa, mikä heijastuu siihen, miten työntekijät puhuvat virallisesta tiedosta ja instituutionaalisista käytännöistä. Närhi ja kumppanit nostavat esille työntekijöiden halukkuutta käyttää harkintaa, joka

perustuu sosiaalityön arvoihin ja ammattieettisyyteen. Ihmiskäsitys organisaation ja työntekijän välillä näyttäytyy toisistaan eroavilta, mikä nostaa esille ristiriitaa harkintavallan käytössä.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Lastensuojelun harkintavallan käytöllä tavoitellaan lapsen yksilöllisen edun toteutusta kompleksisissa tilanteissa. Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, millaisia rakenteellisia tekijöitä liittyy sosiaalityön harkintavaltaan ja millainen merkitys niillä on lastensuojelun avohuollon sosiaalityöhön. Aineiston perusteella rakenteelliset tekijät näyttäytyvät sosiaalityön ammatillisista harkintaa rajoittavina ja mahdollistavina, sekä pyrkivät ohjaamaan harkinnan suuntaa. Kuten Giddens (1984, 117–118) on maininnut, rakenteet eivät ole vain esteitä toiminnalle. Niistä muodostuu myös välineinä toiminnan toteuttamiselle, ja siten rakenteilla on kaksinainen luonne. (mt. 1984, 117–118.) Tuloksissa piirtyy kuva rakenteellisista tekijöistä omalta osaltaan vaikuttamassa harkintaan, muodostaen kokonaisuuden harkinnan tilan ympärille. Mikään rakenteellinen tekijä ei yksistään voi joko sallia tai rajoittaa harkintaa, vaan ne yhdessä muokkaavat sosiaalityön toimintaympäristön, jossa näyttäytyy myös sosiaalityöntekijän oma toimijuus.

Rakenteellisina sosiaalityön harkintavaltaan liittyvinä tekijöinä nousi aineistosta sisälönanalyysin kautta esille sääntöinä lainsäädäntö, eettismoraaliset ohjeet ja organisatoriset ohjeet. Ulkoisina rakenteellisina tekijöinä esille nousivat poliittinen retoriikka, säästöt ja resurssit, palvelujärjestelmä ja media. Organisatorisina rakenteellisina tekijöinä nousivat esille johtaminen, toimintakulttuuri ja moniammatillisuus. Aineistostamme nousivat esille myös odottamattomana ilmiönä vastareaktiot, jotka ovat merkityksellinen seuraus rakenteellisten tekijöiden vaikutuksesta sosiaalityön harkintavaltaan. Vastareaktiot näyttäytyvät sosiaalityöntekijöiden luovina tapoina kiertää rakenteellisten rajoittavien tekijöiden vaikutus auttaakseen lasten ja perheiden tilannetta.

Tämän tutkimuksen tulokset tukevat käsitystä siitä, että lainsäädäntö ja organisatoriset tekijät toimivat harkintavallan suhteen sitä vahvasti velvoittavassa ja ohjaavassa roolissa (Kotkas 2014, 42; Pyökkänen 2014, 37; Molander, Grimen & Erikssen 2012, 218). Harkintavallan käyttäjänä sosiaalityöntekijällä on toimeenpaneva rooli politiikan ja valtion etujen sekä sanktioiden toteuttamisessa (Lipsky 1980, 3–4). Siten muun muassa Lipskyn

(1980) näkemykset katutason byrokratioista ovat edelleen osittain ajankohtaisia, ja harkintavalta sosiaalityöhön kuuluvana elementtinä on edelleen perusteltua. Sääntöjen voidaan näin ajatella toimivan sosiaalityöntekijän harkintavaltaa perustelevina tekijöinä.

Lastensuojelun avohuollossa sääntöjen rooli korostuu esimerkiksi siinä, miten lastensuojelulain (13.4.2007/417) mukaan tulisi järjestää avohuollon tukitoimia ja milloin lapsella ja perheellä on oikeus esimerkiksi välttämättömään huolenpitoon asumiseen ja toimeentuloon liittyvien asioiden suhteen. Sosiaalityöntekijän tehtäväksi jää tilanteen yksilöllinen arviointi avohuollon palveluiden suhteen, ja sen suhteen milloin perheelle muodostuu oikeus esimerkiksi asumisen järjestämiseen tai toimeentulon turvaamiseen. Lainsäädäntö asettaa näin sosiaalityöntekijälle joustavat raamit tilanteessa toimimiseen.

Rakenteellisten tekijöiden välillä voi esiintyä ristiriitaisuuksia, joilla on merkitystä harkintavallan kannalta. Tämä ilmeni muun muassa sääntöjen välisinä ristiriitoina. Nämä ristiriidat painoutuivat byrokraattisuuden ja eettismoraalisuuden välille ja nousivat esille professionaalisen harkintavallan ja byrokraattisen harkintavallan välisenä ristiriitana (Närhi 2014,237; Ponnert & Svensson 201, 595; Wittberg 2024, 1113, 1117). Tämä korostaa sosiaalityöntekijän kaksinaisroolia viranomaisena ja sosiaalityön ammattilaisena, jota ammatillisen tiedon lisäksi ohjaa ammattieettinen koodisto (Rajavaara 2014, 136). Lastensuojelun avohuollossa tämä kaksinaisrooli vaikuttaa erityisesti korostuvan, kun sosiaalityöntekijä arvioi mahdollisuuksia ja riskejä lapsen kasvuolosuhteissa.

Ristiriidat korostavat myös selontekovelvollisuuden roolia harkintatilan määrittelyn yhteydessä. Sosiaalityöntekijän selontekovelvollisuus ulottuu monelle eri yhteiskunnan tasolle, lainsäädäntöön, organisaatioon, tiimiin ja asiakkaisiin ja sosiaalityöntekijän tulee tiedostaa myös ristiriidat niiden välillä (Juhila 2009, 297–299; IFSW 2024). Selontekovelvollisuutta ollessa useisiin eri suuntiin mahdollisuus selontekovelvollisuuden laiminlyöntiin lisääntyy. Sosiaalityöntekijän on ristiriitatilanteissa punnittava harkintatilansa puitteissa myös sitä, mitä selontekovelvollisuuden ulottuvuutta pitää merkityksellisenä ja minkä jättää toisarvoiseksi ja sitä myötä mahdollisesti laiminlyödyksi. Hyvinvointialueilla

lastensuojelun avohuollon työntekijöiden vaatimukset vaikuttavat ajoittain kohtuuttomilta. Muun muassa suuret asiakasmäärät, kiire ja taloudellinen paine aiheuttavat työntekijöille henkistä kuormaa (Yliruka 2023, 59; Alhanen 2014, 65–66).

Byrokraattisen ja professionaalisen harkinnan välisen kamppailun ohella aineistosta nousi esille ristiriita lainsäädännön ja organisaation sääntöjen välillä. Lainsäädännön tarkoituksena on usein pyrkiä joustavuuteen, jotta se kattaisi mahdollisimman laajan sovellettavuuden (Kalliomaa-Puha ym. 2014, 8–9). Aineiston perusteella laki voi jättää tulkinnanvaraa, ja sillä on merkitystä harkintavallan kannalta (Segatto ym. 2020, 786; Lamponen & Aarnio 2024, 136; Wittberg ym. 2024, 1113, 1116–1117). Toisaalta aineistosta nousi esille, että muun muassa vammaissosiaalityön harkinta mahdollistuu vammaispalvelujen lainsäädännön yksityiskohtaisuuden vuoksi (Kivistö ja Hokkanen 2023, 344).

Esimerkkinä lain jättämästä tulkinnanvarasta voidaan nostaa esille suomalaisen lastensuojelun avohuollon tukitoimena annetun taloudellisen tuen käyttöön liittyvän lainsäädännön väljyys. Laki jättää huomattavan joustovaran taloudellisen tuen myöntämiselle. Lastensuojelulain 36§:n mukaan lasta voidaan tukea taloudellisesti koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Lain jättäessä tulkinnanvaraa sosiaalityöntekijän ammatillinen harkinta, sitä ohjaavien eettismoraalisten ohjeiden rooli ja työn vaatima asiantuntijuus vaikuttavat korostuvan.

Toisaalta kun laki jättää tulkinnanvaraa tarkoituksenaan yksilöllinen ja joustava harkinta, organisaatiot näyttävät aineistomme perusteella ottavan tämän tilan itselleen ja luovat yksityiskohtaisempia sääntöjä ja ohjeita lainsäädännöstä oman tulkintansa perusteella (Forkby ym. 2015, 547; Evans 2011, 379). Organisaatioiden ohjeet taas saattavat hyvinkin erota toisistaan. Hyvinvointialueet näyttäytyvät lastensuojelun sosiaalityötä ohjaavina uusina rakenteina ja niitä aloitti 1.1.2023 kaiken kaikkiaan 21 aluetta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Mahdolliset erot hyvinvointialueiden ohjeistusten välillä voivat johtaa alueellisiin eroihin lastensuojelun avohuollossa. Aineistomme perusteella mahdollisuus alueellisiin eroihin lastensuojelussa voi lisääntyä, mikäli hyvinvointialueiden ohjeistukset eroavat toisistaan.

Lastensuojelutyötä ei tehdä ainoastaan organisaation ja lainsäädännön puitteissa, vaan sosiaalityöntekijä asettuu viranomaisroolinsa vuoksi myös julkisen keskustelun kohteeksi. Analyysin tuloksissa esiin noussut huono mediajulkisuus lastensuojelua kohtaan madalsi muun muassa kynnyistä lastensuojelun ilmoitusvelvollisuuteen ja sitä kautta lastensuojelun asiakkaiden määrän kasvuun (Murphy 2021b, 49). Kuten Murphy (2023, 210) on todennut, lastensuojelun asiakkaiden kasvava määrä lisää painetta työntekijöille, eikä heille jää aikaa kohdata lapsia ja selvittää riittävästi heidän tilannettaan. Tämä rajaa harkintavallan tilaa, kun työntekijät ovat entistä haluttomampia käyttämään harkintaansa. Toisaalta lisääntynyt ilmoitusten tekeminen mahdollistaa harkintaa, koska työntekijät pääsevät käsiksi tietoon ja tilanteen äärelle. Tiedon lisääntyminen tukee harkinnan käyttämistä (Murphy 2021b, 49).

Aineiston perusteella sama ilmiö voi vaikuttaa harkintaan myös suomalaisessa kontekstissa. Sosiaalityöntekijöiden harkintavaltaan voi vaikuttaa pelko mediajulkisuudesta, joka kohdistuu yleisesti lastensuojeluun (Juntunen 2024, 7; Murphy 2021b, 49–53). Sorrella osoittamisen pelko luo painetta pitää lapsi lastensuojelun piirissä (Murphy 2021b, 49–53). Suomessa lastensuojelun julkisuuskuvaa voidaan luonnehtia myös huonoksi englantilaisen lastensuojelun julkisuuskuvan tavoin. Suomessa on saanut myös mediajulkisuutta kaksi vakavaa kuolemantapausta, joiden vuoksi lastensuojelun imago on huonontunut ja virkavelvollisuuksia on rikottu. Syyttävä sormi on Vilja Eerikan tilanteen jälkipuinnissa osoittanut pääasiassa asiakastyötä tekeviä työntekijöitä niiden tahojen sijaan, joiden vastuulla on lastensuojelujärjestelmän toimivuus sekä lasten ja perheiden palveluiden resurssointi (Alhanen 2014, 4). Epäselväksi kuitenkin jää, kuinka laajasti mediajulkisuudesta aiheutuvat ilmoitusvelvollisuuden lisääntyminen ja pelosta seurannut asiakkuuden jatkaminen lastensuojelussa voivat lastensuojelun asiakasmääriin vaikuttaa.

Tuloksissa tulee myös esille, että organisaatio voi toimia suojaavana tekijänä huonoa mediajulkisuutta vastaan. Ajatellaan, että lastensuojelun organisatorinen johto voi tukea sosiaalityöntekijöiden harkintaa ja vähentää julkisuuden aiheuttamaa painetta tarjoamalla muun muassa reflektointitukea ja moniammatillista tukea, jotta harkinnan perusteluiden vääristymiseltä vältyttäisiin (Hinterleitner & Wittber 2022,771). Lisäksi

lainsäädäntö määrittelee, että Suomessa lastensuojelun sosiaalityön tueksi on järjestettävä moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä. Sille voi syntyä myös merkityksiä suojaavana tekijänä mediahuomiolle (Hinterleitner & Wittver 2022, 771) tai toimia ammatillista kasvua tukevana tekijänä ja lisätä luottamusta omaan harkintaan (Falconer & Shardlow 2018).

Analyysin tuloksissa näyttäytyy rakenteellisten tekijöiden välinen yhteys toisiinsa ja se, kuinka ylemmällä tasolla ilmenevissä rakenteissa piilevät ongelmat näyttäytyvät alemmalla tasolla toimivissa rakenteissa, kuten katutason organisaatioissa. Yhteiskunnan rakenteissa on valuvikoja, jotka näyttäytyvät esimerkiksi palvelujärjestelmän pirstaleisuutena, poliittisen päätöksenteon myötä tulleina kompromisseina sekä säästöpolitiikan vaikutuksina. Nämä vaikutukset aiheuttavat esimerkiksi katutason organisaatioiden toimintaan väistämättömiä haasteita, joiden puitteissa niiden täytyy silti kyetä toimimaan ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Suomalaisen palvelujärjestelmän ongelmat realisoituvat aineistomme perusteella moniammatillisen yhteistyön haasteina. Palvelut ovat organisoituneet erillisiin prosesseihin ja uusien palvelurakenteiden myötä rajapintatyöskentely ja siellä tehtävät yhteistyö eri tahojen kanssa näyttäytyy haastavana. (Hokkanen & Kivistö 2023, 346–347; Juntunen 2024, 22.) Muun muassa moniammatillisen yhteistyön haasteet eri palvelusektoreiden välillä näyttäytyvät aineistossa aiemmin mainittuna valuvikana, joka johtuu palvelujärjestelmän koordinoituvajasta (Juntunen 2024, 14, 23). Aineiston perusteella sosiaalityöntekijöiden harkintavalta näyttää rajoittuvan palvelujärjestelmän puutteiden seurauksena. Kiili ja kumppanit (2024b, 24–25) näkevät myös moniammatillisuuden haasteet palvelujärjestelmän yhtenä vaikeana kohtana. Työntekijöiden voi olla vaikeaa hahmottaa muiden ja joskus jopa omaa paikkaansa palvelujärjestelmässä (Alhanen 2014, 64–65).

Suomalainen palvelujärjestelmä vaikuttaa olevan rakentunut niin, että eri palvelusektorit toimivat tietämättöminä toistensa työskentelyn tavoista. Tällöin kasvaa riski myös siihen, että eri viranomaistahojen suhteen ennakko-oletukset kasvavat. Eri tahot kohdistavat toisiinsa oletuksia siitä, miten pitäisi toimia, mikä voi johtaa sosiaalityöntekijän haulttomuuteen käyttää harkintaa. Yhteistyötahon painostus toimimaan tietyllä tavalla voi

myös ohjata sosiaalityöntekijän harkinnan käyttöä. Tämä nousee esille aineistossa (Murphy 2021b, 53; Hokkanen & Kivistö 2023, 347). Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijä toimii monenlaisissa verkostoissa, kuten poliisin, koulujen, päiväkotien, psykiatrian ja päihdepalvelujen kanssa. Yhteistyötahot saattavat tarkastella lapsen ja perheen tilannetta ja olosuhteita sosiaalityöstä poikkeavasta näkökulmasta. He saattavat esittää sosiaalityöntekijälle omasta näkökulmastaan sopivia toimintavaihtoehtoja asiakkaan tilanteen edistämiseksi. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on kuitenkin tarkastella tilannetta kokonaisvaltaisesti. Harkintavallan kannalta on tarkasteltava, millaisia merkityksiä toisen ammattilaisten näkemyksille antaa osana sosiaalityön harkintaa.

Markkinamallilla ja säästöpolitiikalla on aineiston perusteella vaikutusta erityisesti organisaatioiden johtotason toimintaan ja sitä kautta sosiaalityön harkintatilaan. Evansin (2011) tutkimuksessa esille nousi organisaatiorakenne, jossa sosiaalityöntekijän harkintaa asiakkaan tarpeen arvioinnissa ei rajoitettu, mutta taloudellisista resursseista valta päätöksenteolle oli delegoitu toiselle taholle. Hyvinvointialueilla tämä näyttää realisoituvan muun muassa taloudellisten resurssien ohjaamisena lastensuojelun ja lapsiperheiden palveluiden asiakasohjausryhmien toiminnassa (Amonoo 2023; Heikkinen 2023). Vaikuttaa siltä, että lastensuojelun sosiaalityön harkintavaltaa hyvinvointialueilla voi rajoittaa ylemmän johtotason antama ohjaus taloudellisten resurssien käyttöön. Joillain suomalaisilla hyvinvointialueilla oleva, taloudelliseen harkinnan rajoittamiseen keskittyvä malli poikkeaa jonkin verran ruotsalaisesta lautakuntamenettelystä. Ruotsissa lautakuntien toiminta määräytyy lainsäädännöstä. Lautakunnat myös keskittyvät sosiaalityöntekijöiden ohjauksessa pääasiassa muihin kuin taloudellisiin seikkoihin (Forkby ym. 2014, 547).

Sekä Alhanen (2014) että Kiili (2024b) ovat nostaneet esille suomalaisen palvelujärjestelmän yhtenä haasteena johtamiseen liittyvät kysymykset. Johtajuudessa painottuu säästöjen ja talouden näkökulma, ohittaen lasten tarpeet. Johtamisen taidoissa on puutteita ja johtamista rajoittaa liiallinen määrä johdettavia asioita. (Alhanen 2014, 65–66.) Aineistossamme painottui lähijohtamisen merkitys (Murphy 2021b; Saltiel 2017; Lamponen & Aarnio 2024; Hokkanen & Kivistö 2023; Berrick ym. 2015). Harkintatilaa mahdollistava johtaminen on aineistomme perusteella reflektovaa ja konsultatiivista (Saltiel 2017, 541, 538–539; Lamponen & Aarnio 2024, 137; Evans 2011, 382) sekä harkinnan

käyttämiseen kannustavaa ja vastuuta jakavaa (Murphy 2021b, 50–51). Saman suuntaisiin tuloksiin ovat päätyneet lapsen palvelutarpeen arvioinnin johtamisen tutkimukseen Veistilä & Heino (2024, 32). Johtamisen kehyksissä merkityksiä saavat mahdollistaminen, työntekijän osaamisen ja ammattitaidon tuki, konsultoiva tuki sosiaalityöntekijöille sekä analysointi, joka piti sisällään reflektoinnin.

Tutkimuksen tulokset johtajuuden ja esimiesten merkityksestä yksittäisen sosiaalityöntekijän harkintavallan kannalta tukee Lipskyn (1980) katutason byrokraattien tutkimukseen kohdistunutta kritiikkiä siitä, että Lipsky ei ota tutkimuksessaan huomioon niiden merkitystä (Nothdurfter ja Hermans 2018, 301–302). Aineistomme perusteella johtajuus ja esimiehen rooli näyttävät harkintavallan kannalta hyvin merkityksellisinä. Työntekijät toimivat esimiesten ja johtajien ohjauksessa toisin kuin Lipsky on väittänyt (Lipsky 1980, 65). Ohjaus voi olla harkintavaltaa rajoittavaa tai mahdollistavaa. Sosiaalityöntekijän toiminta näyttää olevan pääsääntöisesti auktoriteettien valvonnan ulottuvissa.

Johtajuus näyttäytyy avaintekijänä harkintatilan mahdollistamisessa. Jotta rakenteellisilla tekijöillä voidaan tukea yksittäisen sosiaalityöntekijän harkintavallan ja lapsen edun toteutumista, tiimissä olisi tärkeä pystyä refleктоimaan lasten tilanteita, mikä vaatisi tuettua päätöksenteon ilmapiiriä, jossa on useita ohjaavia ja tukevia tahoja. Tämä vaatii myös johtajuudelta paljon, koska johtajien ja esihenkilöiden tulisi mahdollistaa sellainen toimintakulttuuri, jossa tällaista on mahdollista tapahtua. Organisaation tulee myös mahdollistaa tälle aikaa ja resursseja, että voidaan reflektoida ryhmässä ja päätöksenteko ja harkinnan käyttäminen olisi tuettua, mutta edelleen yksilön päätettävissä. Organisaatio ei voi kuitenkaan mahdollistaa tätä kaikkea yksin, vaan sosiaalipolitiikan päättäjien on mahdollistettava ajatus yhtäältä, jotta sitä voidaan toteuttaa etulinjassa. Aineistossamme näyttäytyi vahvasti se, kuinka rakenteelliset tekijät ovat sidoksissa toisiinsa. Lainsäädäntö muotoutuu käytännön toimiksi organisaatioissa ja organisaatioiden ohjeet yksilöllisiä tilanteita arvioitaessa.

Sosiaalityön harkinnassa on todettavissa universaaleja piirteitä maiden välisistä eroista huolimatta. Lainsäädäntö tai palvelujärjestelmän muoto ei täysin määrittele sosiaalityöntekijän käyttämää harkintatilaa. Aineistosta tuli merkittävällä tavalla esille se, miten

harkintatila voi mahdollistua rakenteellisten tekijöiden rajoitteista huolimatta. Sosiaalityöntekijällä on näin ollen mahdollisuus muuttaa harkinnan tilaa. Vastareaktiot nostavat esille pohdintaa siitä, miksi vastareaktioita esiintyy. Tutkijoina pohdimme, että vastustus voisi kertoa sosiaalityöntekijöiden toimijuudesta. Rakenteet ja toimijat ovat aina suhteessa toisiinsa.

Lipsky (1980, 9) nostaa esille, että katutason byrokraattien päätökset voivat saada kansalaiset reagoimaan. Ajattelemme, että johtotason päätökset voivat näin ollen saada myös työntekijät reagoimaan. Aineistosta nousseet vastareaktiot saavat harkintavallan käytön näyttäytymään entistä enemmän valintana ja tahtotilana, kuten Rajavaara on todennut (Rajavaara 2014, 140). Eli viimekädessä myös yksittäisellä sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus löytää keino käyttää harkintaa rakenteellisista rajoittavista tekijöistä huolimatta. Erityisesti tämä valinta korostuu tilanteissa, joissa sääntelyä jatkuvasti lisätään. Työntekijä voi alkaa valikoimaan, ammatillisen tai henkilökohtaisen harkinnan perusteella, mitä sääntelyä milloinkin soveltaa.

Työntekijä voi käyttää harkintavaltaa yksilön ja tämän tarpeiden eduksi, kun eettis-moraaliset rakenteelliset tekijät sen mahdollistavat jättäen byrokraattiset rakenteelliset tekijät vähemmälle huomiolle tai jopa täysin sivuutetuksi (Juntunen 2024, 23; Närhi ym. 2014, 232; Hokkanen & Kivistö 2023, 346; Segatto 2020 785, 787). Toinen skenaario harkintavallan käytölle on se, että sosiaalityöntekijä käyttää harkintavaltaansa rakenteellisista rajaavista tekijöistä huolimatta mielivaltaisesti omaa etuaan ajaen ja mahdollistaa samalla syrjiviä ja epäoikeudenmukaisia käytäntöjä (Rajavaara 2014, 138). Sosiaalityöntekijän on hyvä olla tietoinen harkintatilan ympärillä vaikuttavista rakenteellisista tekijöistä. Kun sosiaalityöntekijä on tietoinen rakenteellisista tekijöistä ja niiden merkityksestä, hän tulee tietoiseksi myös siitä, missä määrin rakenteelliset tekijät vaikuttavat harkintaan ja millainen tila jää työntekijälle itsellensä harkintatilanteessa. Näin voidaan varmistua siitä, että lapsen etu toteutuu kompleksisesta tilanteesta huolimatta.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat skeptisiä sen suhteen, voiko hyvinvointialueen kaltainen organisaatio selviytyä lastensuojeluun liittyvistä rakenteellisista haasteista. (Yliruka ym. 2023, 2.) Tämän tutkimuksen tulosten perusteella hyvinvointialueilla on mahdollisuus vaikuttaa lastensuojelun sosiaalityön tekemiseen käytännön tasolla, ja

sillä on suurta merkitystä harkintavallan toteutumisen kannalta. Hyvinvointialueiden käynnistymisen ja vauhtiin pääsemisen, kuten jokaisen suuren muutoksen, voidaan ajatella vievän aikaa. Muutoksen alkuvaiheessa hyvinvointialueilla on kuitenkin vielä mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten asiat tehdään, ennen kuin käytänteistä tulee vakiintuneita. Vaikka taloudellisiin asioihin vaikuttaminen etulinjassa voi olla kaventunutta, voidaan hyvinvointialueiden lastensuojelussa tehdä hyviä pieniä valintoja harkintavallan toteutumisen kannalta. Näitä ovat tutkimuksemme tuloksissa esille nousseet organisaation lähijohtamiseen ja toimintakulttuuriin liittyvät asiat.

Hyvinvointialueiden lastensuojelun johdon tulisi kohdistaa katseensa lastensuojelun tiimeihin ja niissä työskenteleviin esimiehiin ja sosiaalityön ammattilaisiin. Harkintavalta voi mahdollistua ympäristössä, jossa työskentely on tiimijohtoista, ja jossa esimies nähdään osana tiimiä. Tiimillä olisi siis hyvä olla mahdollisuus esimiehen tukeen ja konsultointiin sekä mahdollisuus reflektoida omaa työskentelyään niin esimiehen kuin tiimin jäsenten kanssa. Tiimissä olisi hyvä kunnioittaa jokaisen sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta ja tukea yksilön päätöksentekoa sen sijaan, että päätettäisiin puolesta.

Aineistossa ei noussut esille koulutuksen merkitys johtamisessa ja esimiestyöskentelyssä, mutta esimerkiksi Alhanen (2014, 65–66) nostaa esille palvelujärjestelmän haasteena muun muassa johtamistaitojen puutteen (mt. 2014, 65–66). Johtamistaitojen puute voi näyttäytyä ylhäältä alaspäin ilmenevänä ja niin kutsuttuna valuvikana. Johtamiseen liittyvään kouluttautumiseen kannattaa hyvinvointialueilla pyrkiä panostamaan. Tiimijohtoinen työskentely ja toimintakulttuuri näyttävät aineistomme perusteella syntyvän osaltaan lähijohtamisen tuloksena. Ylemmän tason johdon merkitystä lähijohtamisen tasoon ei voida kuitenkaan väheksyä.

Kansainvälisen aineistomme perusteella saimme kuvaa myös muiden maiden lastensuojelusta ja mahdollisuuden verrata niitä suomalaiseen lastensuojeluun. Englantilainen byrokraatisoitu ja hierarkkinen lastensuojelu voi johtaa pahimmillaan harkintavallan rajoittumiseen. Toisaalta myös ohjeiden ja rakenteiden puute voi johtaa liian vapaasti käytettävän harkintavallan kannalta ikäviin asioihin, kuten asiakkaiden aseman eriarvoistumiseen, kun yhdenvertaisuuden periaatteen toteutuminen vähenee eriytyvien käytäntö-

jen vuoksi. Aineistomme perusteella kumpikaan ääripäistä ei johda harkintavallan kannalta toivottuun lopputulokseen, eikä kumpaakaan ääripäätä tule hyvinvointialueilla tavoitella. Aineiston perusteella markkinamalli ja säästöpolitiikka vaikuttavat vievän meitä kohti byrokratisoitunutta ääripäätä.

Harkinta on sosiaalityöntekijän työväline, joka perustuu professionaaliseen osaamiseen. Vain harkintaa mahdollistavassa tilassa pääsee käyttämään sosiaalityön ydinosaamista. Harkintavalta vaikuttaa olevan jotain sellaista, jota ilman ei voida tehdä sosiaalityötä. Jos harkintavalta rajoitetaan minimiin, kuka vastaa sosiaalityön laadusta? Jotta sosiaalityön harkintavalta voi lapsen edun mukaisesti lastensuojelussa toteutua, täytyy sosiaalityön osaaminen tunnistaa ja tunnustaa sekä organisaatioissa että yhteiskunnassa. Kuten on jo aiemmin todettu, on sääntelyä oltava olemassa. Kuitenkin sääntöjen ja ohjeiden nouseminen tutkitusta tiedosta tai lainsäädännöstä harkinnan tueksi on sosiaalityön näkökulmasta eri asia kuin taloudellisista näkökulmista nouseva ohjaus.

Tutkimuksemme tulosten tavoitteena ja tarkoituksena ei ole tehdä yleistyksiä vaan kuvailla tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Olemme aineiston perusteella voineet todeta rakenteellisilla tekijöillä olevan merkitystä lastensuojelun sosiaalityön harkintavallalle. Tutkimuksen ulkopuolelle jää kuitenkin useita merkityksellisiä seikkoja, jotka eivät näyttäyty aineistossamme. Tämä kertoo myös aineistomme ja tutkimuksemme rajallisuudesta. Lastensuojelussa on viime aikoina korostettu lapsen oikeuksia ja niiden toteutumista. Lastensuojelun juridisoituminen ja oikeuslaitoksen rooli jäi aineistossamme vähäisemmäksi, kuin olimme olettaneet ennen tutkimuksen aloittamista. Aineisto keskittyi myös lähelle sosiaalityön käytännön tasoa, jolloin näkymättömiin jäivät sosiaalityössä yleisesti tunnustetut, alistavat rakenteet, kuten rasismi ja sosiaalityön länsimaisuus sekä valkoisuus. Myös vaikeasti tutkittavat ilmiöt, kuten organisaatioiden sisällä ilmenevät kirjoittamattomat säännöt, jäivät tutkimuksemme aineistossa ilmenemättä.

Tutkimuksemme pohjalta nousi esille jatkotutkimusaiheita, joiden tutkiminen voisi lisätä ymmärrystä sosiaalityön harkintavallasta lastensuojelussa hyvinvointialueilla. Tutkimuksemme ei pystytty täysin selvittämään sitä, millainen merkitys suomalaisessa kontekstissa mediajulkisuudella on sosiaalityön harkinnan rakentumiselle lastensuojelussa. Ohjaako syyttelevän uutisoinnin mukana tuoma pelko sosiaalityöntekijän harkinnan

suuntaa tai organisaatiota lisäämään standardisointia tai ohjeita epävarmuuksien poistamiseksi? Mielenkiintoista olisi selvittää tätä näkökulmaa esimerkiksi laadullisena tutkimuksena, jossa aineistonkeruumenetelmänä käytettäisiin haastatteluja.

Toiseksi jatkotutkimusaiheeksi nousi esille, miten tulevaisuudessa voidaan lisätä mahdollisuuksia sille, että harkinta lastensuojelun sosiaalityössä säilyy yksilökohtaisena, lapsen edusta lähtevänä sekä ammatilliseen osaamiseen nojaavana. Jatkuva ulkoinen paine pyrkii rajoittamaan sosiaalityön harkintavaltaa. Asiakasohjausryhmät ja vastaavat toimintamallit ovat tulleet hyvinvointialueiden myötä uusiksi toimintatavoiksi organisaation käytäntöön. Tutkimuksemme tulosten perusteella jatkotutkimusta suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon uusien rakenteiden merkityksistä ja odottamattomista seurauksista tarvitaan.

Lähteet

- Andersen, Torben M. (2008) Pohjoismainen malli. Tulevaisuuden näkymät ja haasteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (4), 402–410. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117502> Viitattu 1.2.2025.
- Amonoo, Hannele (2023) Lastensuojeluun kehittyi byrokraloukku: nyt osa työntekijöistä pelkää joutuvansa käräjille päätöksistä, joita ei ole tehnyt. <https://yle.fi/a/74-20064084> Viitattu 29.1.2025.
- Aro, Jari & Jokivuori, Pertti (2010) *Klassinen sosiologia ja moderni maailma*. Helsinki: WSOY pro. E-kirja.
- Alhanen, Kai (2014) *Vaarantunut suojelulta: Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-278-2> Viitattu 20.1.2025.
- Baumann, Donald J., Dagleish, Len, Fluke, John, & Kern, Homer (2011) *The decision-making ecology*. Washington, DC: American Humane Association
- Blomberg, Helena, Kallio, Johanna & Kroll, Christan (2014) Regulaatiivista vai liberatiivista? Kuntien sosiaalityöntekijöiden harkintavaltaan liittyvät asenteet Suomessa ja Ruotsissa. Teoksessa Kalliomaa-Puha Laura, Kotkas Toomas ja Rajavaara Marketta (toim.) *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kela. 182–202. <http://hdl.handle.net/10138/45435> Viitattu 1.11.2024.
- Elo, Satu & Kyngäs, Helvi (2008) The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62 (1), 107-115. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x> Viitattu 21.12.2024.
- Evans, Tony & Hupe, Peter (2019) *Discretion and the Quest for Controlled Freedom*. Springer International Publishing AG. E-kirja. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-19566-3>.
- Evans, Tony (2018) Orientations of professional discretion in the welfare service state. *Social Work & Society* 16 (2), 1-10. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:464-sws-1528> Viitattu 20.11.2024
- Giddens, Anthony, Andersson, Pasi ja Heiskanen, Ilkka (1984) *Yhteiskuntateorian Keskeisiä Ongelmia. Toiminnan, Rakenteen Ja Ristiriidan Käsitteet Yhteiskunta-analysissä*. Helsinki: Otava.
- Heikkilä, Anne-Mari (2024) *Harkinnan elementit vammaissosiaalityössä: Kuvaileva Kirjallisuuskatsaus Sosiaalityön Ammatillisesta Harkinnasta*. Lapin yliopisto. www.urn.fi/URN:NBN:fi-fe202402066043 Viitattu 22.12.2024.
- Heikkinen, Alpo (2023) Hyvinvointialueet lisäsivät byrokratiaa: Sosiaalityöntekijöiltä viedään päätösvalta asiakkaan ostopalveluihin. <https://www.talentia.fi/uutiset/hyvinvointialueet-lisasivat-byrokratiaa-sosiaalityontekijoilta-viedaan-paatosvalta-asiakkaan-ostopalveluihin/> Viitattu 29.1.2025.
- Heiskala, Risto 2000: *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja.

- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos, 22. painos. Helsinki: Tammi.
- Hulko, Wendy, Brotman, Shari, Stern, Louise & Ferrer, Ilyan (2019) Gerontological Social Work in Action. Anti-Oppressive Practice with Older Adults, their Families, and Communities. London: Routledge.
- Hämäläinen, Juha (2011) Perheintervention oikeutus lastensuojelussa. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (Toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirja. Jyväskylä: Ps-kustannus. 47–66.
- Jaakola, Pölkki & Vornanen (2023) Lapsen tilanteen arvioinnin osatekijät ja lapsikeskeisyys suomalaisilla sosiaalityöntekijöillä. Yhteiskuntapolitiikka 88 (2023), 5–6. <https://www.julkari.fi/handle/10024/147920> Viitattu 1.1.2025.
- Juhila, Kirsi (2009) Sosiaalityön selontekovelvollisuus. Janus 17 (4), 296–312. <https://journal.fi/janus/article/view/50532/15297> Viitattu 6.10.2024.
- Kananoja, Aulikki (2017) Sosiaalipolitiikka sosiaalityön kehystenä. Teoksessa Kananoja, Aulikki, Lähtinen Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4. uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma, 33–39.
- Kangasniemi, Mari, Utriainen, Kati, Ahonen, Sanna-Mari, Pietilä, Anna-Maija, Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva (2013) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede 25 (4), 291–301. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409?acceptCookies=1> Viitattu 1.11.2024.
- Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. Hallinnon tutkimus 25 (2), 18–28. <https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/99500/57164> Viitattu: 24.1.2025
- Kalliomaa-Puha, Laura, Kotkas, Toomas & Rajavaara, Marketta (2014) Harkitusti Sosiaaliturvaa – Harkintavalta tutkimuskohteena. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Laura, Kotkas, Tuomas, Rajavaara, Marketta (toim.) Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45435/Harkittua.pdf?sequence=1> 8–19. Viitattu 1.10.2024.
- Kiili, Johanna, Jaakola, Anne-Mari, Anis, Merja, Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina & Gaudeamus oy (2024a) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja.
- Kiili, Johanna, Moilanen, Johanna & Hedman, Johanna (2024b) Kartoittava analyysi lasten, nuorten ja perheiden sosiaalihuollon palveluista 2020- luvulla. Teoksessa Kiili, Johanna, Jaakola, Anne-Mari, Anis, Merja, Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (Toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja.
- Kivistö, Mari (2019) Sosiaalityön eettinen toimijuus digitalisaatiossa – esimerkkinä vammais-sosiaalityö. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kempainen Tarja, Niskala Asta & Peronius, Nina (Toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino. 199–223
- Kotkas, Toomas (2014) Viranomaisharkinnan oikeudelliset rajat. Teoksessa Kalliomaa-Puha Laura, Kotkas Toomas ja Rajavaara Marketta (toim.) Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45435/Harkittua.pdf?sequence=1> 40–61. Viitattu 1.10.2024.

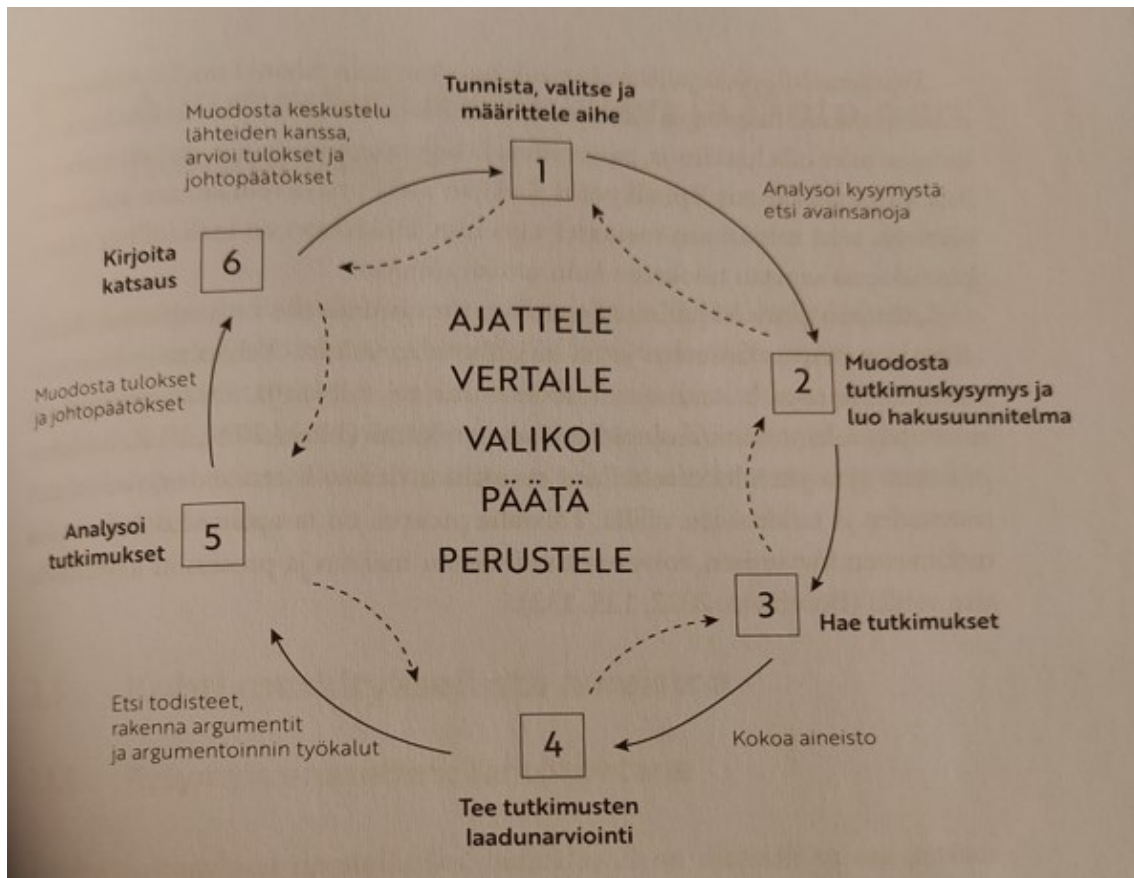
- Kokkonen, Tuomo (2019) *Politiikka sosiaalityön yhteiskunnallisen paikan määrittäjänä*. Teoksessa Pohjola, Anneli, Tarja Kemppainen, Asta Niskala, Nina Peronius, ja Helena Blomberg (Toim.) *Yhteiskunnallisen Asemansa Ottava Sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino, 2019. 57–79
- Kotisaari, Tuuli (2024) *Lastensuojelun avohuollon tukitoimia koskeva päätöksenteko ja vaikutusten arviointi*. Blogikirjoitus 27.5.2024 TRANSFORM tutkimusalustan blogisarja. <https://research.tuni.fi/transform/mita-vaikuttavuus-ja-vaikuttavuusperusteisuus-tar koittaa-sosiaalipalveluissa/> Viitattu 1.1.2025.
- Kääriäinen Aino (2024) *Tekstit sosiaalityössä. Asiakirjat, kirjoittaminen ja tiedonmuodostus*. Gaudeamus. E-kirja.
- Laitinen Merja & Väyrynen Sanna (2011) *Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa*. Teoksessa Pehkonen, Aini, ja Marja Väänänen-Fomin (Toim.) *Sosiaalityön Arvot Ja Etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lapin yliopisto (2024) *Vastuullinen tutkimus*. <https://www.ulapland.fi/FI/Tutkimus/Vastuullinen-tutkimus> Viitattu 17.11.2024.
- Lastensuojelulaki (13.4.2007/417) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Liehu, Antti (2021) *Sosiaalityön Harkintavalta: Lastensuojelun Avohuolto*. Jyväskylän yliopisto. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202104262484> Viitattu 22.12.2024. Viitattu 1.12.2024.
- Lipsky, Michael (1980) *Street-level Bureaucracy, Dilemmas of the Individuals in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Metsämuuronen, Jari (2011) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International MetHelp. E-kirja.
- Mertens, Donna & Ginsberg, Pauline (2008) *Deep in Ethical Waters – Transformative Perspectives for Qualitative Social Work Research*. *Qualitative Social Work* 7(4), 484-503 DOI:10.1177/1473325008097142 Viitattu 1.12.2024.
- Mänttari- van der Kuip, Maija (2013) *Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? Yhteiskuntapolitiikka* 78 (1), 5–19. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201302131816> Viitattu 15.1.2025.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2021) *Toimintamahdollisuudet ja eettinen kuormitus sosiaalityössä*. Teoksessa: Günther, Kirsi & Kallio, Johanna (Toim.) *Tutkiva sosiaalityö - Sosiaalityö professiona*. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/f5657b4c-da87-11ec-a4ae-00155d64030a> 10–24. Viitattu 1.1.2025.
- Molander Anders, Grimen Harald & Eriksen Erik Oddvar (2012) *Professional Discretion and Accountability in the Welfare State*. *Journal of Applied Philosophy* 29 (3), 214 - 230 doi: 10.1111/j.1468-5930.2012.00564.x Viitattu 1.10.2024.
- Munro, Eileen (2010) *The Munro Review of Child Protection – Part One: A Systems Analysis*. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a81e8a5e274a2e8ab567a9/TheMunroReview-Part_one.pdf Viitattu 22.1.2025.

- Munro, Eileen (2011a) *The Munro Review of Child Protection – Interim Report: The Child’s Journey*. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a822033ed915d74e6235eaf/DFE-00010-2011.pdf> Viitattu 22.1.2025.
- Munro, Eileen (2011b) *The Munro Review of Child Protection – Final Report: A Child Centred System*. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7b455ee5274a34770ea939/Munro-Review.pdf> Viitattu 22.1.2025.
- Naukkarinen, Harri (2021) *Sosiaalityöntekijän käyttämät perustelut ja harkintavalta lastensuojelun sosiaalityön palvelutarpeen arvioinnissa*. Tampereen yliopisto. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202104273704> Viitattu 22.12.2024.
- Nothdurfter, Urban, & Hermans, Koen (2018) Meeting (or not) at the street level? A literature review on street-level research in public management, social policy and social work. *International journal of social welfare* 27 (3), 294-304. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12308> Viitattu 1.12.2024.
- Paatela, Satu, Karreinen, Soila, Tynkkynen, Liina-Kaisa (2024) *Ylimmän johdon näkemyksiä integraation etenemisestä ja edellytyksistä hyvinvointialueilla*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-272-3> Viitattu 27.1.2025.
- Paavola Jutta, Rautajoki Arto & Pohjola Anneli (2019) *Palvelurakenteiden muutoksessa määrittävä aikuissosiaalityö*. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kemppainen Tarja, Niskala Asta & Peronius, Nina (Toim.) *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino. 81–107
- Palola, Elina (2014) “Tätä lakia voidaan soveltaa ainoastaan erittäin harkiten” - Nuoret koulutuspudokkaat ja toimeentulotuen perusosan alentamisen harkinta. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Laura, Kotkas, Tuomas, Rajavaara, Marketta (Toim.) *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45435/Harkittua.pdf?sequence=1> 96–113. Viitattu 1.10.2024.
- Parkkinen, Kaisa (2016) *Sosiaalityöntekijän harkintavalta uudistuneessa sosiaalilainsäädännössä*. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201602091180> Viitattu 22.12.2024.
- Pohjola, Anneli (2019) *Sosiaalityö yhteiskunnassa ja yhteiskunta sosiaalityössä*. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kemppainen Tarja, Niskala Asta & Peronius, Nina (Toim.) *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino. 323–341
- Rajavaara, Marketta (2014) *Ammattilaisten harkintavalta sosiaaliturvan edellytyksenä ja riskinä*. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Laura, Kotkas, Tuomas, Rajavaara, Marketta (Toim.) *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45435/Harkittua.pdf?sequence=1> 96–113. Viitattu 1.10.2024.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Harrikari, Timo (2020) *Modernisaatio, sosiaalityö ja sen kansainväliset avantgardistit*. Teoksessa Moilanen, Johanna., Annola, Johanna & Satka Mirja 2020 (toim.) *Sosiaalityön käänneet*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8041-2> Viitattu 6.10.2024
- Raunio, Kyösti (2009) *Olellainen sosiaalityössä*. Toinen, uudistettu laitos. 1. painos 2004. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Romakkaniemi, Marjo, Martin, Marjatta & Lappalainen, Tiina (2019) Vammaissosiaalityön asiantuntijuus harkintavallan perusteena. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kemppainen Tarja, Niskala Asta & Peronius, Nina (Toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino. 171–198.
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto.
- Sirviö, Heidi (2013) Sosiaalityöntekijän Harkintavallan käyttö ehkäisevän toimeentulotuen kontekstissa. Lapin yliopisto. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201306041197> Viitattu 22.12.2024.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2024) Hyvinvointialueet vastaavat sote-palvelujen ja pelastustoimen järjestämisestä. <https://stm.fi/hyvinvointialueet>. Viitattu 27.1.2025.
- Suhonen, Riitta, Axelin Anna, Stolt Minna (2016) Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa Stolt, Minna, Axelin, Anna, Suhonen, Riitta (Toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto. 7–22.
- Suomen tietotoimisto (2024) Kehysriihestä raju isku sosiaalialalle. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70141195/kehysriihesta-ralu-isku-sosiaalialalle?publishe-rid=69817898&lang=fi> Viitattu 1.2.2025
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2024a) Lastensuojelun avohuolto. Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto> Viitattu 20.11.2024.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2024b) Palveluintegraatio. Kehittyvä palvelujärjestelmä. Sote-palvelujen johtaminen <https://thl.fi/aiheet/sote-palvelujen-johtaminen/kehittyva-palvelujarjestelma/palveluintegraatio> Viitattu 27.1.2024.
- Tieteen termipankki (2024) Nimitys:harkinta. <https://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:harkinta> Viitattu 1.12.2024.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos, 1. painos 2022. Helsinki: Tammi.
- Turun yliopisto (2024) Anssi Lähde: Kiireellistä sijoitusta käytetään lastensuojelujärjestelmässä aiempaa enemmän ja usein osana pitkiä asiakkuuksia. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/vaitos/kiireellista-sijoitusta-kaytetaan-lastensuojelujarjestelmassa-aiempaa-enemman> Viitattu 29.12.2024.
- Veistilä, Minna & Heino, Eveliina (2024) Lapsen palvelutarpeen arvioinnin johtaminen sosiaalipalveluorganisaatiossa. Focus Localis. 52 (3), 27–40. <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/138115> Viitattu 30.1.2025
- Vilka, Hanna (2023) Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Art-house. Helsinki.
- Vuori Jaana (2021) Laadullinen sisällönanalyysi. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/> Viitattu 17.5.2024.

Yliruka, Laura, Ristolainen, Toni-Petteri, Weckroth, Niina (2023) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen ja henkilöstömitoituksen toteutuminen: osa 2. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-172-6> Viitattu 29.1.2025.

Liite 1: Iteratiivinen malli



Vilkkä, Hanna (2023, 40): Iteratiivinen malli

Liite 2: Tutkimuksen aineisto

Artikkeli	Julkaisu- maa	Konteksti
<i>Närhi Kati, Kokkonen Tuomo & Matthies Aila-Leena 2014: Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä</i>	Suomi	Työikäisten palvelut
<i>Sirviö Heidi, Romakkaniemi Marjo, Lindh Jari & Laitinen Merja 2015: Sosiaalityöntekijän harkintavallan käyttö ehkäisevän toimeentulotuen päätöksenteossa</i>	Suomi	Toimeentulotuki
<i>Segatto, Barbara, Ben, Anna Dal & Giacomini, Serena 2020. The use of discretion in decision-making by social workers at child protection services in Italy.</i>	Italia	Lastensuojelu
<i>Murphy, Ciarán 2021a: A More ‘Child-Centred’ System? Child Protection Social Workers’ Willingness to Employ Discretion</i>	Englanti	Lastensuojelu
<i>Murphy, Ciarán 2021b: “I don’t want my face on the front page of The Sun”: The ‘Baby P effect’ as a barrier to social worker discretion.</i>	Englanti	Lastensuojelu
<i>Murphy, Ciarán 2023: ‘Rising demand and decreasing resources’: Theorising the ‘cost of austerity’ as a barrier to social worker discretion</i>	Englanti	Lastensuojelu
<i>Falconer, Rachel and Shardlow, Steven M. 2018: Comparing child protection decision-making in England and Finland: supervised or supported judgement?</i>	Suomi/ Englanti	Lastensuojelu
<i>Lamponen, Tuuli & Aarnio, Noora 2024: Social workers’ assessment of a child’s need for services as ‘craftwork’ practice.</i>	Suomi	Lasten ja perheiden palveluntarpeen arviointi
<i>Evans, Tony 2011: Professionals, Managers and Discretion: Critiquing Street-Level Bureaucracy.</i>	Englanti	Aikuissosiaalityö
<i>Caspersen, Joakim & Paulsen, Veronica 2023: Discretionary decision making in child welfare – An experimental vignette study of the use of interpreter services</i>	Norja	Lastensuojelu
<i>Saltiel, David 2017: Supervision: A contested space for learning and decision making.</i>	Englanti	Lastensuojelu

<i>Wittberg Sara, Larsson Annika Taghizadeh & Olaison Anna 2023: The quest for standardisation in adult social work: Municipal guidelines and premises for professional discretion</i>	Ruotsi	Ikääntyneiden palvelut
<i>Hinterleitner Markus & Wittwer Stefan 2022: Serving quarreling masters: Frontline workers and policy implementation under pressure.</i>	Sveitsi	Lastensuojelu/nuoris-oikeus
<i>Forkby, Torbjörn, Staffan, Höjer & Liljegren Andreas 2015: Questions of control in child protection decision making: Laypersons' monitoring and governance in child protection committees in Sweden.</i>	Ruotsi	Lastensuojelu
<i>Berrick Jill D., Peckover Sue, Pösö Tarja & Skivenes Marit 2015: The formalized framework for decision-making in child protection care orders: A cross-country analysis.</i>	Suomi/ Norja/ Yhdys- vallat/ Englanti	Lastensuojelu
<i>Heggdalsvik Inger Kristin, Rød Per Arne, Heggen Kåre 2018: Decision-making in child welfare services: Professional discretion versus standardized templates.</i>	Norja	Lastensuojelu
<i>Juntunen, Pekka 2024: Harkintavaltaa, tilivelvollisuutta ja koordinoituvajetta – Julkisten palvelujen toteuttamisen, johtamisen ja järjestämisen paradokseja – case asunnottomien palvelut.</i>	Suomi	Asunnottomien palvelut
<i>Ponnert, Lina & Svensson Kerstin 2016: Standardisation – the end of professional discretion?</i>	Ruotsi	Sosiaalipalvelut
<i>Hokkanen, Liisa & Kivistö, Mari 2023: Vammais-sosiaalityön harkitseva toimijuus – metasynteesi harkinnan rakentumisesta.</i>	Suomi	Vammaissosiaalityö